

Kiekvienas, kuriam tik rūpi mūsų kariuomenė ir krašto
gynimas, tegu užsisako

KAREIVIŲ LAIKRAŠTIS „KARI“

„KARYS“

rašo ne tik apie įvairius Lie-
vos kariuomenės reikalus, bet taip
pat duoda žinių iš Lietuvos ir
užsienio.

„KARYJ“

yra daug paveikslų, reginių,
apysakų, eilių, įvairenybių
ir t. t.

„KARYS“

deda daug atsiminimų iš Lietuvos
kariuomenės kovų ir kūrimosi,
kurie kiekvienam skaitytojui paro-
dys, kiek lietuvių tauta turėjo pa-
keisti vargo ir aukų kėlę kovoję
nepriklausomybę.

„KARYS“

deda daug žinių ir iš kitų kariuo-
menų gyvenimo, kaip jos tvarkosi,
ginkluojasi ir kokius naujus karo
pabūklus išranda ir t. t.

Metiniai „KARIO“ prenumeratoriai dovana gauna
priedą — gražų spalvotą stalinį Karių Kalendorių.

„KARYS“

deda daug žinių iš sporto
gyvenimo Lietuvoje ir užsieny.

„KARYS“

gyvai atsiliepia į kiekvieną valstybės,
tautos ir kariuomenės šventę ir
leidžia ypatingus švenčių numerius.

„KARYS“

daug rašo apie mūsų kariuo-
menės savanorius ir jų reikalus,
todėl kiekvieno savanorio pareiga
skaityti „Karį“.

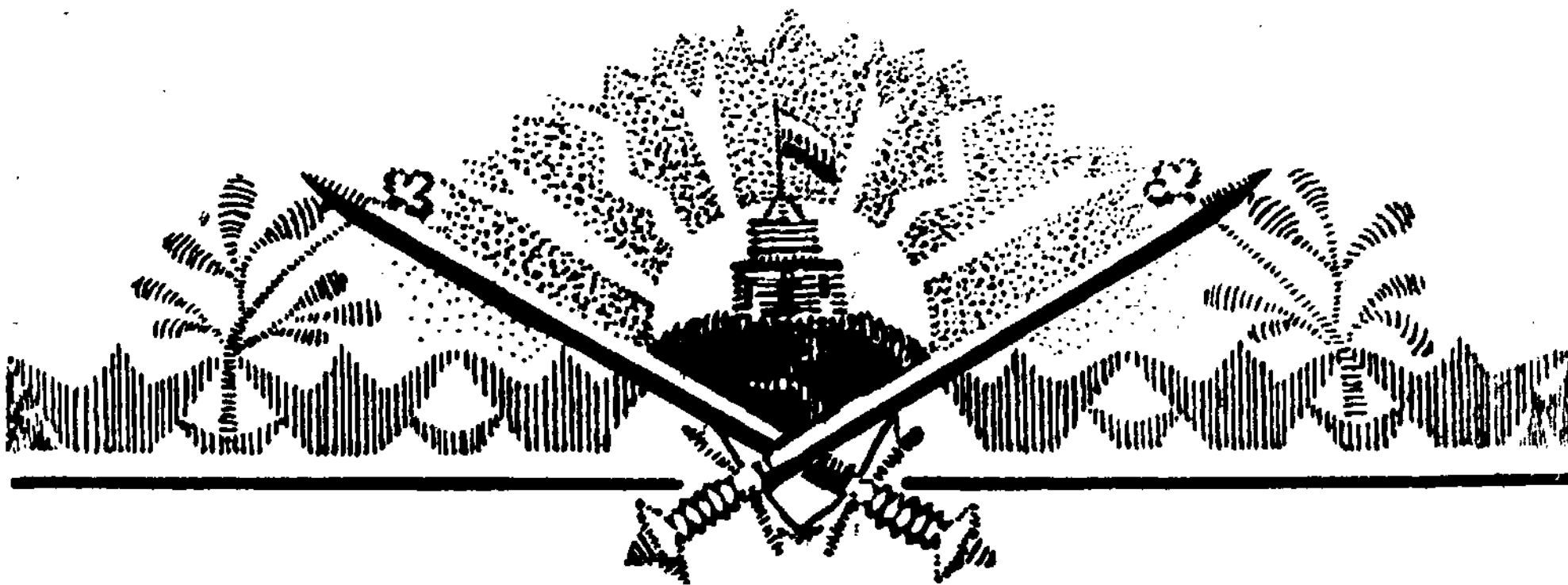
„KARIO“

kiekviename numery yra linksmas
skyrius „Kupinės pabios“.

„Kario“ kaina: metams — 15 litų, pusmečiui — 8 lt., 1 mėne-
siui — 1 lt. 50 ct. Kareiviams, sauliams ir policininkams
per pusę pigiau. Užsieny (be Latvijos, Estijos ir Vokietijos)
2 amer. dol. 50 centų.

Adresai:

Kaunas, Nepriklausomybės aikštė „Kario“ redakcija.

ANTANAS SMETONA,
Pirmasis ir dabartinis Respublikos Prezidentas.

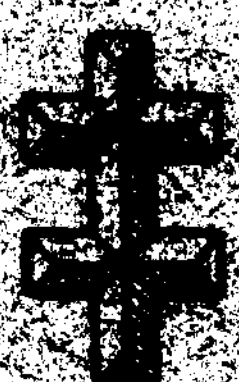
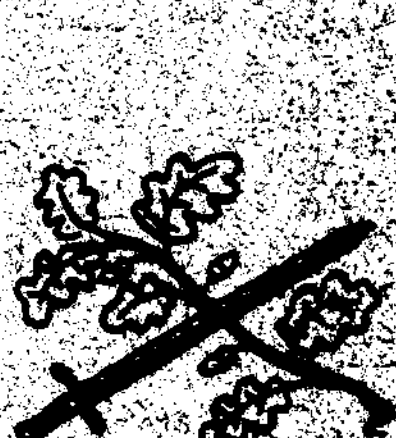
Laisvoji Lietuva šventė šiemet savo nepriklausomos valstybės atgijimo dešimties metų sukaktuves. Švenčiant tas sukaktuves, atidengiant paminklus buvo su padėka minimi didieji mūsų laisvės žygiai. Bet pats didysis žygis, be kurio nebūtų ir nepriklausomos Lietuvos, yra ginkluotų pajėgų sudarymas. Ir jam, tam žygiui, sulaukė dešimt metų lapkričio 23 d., kada Vilniuje buvo padėti pirmieji pamatai mūsų kariuomenei!

Nieko nesveria tautos teltė, jeigu jos neparemia tautos kalavijas. Todėl 1918 m. lapkričio 23 d. ir įsistatėme savo ginkluotą pajėgą ginti, saugoti ir atkurti savo Tėvynę.

Nuo Gardino iki Baltijos jūros, nuo Dauguvos iki Vokietų pasienio mūsų savanoriai, partizanai ir šauktai savo kraštą, savo gyvybės aukomis paženklino mūsų

tėvų ir protėvių kraštą. Ar ne šauktai, ar rai – gynėjų kariai ir partizanai. Tie šauktiniai rai, kokie yra šie kraštai, mūsų valstybės atgijimo ir mūsų kariuomenės sudarymas.

Lapkričio 23 dieną atėjo mūsų kraštą bent minimi pajėgų sudarymas. Ir šioje kariai ir bent šauktiniai. Šie šauktiniai rai, kokie yra šie kraštai, mūsų valstybės atgijimo ir mūsų kariuomenės sudarymas. Ir šioje kariai ir bent šauktiniai. Šie šauktiniai rai, kokie yra šie kraštai, mūsų valstybės atgijimo ir mūsų kariuomenės sudarymas.

Dešimtis metų Lietuvos kariuomenei

Š. m. lapkričio mėn. 23 dieną švenčiame mūsų dešimtis metų, kai 1918 metais Vilniuje buvo padėti pirmas įsakymas Lietuvos kariuomenei kariai tarp kitko buvo paskirti. Šie kariai, kokie yra šie kraštai, mūsų valstybės atgijimo ir mūsų kariuomenės sudarymas. Ir šioje kariai ir bent šauktiniai. Šie šauktiniai rai, kokie yra šie kraštai, mūsų valstybės atgijimo ir mūsų kariuomenės sudarymas.

Šie kariai, kokie yra šie kraštai, mūsų valstybės atgijimo ir mūsų kariuomenės sudarymas. Ir šioje kariai ir bent šauktiniai. Šie šauktiniai rai, kokie yra šie kraštai, mūsų valstybės atgijimo ir mūsų kariuomenės sudarymas.

Dab, vēl ir, kada mūsu karluomenēs Lītuvas nepriklausomībē gaidīnāl jau buvo īškovota, tai pačiai karluomenē ne viena karta teko girdēt, kad karluomenē esantī visai nerekalanga, kaļp visai esa nerekalngē ir pātys karal. Tai, karal yra žiaurīšs priemone savo tīkslīl paslekt, ir žmonīta nīkad neslīlovē savo geresnīl darbuotojū asmeny- se slektī talkos, bet gražios jū mintys ir svajonēs buvo viena, o žiauri gyvenīmo realybē visai kas klā. Ir ne tik per visus istorījos amžius, bet ir šīals laikais, kada visi politīškos kovos metodai lieka īš- senūt, svarbīos pasaullīos problēmōs ir tarptautīškū imīnylū Gordīlaus mazgus dažnīausīal tekdavo ir tebetenka rīštī ne gražīals žodžīals, bet kardū. Jei pati prīgimtis neleidžia žmogūl būtī antžmogūl, t. y., jei žmogus negalī patobulētī tiek, kad vīeton neapy- kantos, plēsrios savīmylōs, ēdraus godumo īš jo pasīdarytū skaīstus talkos ir mēllēs angelas tai ir karal, kaļp visu blogybūl īšdavos, nors ir nerekal- lngēl, bet neīšvengīamēl, t. y., jle buvo, yra ir dar īlgai ar trumpai, bet bus. Kad ne tēlsybē, bet jēga dar ir šīals laikais vīēspataujā pasaulyje, mums, lī- tuvīams, ypač gerai yra žīnoma, tad šīos tiesos ir neturētume užmīrētī.

Patį kariuomenę turtu negamina, bet ji juos gina. Ji gina ne tik materialius, bet ir dvasiškus tautos turtus, ji gina visą šalį. Tad kariuomenė yra nors ir „neproduktyvus“ organas, bet ji yra reikalinga. Tik pagalvokime, kas būtų buvę su mumis, jei nebūtume turėję savos kariuomenės. Tikrai galime pasakyti, kad vietoj nepriklausomybės būtume buvę „sovietiskąja Litovskąja respublika“ arba Lenkijos „część Litwy środkowej“ bei „D. O. K. XI“.

Retkarčiais apie kariuomenę tenka girdėti ir tokiu nuomonių. „Taip, kariuomenė yra reikalinga, bet ką galėtų padaryti nedidelė mūsų kariuomenė, jei jai tektų kariauti su daug didesniu ir galingesniu priešu?“ I tai norėjusi atsakyti, kad ne tik visa kariuomenė, bet dažnai net vienas pulkas, pasiryžimu ir drąsa apsirėmęs kare gali atlikti gan didelius darbus. Atskleiskime netolimos mūsų istorijos lapus ir pažiūrėkime i mūsų kariuomenės žygius prieš lenkus ties Širvintais ir Giedraičiais, prieš rusus ties Panevėžiu ir Zarasais, prieš bermontininkus ties Radviliškio, o tada palikinsime, kad buvo atsitikimų, kada nuo kelių mūsų kuopų bėgo priešų divizijos. Pagaliau, karo istorija duoda mums ir kitų pavyzdžių. Štai kad ir karai ispanų su Napoleonu, šveicarių su austrais, amerikiečių su angliais, būrų su Anglija, rūsų su Prancūzija ir Ispanija ir t. t. Visi tie pavyzdžiai aiškiai rodo, kad ginkluotu karo didumas kare nevisuomet turi lemiamos reikšmės.

Mūsu karnomēnē yra dar jauna, bet ji jau daug yra kovojusi, daug savo krašto pralėjo. Lietuvos laimėjimui ir višam jai duotus uždavimus sėkmingai yra atlikusi.

1. Tāsa, pirmā mūsu kartūmenes žygā buvo
be dzīve sūnēs, ir dabā mums tāka tik stabētis,
kā pirmā mūsu kartūmenes savānā, hemo-
tā, mūs kartūmeni atpazīt, deamandirooti, bei
mūs kartūmeni. Tā kā mūs kartūmeni — atpazīt
mūs kartūmeni, mūs kartūmeni, mūs kartūmeni, mūs
kartūmeni.

1. Mr. J. Edgar Hoover, Director, Federal Bureau of Investigation, Washington, D. C.

Ir bolševikai buvo sumušti bei išvaryti, barmontininkai sutriuškinti, lietuviai smarkiai sumušę leikus ties Sirvintais ir Giedraičiais, o jei čia, pašalinės prievartos (Tautų Sąjungos Kontrolės Komitetas) verčiami, kaip ir ties Radviliškio, mūsų kariuomenė negalėjo savo laimėjimo sumaudyti tik galo, ir mūsų sostinėje dar liko plėvesuoti erelio vėlavai, tai čia ne mūsų kariuomenės kalte, ji jai duotą uždavinį išpildė.

Gal nereikėjo tada mūsų politikams klausyti svetimų valstybių atstovų „gerų patarimų“ ir Vilniaus tada gal nebūtume praradę. Bet apie tai tiesos žodį tars bešališkoji istorija.

Visai aišku, kad Tėvynei ginti darbas negalėjo apsieiti be aukų: vienį kariai paguldė savo galvas už Lietuvos nepriklausomybę, kiti savo krauju apšlakstė Lietuvos žemele ir gautų žaizdų randus nešios per visą savo amžių. Šiandien, švėsdami kariuomenės įsikūrimo dieną, visus juos turime prisiminti, o ypačingai turime pagerbti karo laukuose žuvusius mūsų brolius.

Jie pasirinko pačią gražiausiąją, ideališkiausiąją, bet ir pačią skaudžiausiąją dalį. Todėl šiandien mums taip brangių sukurtųjų proga pasinaudodami, prie tų didvyrių kapų prisiekime, kad jų paaukotas kraujas nežuvo veltul, kad jų iškovotos

laisvės bus jai įdiegtos nepriklausomybės, kad savo Tėvynei mes ginsime visą savo tėvynę. Ir kad visi kariai ir visos mūsų kariuomenės padalytės sukaupė net savo gyvybę, tai mūsų Tėvynei, dėl kurios laisvės apie 20 metų dūlė, bus laimėjimo apibūdinimas.

Šiandien, švėsdami kariuomenės įsikūrimo dieną, mūsų brolius, kurie žuvo, prisiminti, o ypačingai turime pagerbti karo laukuose žuvusius mūsų brolius. Šiandien, švėsdami kariuomenės įsikūrimo dieną, visus juos turime prisiminti, o ypačingai turime pagerbti karo laukuose žuvusius mūsų brolius.

Lietuviai yra tilingai ir ramūs, bet mūsų giesėi neturėtų užmiršti, kad lietuviai dar iš senovės laiku pasižymėję savo patvyrumu ir parvatumu. Tai ypač turėtų atsiminti tie, kurie dar iki šio turime mums nebaigtą sąskaitą.

Šiandien, kariuomenės įsikūrimo dieną, mes jiems sakome: sveikino nenorime, bet ir savo misijai žadėjome, geriau žadime, bet neįvykdysime, greičiau geležis sutirps į vaską ir vanduo pavirs uola, negu įsistatys savo žodį mes atklausime.

Kariuomenė, savo dėjimais mums sukakūvęs mihedama, tikisi, kad ankščiau ar vėliau, bet ateis laikas, kada ir savo sukakūvęs gales iškovoti ir linksniai švesti tikrą Lietuvos sostinėje — Vilniuje.

Majoras St. Rastauskas.

Kariuomenė ir jos reikėmė valstybei

Valstybė, kaip visų kultūringiausioji bendro žmonių gyvenimo forma, rūpinasi visais žmogaus gerovės reikalais. Vyriausias valstybės tikslas — tautos laisvė ir gerovė. Šį tikslą siekdama, valstybė vykdo keletą uždavinių. Pirmutinis ir svarbiausias uždavinys — ginti tautą nuo pavergimo, tai yra nuo išorinių priešų, ir palaikyti savo garbę tarptautiniuose santykiuose. Išoriniais priešais vadinamos tos svetimos valstybės, kurios užpuola savo kaimynus, visai nepaisant to, kuriais tikslais tas užpuolimas būtų daromas. Kad valstybė galėtų savo tautą nuo svetimųjų pavergimo apsaugoti, privalo turėti karui paruoštą, drausmingą, aukšto moralinio laipsnio ir gerai ginkluotą kariuomenę. Tokios kariuomenės išlaikymas reikalauja didelių išlaidų, ir todėl sudaro valstybei gana sunkią naštą; tačiau visos valstybės savo nepriklausomybei ginti laiko didesnes ar mažesnes kariuomenes.

Žmonių santykius valstybės viduje reguliuoja įstatymai, kurie visiems valstybės gyventojams privalomi dėl to, kad valstybės santvarkos pamate, be moralinio piliečių savo prievolių supratimo, dar yra teisė paremta moralinė jėga, kuri gali valstybės viduje priversti gyventojus vykdyti įstatymus. Jeigu valstybės viduje nebūtų tokių privalomų įstatymų, kurie visus žmonių susidūrimus taikiai būdu išspręstų, tai įvyktų tarpusavė kova ir, savaraimė suprantama, kad fiziškai stipresnis dažniausiai laimėtų — vadinasi būtų netvarka (anarchija).

Visai kitap tvarkomi tarpvalstybiniai santykiai. Kiekviena nepriklausoma valstybė tvarko savo gyvenimą, į tautos reikalus atsizvelgdama. Šitai valstybės savo gyvenimą tvarkydamos labai dažnai užklūdo viena kitos reikalus, iš to kyla konfliktai ir ne visuomet pavyksta teisės pagalba tautai išsivaduoti.

nes nėra tokios tautos, kuri galėtų privalomus įstatymus nepriklausomai valstybės viduje ir, kaip laisva prievartė, nuo išorinių priešų. Nors mūsų laikais yra kalbama apie savaraimę tautų sąjungą, bet kaip matome, priešais, ir ji nepasiekė valstybių gincų laiku, todėl šiuo metu, kaip matome, valstybės viena kitai nemėgsta vadintis, nors nėra nei susitarę, iš to matome, kad šiuo metu tarp valstybių konfliktai kyla būdu, kad duoti nepavyksta, tai kyla vienuole priemonė — karas. Šis karas, kaip matome, naiduliasi visais tautos gyvenimo laimėjimais, ir dabartinis kultūringas pasaulis, kaip matome, laha dažnai griebiasi. Karas yra jėga, yra neįsakyti, kaip žinoma, bet jis yra jėga, kuri valstybės viduje priversti gyventojus vykdyti įstatymus. Jeigu valstybės viduje nebūtų tokių privalomų įstatymų, kurie visus žmonių susidūrimus taikiai būdu išspręstų, tai įvyktų tarpusavė kova ir, savaraimė suprantama, kad fiziškai stipresnis dažniausiai laimėtų — vadinasi būtų netvarka (anarchija).

¹ Žodis tauta šiame straipsnyje vartojamas pošine jo būdžio prasme, tai yra turima galvoje valstybės gyventojai, o ne vien tauta.

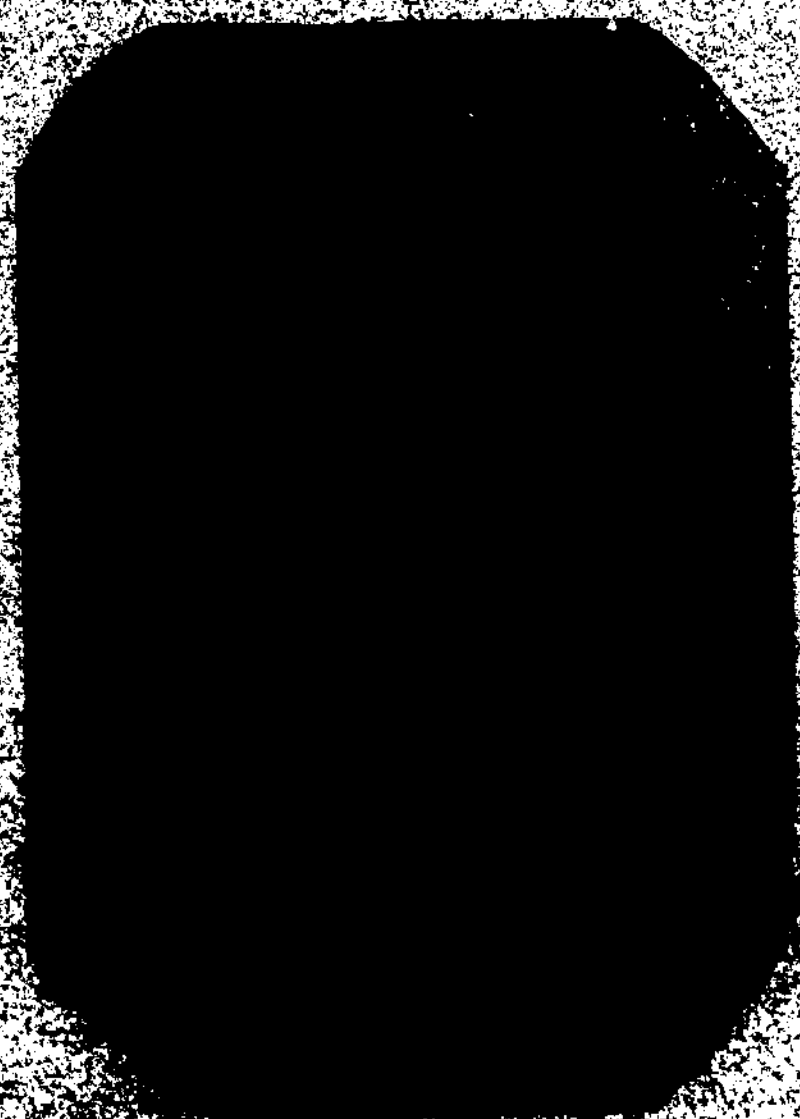
1. Karas yra jėga, kuri valstybės viduje priversti gyventojus vykdyti įstatymus. Jeigu valstybės viduje nebūtų tokių privalomų įstatymų, kurie visus žmonių susidūrimus taikiai būdu išspręstų, tai įvyktų tarpusavė kova ir, savaraimė suprantama, kad fiziškai stipresnis dažniausiai laimėtų — vadinasi būtų netvarka (anarchija).

Dabartinis Vyriausiojo Štabo viršininkas gen. št. pulk. Plechavičius. Gimus 18 Rusijos stoje Lietuvos kariuomenės savanoriu. 1918 m. lapkričio m. 18 d. Valstybės Taryba paskyrė jį Sedos apskr. apsaugos vadu. Suorganizavęs partizanų ir savanorių būrius išvadavo iš bolševikų Skuodą, Sedos, Mažeikių, Telšių ir kitas žemalčių vietas, o taip pat ir Latvijos dalį. Vėliau gynė žemalčius nuo bermontininkų. Kai kurį laiką tarnavo 5 pėst. ir 2 ulonų pulke, o 1921 m. gegužės m. 17 d. buvo paskirtas 1 gusarų pulko vadu. Nuo 1926 m. gruodžio m. 17 d. buvo paskirtas Gen. Štabo Valdybos viršininku ir kartu ejo kavalėrijos viršininko pareigas. 1927 m. rugpjūčio m. 9 d. paskirtas Vyriausiojo Štabo viršininku.

Gen. Št. Pulk. Plechavičius

Generolas J. Plechavičius. 1927 m. rugpjūčio m. 9 d. paskirtas Vyriausiojo Štabo viršininku.

Generolas J. Plechavičius. 1927 m. rugpjūčio m. 9 d. paskirtas Vyriausiojo Štabo viršininku.

Generolas J. Plechavičius. 1927 m. rugpjūčio m. 9 d. paskirtas Vyriausiojo Štabo viršininku.

Bendras kariuomenės laimėjimas įvyksta ne kiekvieno kovotojo atskirų veiksmų dėka, bet visos kovotojų masės griežtai suderintais veiksmais. Nors mūsų laikų kautynėse atskiri kovotojai vaidina labai žymią rolę, bet visgi atskirų kovotojų pastangos gali nulemti tik dalinį didesnį ar mažesnį pasisekimą, o ne bendrą priešo nugalėjimą, kuris pasiekiamas visų kovotojų bendromis pastangomis, kai kiekvieno kovotojo veiksmai suderinti su bendruoju veiksmų planu. Iš šio apibūdinimo matyti, koks stiprus solidarumas turi būti kariuomenėje, arba, konkrečiau tariant, kaip turi būti išvystytas karių samonėje savitarpio gelbėjimo jausmas, kuriuo privalo būti pilni visi atskiri kovotojai, bei mažesni ir didesni bendrai veikiančios kariuomenės vienetai. Vadinas, čia pagaidaujamas solidarumas gali būti tik ten, kur yra vienybė, tariant, kur kariuomenė priklauso vienai aukščiausiai valiai, tai yra vykdo vienos aukščiausios valios parėdymus palaipsniui gaunamus. Iš čia matome, kad pirmutinė kariuomenės esmės sąlyga yra ta, kad būtų joje viena valia. Be šios sąlygos kariuomenės jėga visiškai nieko neverta, nes aišku, kad niekad negali laimėti toji kariuomenė, kurioje keletas vienuodų viršininkų savo valią nesuderintai reikštų. Didysis karvedys Prancūzų imperatorius Napoleonas I-sis šiuo klausimu labai vykusiai yra pasakęs: „Geriau vienas blogas vadas, negu dešimts gerų“. Ir, iš tiesų, jeigu keletas lygiai gerų vadų būtų, ir kiekvienas jų atskirus įsakymus davinėtų, tai prie ko gi galėtų tokia kariuomenė prieiti? Atsakymas čia savaime aiškus: — prieitu prie susiskaldymo ir visiškų žuvimo.

Toliau. Kariuomenės veiksmai gali būti pradėti tik valstybės valia, nes mes žinome, kad kariuomenė yra ginkluota valstybės pajėga ir laikoma tam, kad valstybės uždavinius vykdytų. O kadangi valstybės valią vykdo vyriausybė, o pastarosios priešaky yra valstybės galva, tai aišku, kodėl kiekvienoje valstybėje aukščiausiu kariuomenės viršininku yra valstybės prezidentas arba monarchas, nepaisant to, kokia valstybės forma bebūtų. Mūsų valstybės Konstitucijos § 55 šiaip sako: „*Respublikos Prezidentas yra visu respublikos ginkluotą pajėgą vyriausias vadas*“. Šis Konstitucijos paragrafas patvirtina, kad ir mūsų kariuomenė turi tik vieną aukščiausią vadą, kurio valia nustatyta ir palaipsniui kariuomenei perduodama.

2. Kariškas auklėjimas.

Kariškas auklėjimas turi labai platų ir sunkų uždavinį, nes, priėmus jaunuolių kariuomenėn, kariškas auklėjimas turi įskiepyti jam tas moralines ypatybes, kurios reikalingos, sunkios ir pavojingos karo tarnybos pareigas einant. Šita uždavinį pradeda vykdyti prieškarinis jaunuomenės paruošimas, tačiau galutinį rezultatą pasiekia tik karo tarnybos mokyklą praėinantis. Karo tarnyba, tarp kitko, yra savotiška gyvenimo mokykla, kuri, priėmus jauną, gyvenime neprityrusį, žmogų apmoko, išauklėja iš savo tarpo išleisdama jau drausmingą karių — tėvynės gynėją ir valstybiškai išauklėtą pilietį. Karo tarnybos reikalavimai labai sunkūs ir griežtai skiriasi nuo bendros valstybės tarnybos reikalavimų, nes pastaroji tarnyba uždeda vien tik teisiniu funkcijų vykdymą, o karo tarnyba uždeda jėgos funkcijų vykdymą. Konkrečiai tariant, valstybės tarnyba reikalauja iš valdininko tik įstatymų pildymo ir sąžiningo pareigų ėjimo, o karo tarnyba reikalauja iš kario ne tik įstatymų pildymo ir sąžiningo pareigų ėjimo, bet ir energijos, pasiryžimo, sumanumo,

įstvermės, tvirtumo, užsispyrimo, griežto atkaklumo pastatyta tikslą siekiant ir momentališko susivokimo visai nelaukiose aplinkybėse. Be viso to, iš kiekvieno kario reikalaujama dar vieno svarbiausio dalyko, būtent, *visiško paslaukimo teli gyvybės atidavimo*. Žmogaus gyvybės negali atstoti joks materialis atlyginimas. Taigi suprantama, kad karys ant tėvynės aukuro savo gyvybę dedamas, be abejonės, vaduojasi ne kokiais nors materialiais išskaičiavimais, bet tėvynės meile ir savo, kaip kario, kilnaus pašaukimo jausmu. Šitokius patriotiškumo ir karingumo jausmus turi išauklėti karo tarnyba. Aukštosios moralės jausmą žmogus atsineša į šį pasaulį ateidamas, ir jeigu nebūtų žiaurių gyvenimo aplinkybių apsuptas, tai tuo pačiu moralės supratimo jausmu jis ir mirtų. Tačiau silpnesnis žmogus gyvenimo bangose dažnai pasiduoda įvairiems nukrypimams tiek, kad kartais jis tampa net pavojingu visuomenėje elementu, ir todėl tokį žmogų valstybiškai — teisinės tvarkos būdu tenka iš visuomenės tarpo pašalinti. Tėvynės meilės jausmą privalo įskiepyti pilietyje pati tauta, o karo tarnyba, jaunuolių auklėdama, tą jausmą privalo žymiai praplėsti ir sustiprinti. Visas kitas, aukščiau išvardintas, kiekvienam kariui būtinas ypatybes privalo įskiepyti kariškas auklėjimas.

Kiekvienas karys, pradedant aukščiausiu viršininku ir baigiant eiliniu kareiviu, privalo šias visas ypatybes savyje sujungti, o viršininkai, be viso to, privalo mokėti valdyti žmones mūšyje ir auklėti juos mūšiu. Ši ypačiai sunki ir atsakinga pareiga. Juk žinome, kad viršininkai, jau pradedant grandiniu ir baigiant aukščiausiu vadu, turi savo žinioje dešimtis, šimtus ir tūkstančius gyvybių: už tas gyvybes jie neša teisinę ir moralinę atsakomybę, ir dėl to jie privalo būti jau iš savo pašaukimo sumanūs ir ypatingai gerai kariškai paruošti ir išauklėti, kad visuose netikėtumuose sugebėtų greitai orientuotis ir iš pavojingos padėties savo žmones išvesti. Vargas tai kariuomenei, kuri turi blogus vadus, nors ir didžiausią narsuolių tokios kariuomenės eilėse būtų. Jeigu prisiminsime nors ir iš didžiojo karo vieną epizodą, būtent 1914 metų Rytų-Prūsų Tanenbergo operaciją, kur rusų II-sios armijos vadas generolas Samsonovas savo 100.000 armiją be jokio rimto reikalo prazudė, ir pats pagaliau, gal atsakomybės birodamas, gal sąžinės graužimo kankinamas, — nusišovė. Visai negalima pasakyti, kad rusų kariuomenė būtų buvusi bloga. Anaipol ne, bet kai vadas buvo blogas, tai ir kariuomenė žuvo. Šitokių pavyzdžių istorijos lapai pilni. Juk visai teisingai senovės Kartagenos karo vadas Hanibalas taip yra pasakęs: „Geriau avinų bandai vadovauti lūtas, negu lūtu bandai vadovauti avinas“. Tai yra žventa tiesa, kuri dar Kristui negimus buvo pasakyta, bet ji ir mūsų laikams visiškai tinka. Lygiai taip pat netikus ir toji kariuomenė, kuri blogai kariškai išauklėta, menkos moralės, o kas svarbiausia, jeigu neturi tautinio pagrindo — vadinasi, be patriotinės nuovokos. Kaip pavyzdį galim prisiminti buvusios Austrijos-Vengrijos imperijos kariuomenę, kuri didžiojo karo metu su rusais tiek kovojo, tiek visgi neturėjo kulkosvaizdžių iš užpakalio ją varė. Taigi, tirdami šiuos pavyzdžius, mes matome, kad kiekviena kariuomenė bendrai, ir atskiri jos nariai ypatingai neturi nukrypti nuo moralės dėsnų, nuo kariškai lavintis ir tėvynės meilės jausmą savyje ugdyti.

3) Kariška drausmė.

Samoninga kariška drausmė yra svarbiausioji auklėjimo priemonė. Drausmės supratimas sutelkia visa

eilę savotiškų santykių, kurie atsiranda organizuotame vienete — kariuomenėje, vardan vienos valios ir vienos tradicijų praktiško vykdymo.

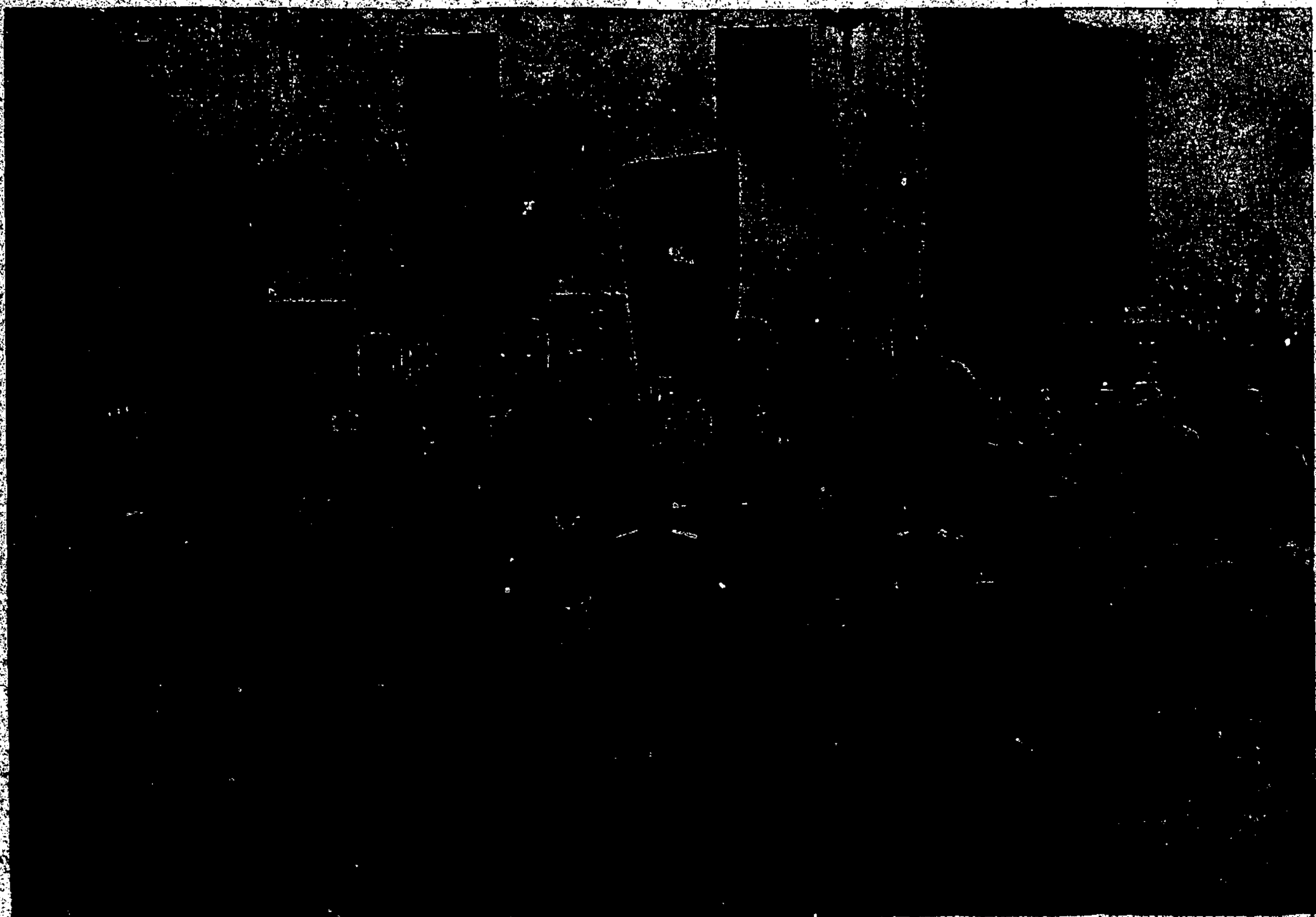
Mes žinome, kad kiekvienoje kariuomenėje turi būti *viena valia*, tai yra vienas aukščiausias viršininkas, kurio paliepimus visi kariai sugebėtų perimti, išgiltinti ir suprasti. Šiam tikslui kariuomenėje yra nustatyti ir išvystyti ierarchijos principai, glūdantieji karių santykiai — drausme vadinami. Ierarchijos principas yra tai, kad kariuomenės sudėtinieji žmonės skiriasi savo padėtimi ir randasi arčiau ar toliau nuo vienintelės valios šaltinio — aukščiausiojo viršininko. Šitokiu būdu susidaro ierarchinis padalinimas į viršininkus ir valdinius. Iš čia išeina, kad viršininkas yra tuo pat metu ir valdinys, jis pats gauna paliepimus iš savo viršininko ir paduoda juos savo valdiniams; o kiekvienas valdinys, išskyrus tą, kuriam nė vienas asmuo nepriklauso, tuo pat metu yra ir viršininkas, nes jis perima paliepimus, kad toliau juos perduotų. Paliepimų įgyvendinimo idėja viršininkų ir valdinių sudaro labai sudėtingus santykius, kurių pamate kaip tik yra klusnumas, kaip būtina sąlyga paliepimams įgyvendinti. Be klusnumo negali būti drausmės, o be drausmės neįmanoma kariuomenė.

Pirmutinis drausmės pamatas yra dorovės principas — kilnus prievolės jausmas, arba, konkrečiau sakant, savo pareigų tikras supratimas ir jų sąžiningas pildymas. Antras drausmės pamatas yra drausmės įstatymas, kuris pirmajam suteikia teisinės galios. Visi kariai privalo būti auklėjami taip, kad aiškiai ir sąmoningai suprastų drausmės svarbumą ir jos reikalingumą kariuomenei. Karys turi drausmę suprasti sąmoningai dėl to, kad jis nebūtų aklas automatas, kad jis ne iš baimės drausmingas būtų, bet kilnus prievolės jausmas ir tikras savo pareigų su-

pratimas jį drausmingai darytų. Prisiminę Sparta, Romą, viduramžių laikų kariuomenę, pagaliau Rusijos carų kariuomenę, žinome, kad anais laikais drausmės pamate buvo bauginimas, kankinimas ir aštrus žiaurumas. Šiandien tokis drausmės supratimas visų kultūrinių kraštų kariuomenėms yra svetimas, nes visur skiepijama sąmoninga drausmė, o ne baimė ir žiaurumu paremta.

Mūsų laikų karys nė vieną minutą neprivalo drausmingumo nustoti, bet visur ir visuomet jo dėsniais vaduotis. Jis turi visuomet atsiminti, jog atstovauja garbingai valstybės organizacijai — kariuomenei, kurios pamate glūdi sąmoningas jo pareigų supratimas — drausmingumu paremtas. Tai gi iš šito seka, kad drausmė būtinai turi apginti ne tik valdinių santykius su viršininkais, bet ir jaunesniųjų santykius su vyresniaisiais ir lygių laipsnių karių santykius tarp savęs. Iš viso pasakyto aišku, kad drausmė yra kariuomenės pamatas, ji suteikia kariuomenės organizacijai tvirtumo, pastovumo, klusnumo, viršininko autoriteto gerbimo ir karių savitarpio mandagumo. Be drausmės kariuomenės organizacija jokios rimtos pajėgos nesudarytų, nes drausmė yra būtina kariuomenės tvirtumo sąlyga.

Be šitų trijų kiekvienai kariuomeneioutine pagrindinių kvalifikacijų, reikalinga neužmiršti ir aprūpinimo klausimo. Nors ir tobuliausiai išauklėta kariuomenė būtų, nors ir aukščiausiąjį moralinį laipsnį ji būtų pasiekusi, nors ir tautiniu atžvilgiu ji būtų visai subrendusi, bet jeigu ji nebus ginkluota, tai, žinoma, su tuščiu kumščiu kariauti negalės. Iš to išeina, kad be visų kitų valstybės rūpesčių pirmąją eilę dar vienas labai svarbus, būtent, kariuomenės apginklavimo rūpesnis, kuris tarp kitko yra svarbus ir moralinio ūpo pakėlimui. Jeigu valstybė laiko kariuomenę, tai, žinoma, ją ir apginkluoti tinkamai reikia.

XII metų armijos Lietuvos karių suvokiamas Valke 1917 m. lapkričio m. 3-4 d., kuriame buvo nutarta steigti Lietuvos pajūkus.

Giedraičių miestelis 1920 m.

Čia reikia prisiminti seną romėnų patarlę: Si vis pacem para bellum (nori taikos ruoškis karui), nes tik tada priešas nedrįsta užpuolti, kai žino, kad jo kaimynas gerai paruoštą kariuomenę turi, vadinasi, priešas nepuola — taika yra. Tiesa. Šiuo laiku visuose kraštuose labai yra išgarsėjęs nusiginklavimo klausimas, net ir sutarties kai kurių valstybių tuo klausimu jau pasirašyta, bet labai gaila, kad, sutartį pasirašius, kreiserių, orlaivių ir tankų gamyba daug skubiau eina... Taigi, vis dėlto romėnų patarlė iš mados neišeina, vadinasi, yra kariuomenė — reikalinga ją gerai apginkluoti, nes jeigu kariai neturi ginklų, tai tas slegia jų ūpą, užmuša iniciatyvą ir kuo blogiausiai atsiliepia visų kovotojų masei. Čia vėl tenka paimti kaip pavyzdį buvusią didžiojo karo laikų kariuomenę, būtent, apie tai, kaip kai kuriuose rusų frontuose atsitikdavo šitokių keistumų: kai ėjo kautynės, kariai laukia šovinių, o jiems atsiųsdavo maisto, o kai laukdavo maisto, atsiųsdavo rūbų. Žinoma, čia nėra reikalo gvildinti tas priežastis, dėl kurių paminėti keistumai atsitikdavo, tik noriu pabrėžti, kad kovų metu kariuomenės aprūpinimas, ypač ginklais ir maistu, turi būti kuo rūpestingiausiai vykdomas, nes kare šitokie keistumai negali būti praktikuojami, kadangi daug žmonių gyvybių jie kainuoja.

Mūsų jaunutė kariuomenė kovų už nepriklausomybę metu neturėjo viso to aprūpinimo, kuris gerai organizuotoje kariuomenėje paprastai yra. Tačiau jos garbingoji praeitis aiškiausiai rodo, ką gali nuveikti giliai patriotiška, moralškai sveika ir sąmoninga drausminga kariuomenė. Vos pradėjus nepriklausomai Lietuvos valstybei pamatus dėti, ištisos priešų gaujos tykojo pagauti progą, kaip tą jaunutę, iš naujo gimusią valstybę vėl pavergti.

Pirmieji dokumentai aiškiai parodo mūsų vyriausybės pastangas kariuomenę sukurti ir tą baisų pavojų, kuris Lietuvos Nepriklausomybei grėse. Taip niukėsi Lietuvos dangus, kad rodėsi vienu akimirksniu visą sunaikins. Tačiau Dievo Apvaizda amžiais išteriotos Lietuvos pasigailėjo. Į vyriausybės atsisaukimus atsiliepė tikrieji Lietuvos sūnūs ir savanorių būriai plaukė plaukė iš visų Lietuvos kampų ir rinkosi nurodytose vietose. Kariuomenės vienetai augo, mokėsi, stiprėjo. Nebuvo laiko ilgai tvarkytis, nes reikėjo eiti žiaurų priešą sutikti. Ir ką gi. Vos sukurta, neapmokyta, silpnai ginkluota kariuomenė muša šimteriopai stipresnį priešą, diena iš dienos vaduoja savo Tėvynės gimtuosius kaimelius ir taip savo garbingais žygiais daug padeda nepriklausomai valstybei atstatyti ir sustiprinti. Šiandien niekas nedrįstu tvirtinti, kad be mūsų kariuomenės, be

pirmųjų savanorių, kurie jos branduolį sudarė, mes būtume Nepriklausomą valstybę sukūrę. Mūsų kariuomenės dėka alsuojame laisvu Tėvynės oru, džiaugiamės savo gražiąja kalba, turime savo kultūros ir mokslo židinius, kuriuose šimtai ir tūkstančiai mūsų brolių ir sesučių semia mokslo žinias, kad apšviestų mūsų plačiąją liaudį. Mūsų kariuomenės dėka, niekas nevaro mus šiandien svetimiems tarnauti į tolimus Sibiro bei Kaukazo kraštus, kur šimtai mūsų tautiečių, be savo artimųjų slaugymo, yra žuvę. Šandien yra sunku apibūdinti visą tai, ką mūsų garbingoji kariuomenė yra tautai suteikusi.

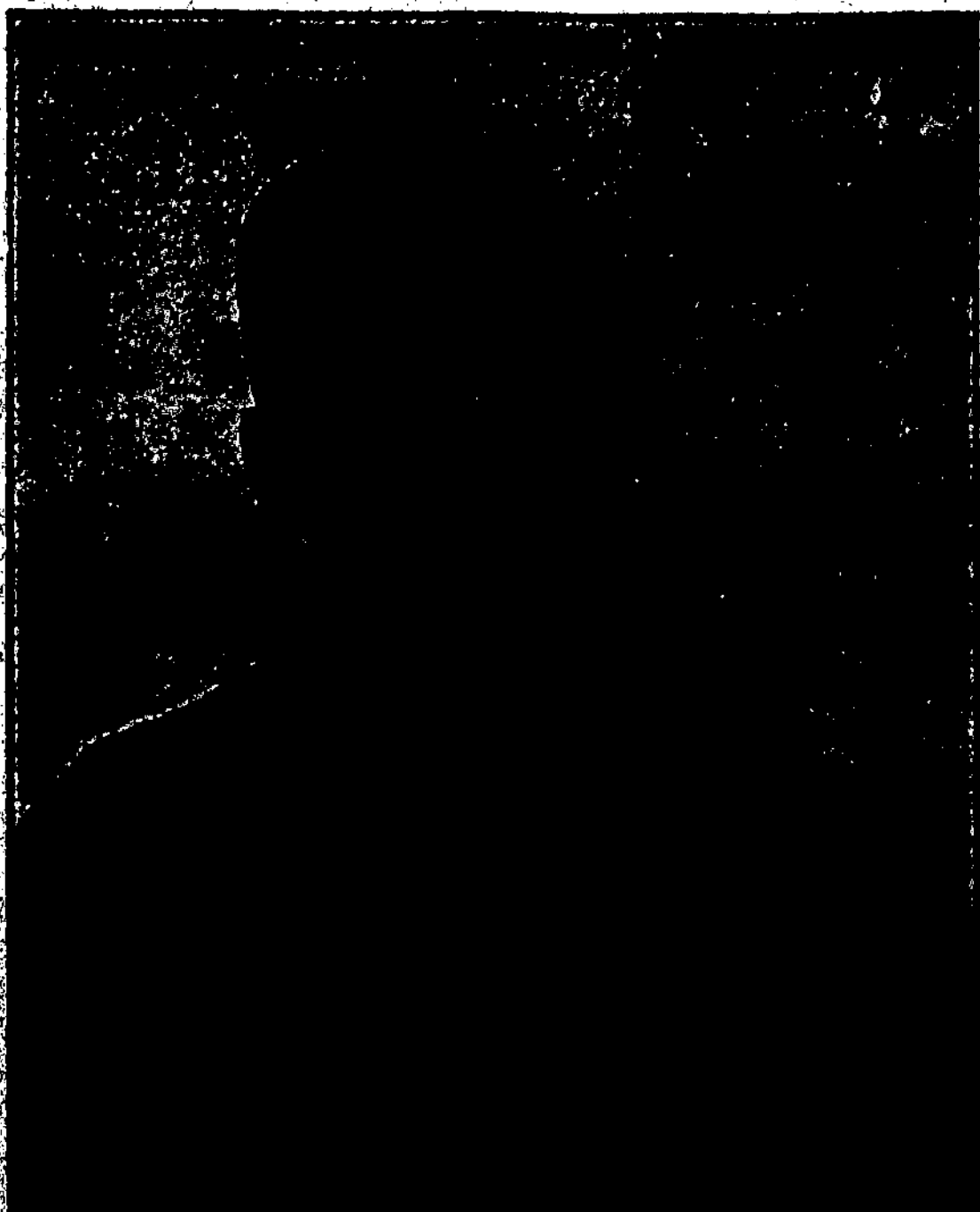
Švesdami šiandien mūsų krašto atvadnuotojo 10 metų sukaktuves — 1918. XI. 23. — 1928. XI. 23. — pasižadėkime viens kitam mylėti savo laisvą Tėvynę, būkime jos ištikimi sūnūs ir dirbkime vienybėje jos labui, kaip kad ištikimai mylėjo ir dirbo tie mūsų broliai, kurie, nieko nesigailėdami, savo gyvybę už Tėvynės laisvę atidavė. Jų nuopelnai ir garbinga mirtis tegul visuomet mums primena tą idėją, dėl kurios jie savo galvas paguldė. Šiandien jau ilsisi Amžinoj Ramybėj, o mes džiaugiamės jų krauju iškovota Tėvynės laisve. Bet atmintime, kad dar ne viskas atlikta, nes didis ir sunkus uždavinys prieš mūsų akis stovi. Taigi, jeigu mes jų garbingais keliais eisime, jeigu vienybėje dirbsime, tai Viešpats Dievas mūsų žygius visame laimins, ir tikėkit, kad ateis ta laiminga valanda, kada mūsų kariuomenė gražins Tautai priešą pagrobta jos širdį — Vilnių!..

Pulkininkas leit. J. Bobelis.

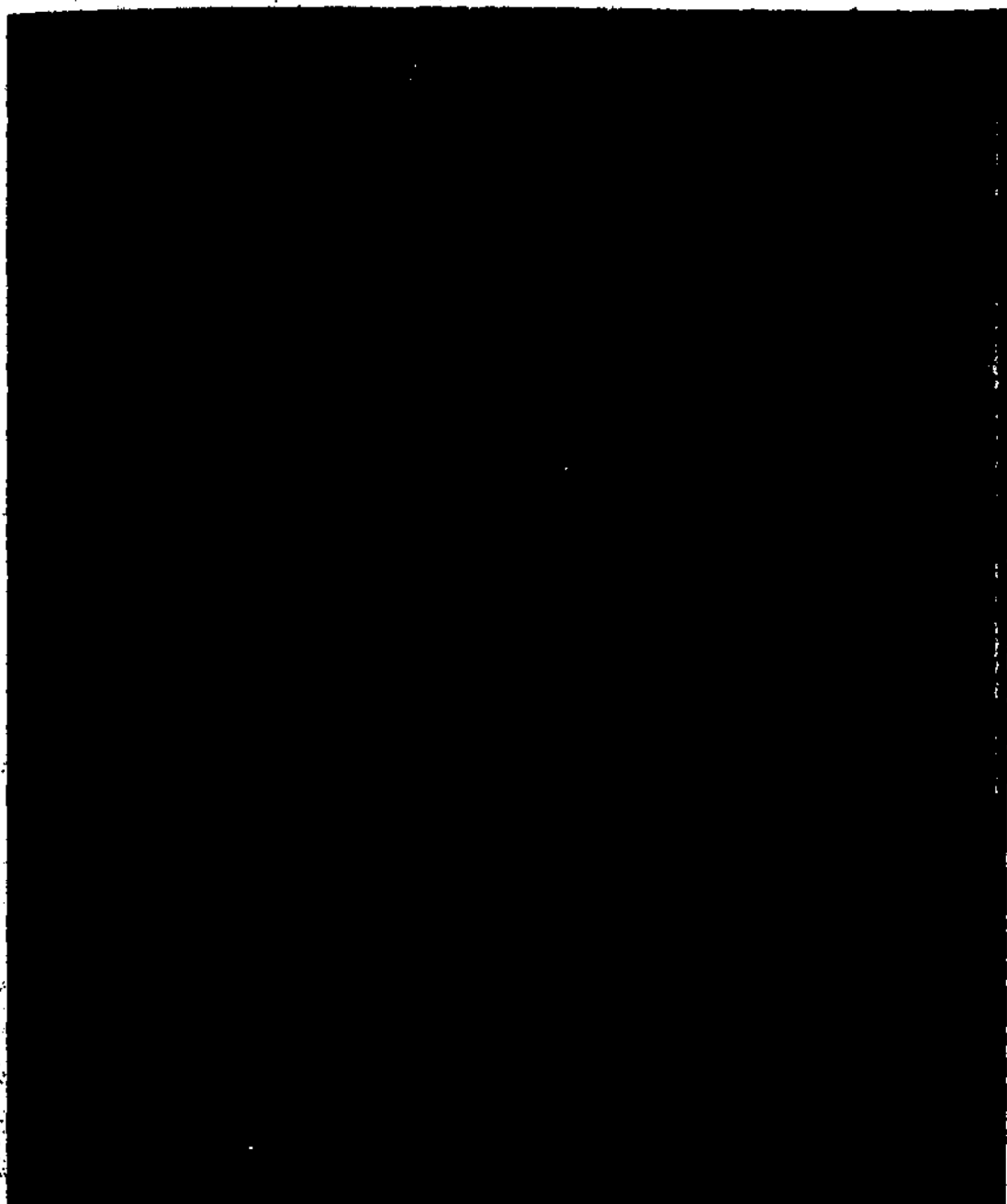

Vienas pirmųjų peštininkų.

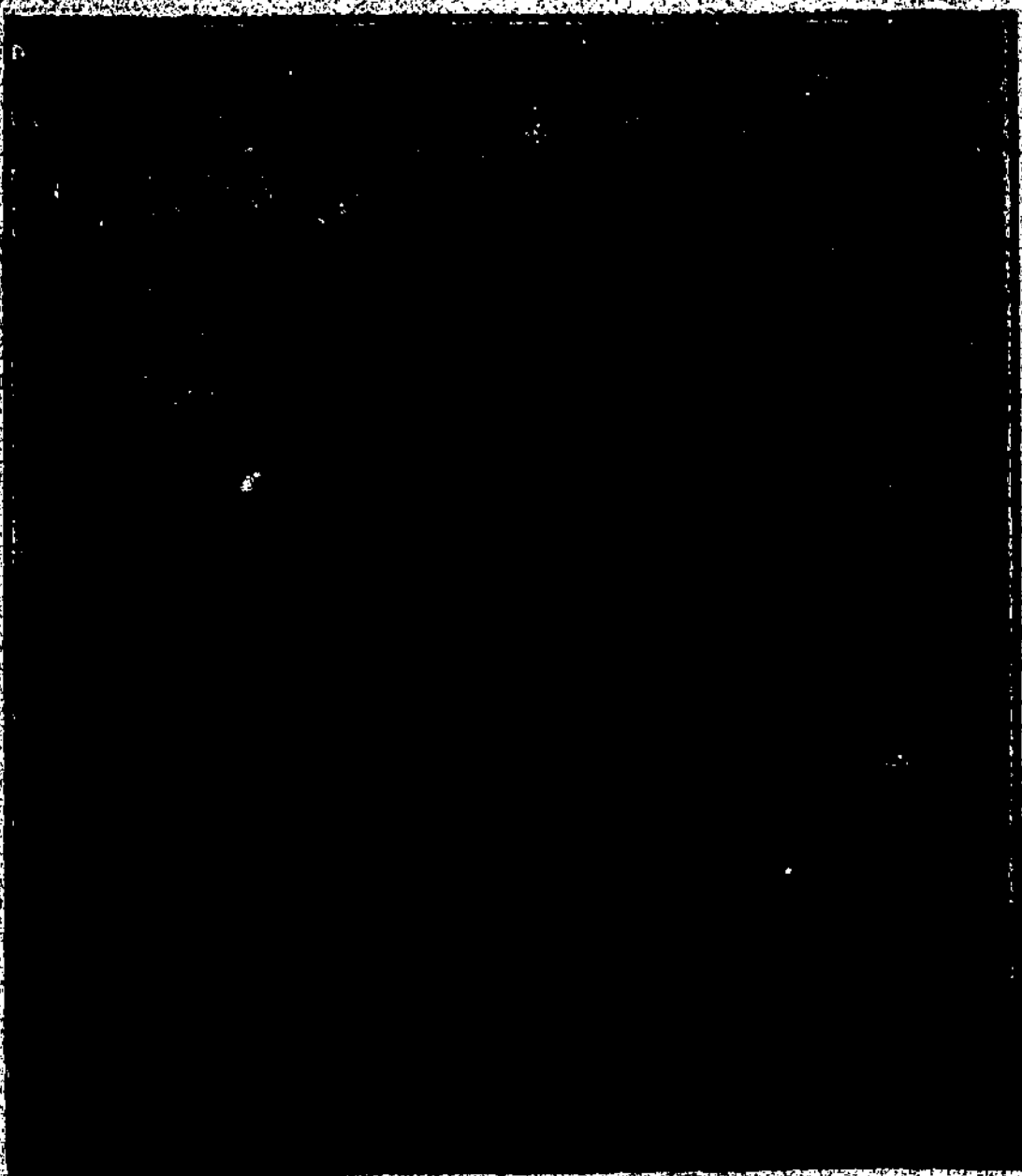
PIRMOSIOS AUKOS DĖL LIETUVOS LAISVĖS.

Karelvis Povilas Lukšys. Kėdainių srities apsaugos būrio būrininkas, pirmas kautynėse žuvis dėl Lietuvos laisvės ties Tancūnų kaimu, netoli Kėdainių, 1919 m. vasario 8 d.

Karininkas Antanas Juozapavičius. I pėst. pulko vadas, pirmas karininkų garbingai žuvis už Tėvynę 1919 m. vasario 13 d. kautynėse su bolševikais Alytuje.

Karelvis Pranas Elautis. Sangodamas Lietuvos garbę žuvo 1919 m. kovo 18 d. prie „Metropolio“ viešbučio, kuriame buvo Amerikos misija.

A. + A.

2 pėst. pulko kareiviai

Juozas Kalasiūnas

ir

Antanas Zambacevičius

eidami sargybon Kauno gatvėmis, 1919 m. sausio m. 11 d. žuvo nuo išdykusių vokiečių kareivių šūvių. Jie yra pačios pirmosios mūsų kariuomenės aukos. Lukšys ir Juozapavičius yra pirmosios aukos kautynėse.

Kareiviai Kalasiūnas ir Zambacevičius ėjo sargybon iš A. Paneimūnės kareivinių į Kauną ir buvo nukauti Vytauto prospekte (jų atvaizdų nėra).

Kareiviai prie Juozapavičiaus kapo.

*Mielas Vadel mes atėjom...
Tavo broliai, valdintai
tave, vade, geradėjau
Aplankyti kapuos, žmonai.*

*Tu buvai mūs šviesi saulė,
skaisčios dvasios žiburys.
Tu švietel mūs kovai kelią,
kaip galingas švyturys.*

*Visą sielą buvai davęs
Ir sveikatą ir turtus,
kad Tėvynę išvaduotum,
ir sumažintum vargus.*

*Nebijojai tu pavojaus —
tu pats ginklus gabenai.
Nes tikėjai mūs rytojui,
kaip visį mūs mištinai.*

*Mūsų širdys sudrebėjo,
šviesus užtemė dangus,
graudžios ašaros riedėjo,
kad žuvat, kary, brangus.*

*Kerštu verda mūsų širdys...
Ginklai spaudžias rankose,
Priešus tyko žiaurios mintys...
Kad, tu, vade, kapuose.*

M. P.

Lietuvos kariuomenė.

(Istoriška apžvalga).

Lietuvos kariuomenė turi žilą praeitį ir garbingų palikimų. Karalius Mindaugas, didieji kunigaikščiai Gediminas, Algirdas, Vytautas ir kiti steigė (13 amžium pradedant) didelę Lietuvos valstybę ir jos galybę tvirtino pasiremami narsia kariuomene, kurios ginklas viešpatavo nuo Baltijos ligi Juodosios jūros ir kartą net trenkė galingos Maskvos sienos.

Lietuvos-Lenkijos pragaištingos unijos laikais (16—18 amžiais) Lietuvos kariuomenė irgi tebegyvuoja ir didžių karo vadų (Karolio Katkevičiaus, Jonušo Radvilos ir k.) vadovaujama sėkmingai gina Lietuvos reikalus nuo švedų, rusų ir tų pačių lenkų.

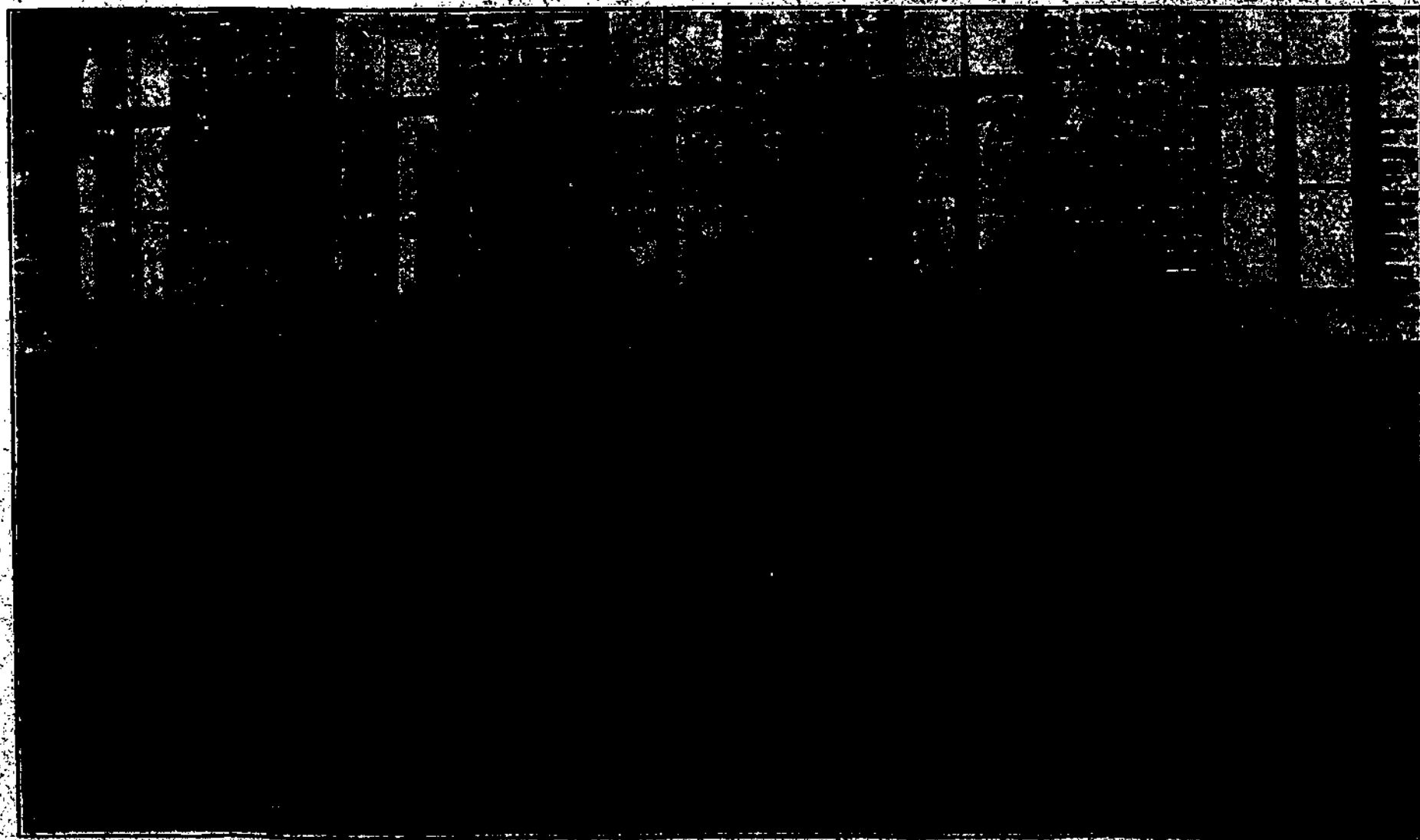
Lietuvių kariuomenė tedingsta tik 1795 metais, kada Lietuvą paglemžia Rusija. Nuo šio laiko lietuviai verčiami tarnauti rusų kariuomenėje ir savo kraują lieti už pavergėjų gerovę. Bet ir Rusijos žiauraus valdymo laikais lietuviai bandydavo sudaryti savo ginkluotą jėgą, kuri atkovotų prarastą nepriklausomybę. Taip buvo per Napoleono karą, 1831, 1863 ir 1864 metų sukilimus. Vėliau lietuvių kariškas veikimas buvo persimetęs į Ameriką, kur lietuviai išėiviai steigė kareiviškas draugijas.

Bet lietuvių kariuomenė tepradeda atgimti 1917 metais Rusijoje, kur buvo daug mobilizuotų ir pašauktų lietuvių karių. Didžiausioje rusų revoliucijos netvarkoje lietuviai sugeba įsteigti didelę lietuvių karių sąjungą, 4 atskirus pėstininkų batalionus, 1 kavalerijos divizioną ir k. smulkesnes organizacijas. Buvo sudarytas projek-

tas atskirai visų kariuomenės ginklų rūšių divizijai steigti, bet įsigalėjusi komunistų valdžia tą darbą sutrukdė ir priverstė išsiskirstyti įsteigtąsias kariuomenės dalis, nes lietuviai atsisakė stoti į raudonąją armiją ir nenorėjo dalyvauti rusų namų kare. Paleistieji lietuviai kariai, kaip paprastai karo tremtiniai, 1918 metais pradėjo grįžti į Lietuvą, kurią tų metų vasario 16 d. Lietuvos Taryba buvo paskelbusi nepriklausoma valstybe. Bet tuo laiku visą kraštą tebevaldė vokiečių kariuomenė. Lietuvos Taryba Vilniuje neturėjo jokios galios ir nė vieno kareivio. Vokiečiai trukdė Lietuvos valdžios ir jos ginkluotos jėgos sudarymą, nes jie patys norėjo spresti Lietuvos likimą. Jie jau turėjo savo rankose kovo 3 d. Lietuvių Brastos sutartį, kurioje rusai buvo išsivadę Lietuvos. Tačiau lapkričio 11 d. patys vokiečiai pasidavė Santarvei ir pasirašė taikos paliaubų sutartį, kurioje pasizadėjo atsisukti iš buvusių Rusijos šalių ir atsisakė nuo Lietuvių Brastos sutarties. Tuo buvo atidarytas kelias į Lietuvą Rusijos raudonajai armijai.

Tai jausdami vietiniai ir atsiūsti iš Rusijos komunistai smarkiai pradeda kurstyti Vilnių ir visam krašte žmones, kad keltų revoliuciją, prisidėtų prie sovietinės Rusijos, žudytų Lietuvos veikėjus. Lenkai irgi ima rinkti ir ginkluoti legionistus, kurių veikimas kreipiamas ne vien prieš bolševikus, bet ir prieš lietuvius.

Tokiomis audringomis aplinkybėmis lietuviams lenkai Vilniuje steigti savo valdžią ir kariuomenę. Lapkričio 11 d. Lietuvos Taryba A. Smetonos pirmininkaujama, sudaro 1 ministerių kabinetą. Ministerių pirmininkas prof. Voldemaras pasiėmė apsaugos ministeriją. Bet tuo laiku tebuvo sudarytas tik kariuomenės branduolys — apsaugos stabas ir būrelis kareivių. Lapkričio 23 dieną išleidžiamas pirmas spausdintas įsakymas, todėl ta diena laikoma Lietuvos kariuomenės įsteigimo pradžia. Taigi lietuvių kariuomenė atgijo Vilniuje, senoje Lietuvos sostinėje. Bet neturėdami nei pinigų, nei ginklų, lietuviai negalėjo per kelių dienų sudaryti tokios pajėgos, kuri būtų atremusi rusų raudonąją armiją, jau pradedančią veržtis į Lietuvą atitraukiančių vokiečių pėdomis. Vokiečiams pasitraukiant iš Vil-

Mūsų karininkai pirmaisiais metais.

njaus, lietuvių valdžia persikėlė 1918 m. gruodžio 30 — 31 d. į Kauną, kur prasideda gyvas krašto gynimo darbas. Pirmą lietuvių kariuomenės pamatą sudarė grįžę iš Rusijos lietuviai karininkai, puskarininkiai, o pirmieji kareiviai buvo savanoriai. Visi tie karžygiai, nežiūrėdami vokiečių varžymo, bolševikų grasimo, lenkų pasityčiojimų, stojo į Lietuvos kariuomenę, apsitaisę savais rūbais, kai kas su savo žirgais ir ginklais, kaip senovės kareivos (riteriai). Kiek vėliau buvo paskelbta karininkų ir puskarininkų mobilizacija ir naujokų šaukimas. Ir mobiliuojamieji ir šaukiamieji gera valia ėjo ginti tėvynę nuo pražūties.

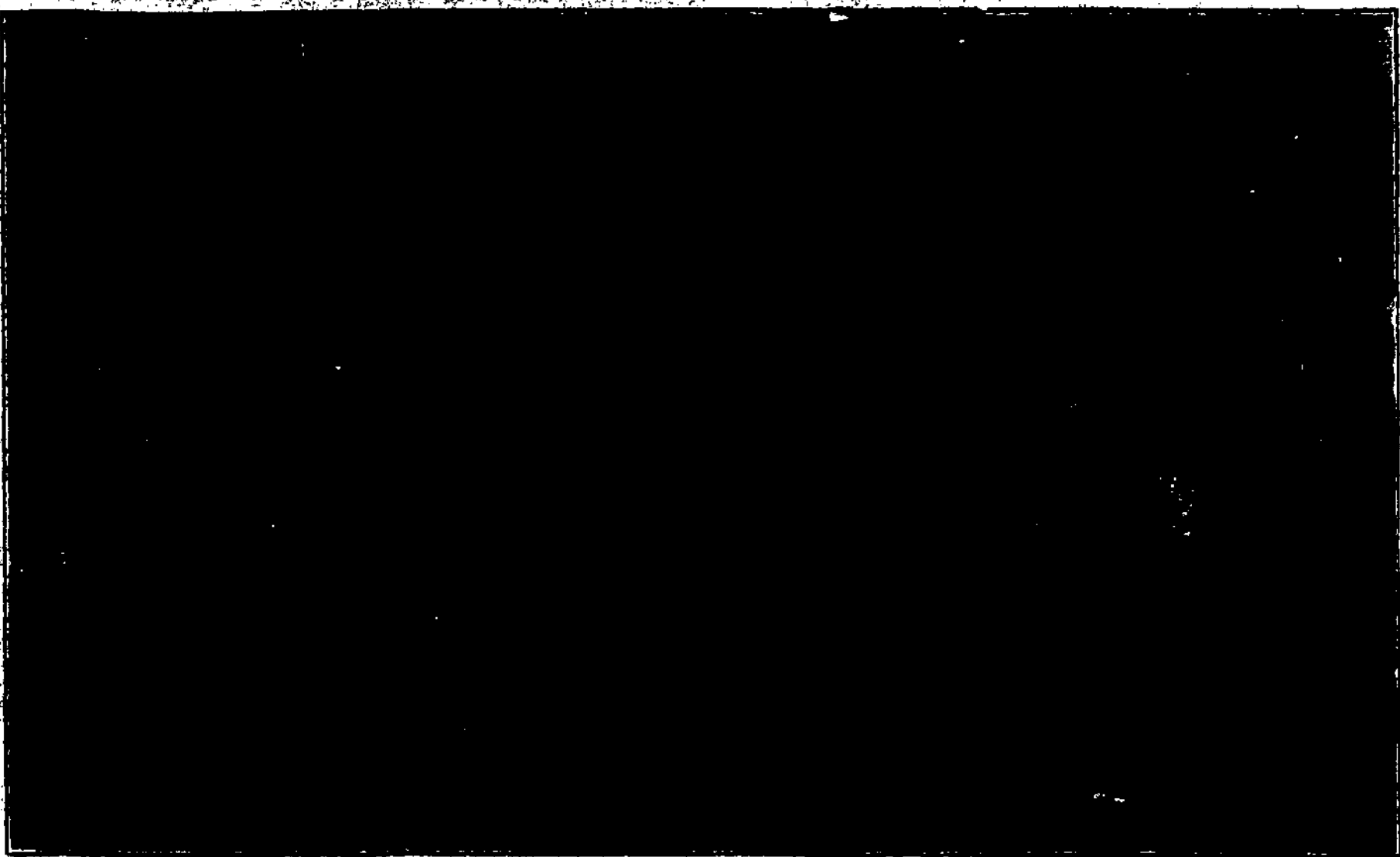
1918 m. vasario 7 d. mūsų kariuomenė, teturėdama nepilnus 2 pėstininkų pulkus, keletą nepilnų batalionų ir smulkių specialių dalių, stoja į karą su rusų raudonąja armija. Iš pradžių kartu su vokiečiais, vėliau viena, karo ugnyje didėdama, kaunasi su galingesniu priešų ir karžygiškomis kautynėmis jau rugpjūčio 31 d. išveja rusus. Šis laimėtas karas davė Maskvoj 1920 m. liepos m. 12 d. garbingą taikos sutartį ir nustatė Lietuvos sienas su Vilnium ir Gardinu.

Kada lietuviai rytuose kovėsi su rusais ir pietuose laikė frontą prieš lenkus, kurie stengėsi vis veržtis į atvaduotos Lietuvos kraštą, žiemiuose kilo naujas pavojus. Vokiečių generolas Holcas, po Versalės sutarties nebegalėdamas atvirai kariauti, iš savo sugedusios divizijos ir rusų pasileidusių belaisvių sudarė tarytum Bermonto-Avalovo rusų kariuomenę, labai gerai apginkluota ir alkaną paleidė prieš Lietuvą ir Latviją. Ligi 1919 m. lapkričio 20 d. bermontininkai buvo užėmę ir plėšė visą žiemų Lietuvą. Su jais karžygiškai kovojo partizanai ir šauliai. Mūsų kariuomenė, atsigrėžusi nuo rusų fronto, sukūrė bermontininkus, kurių gruodžio 15 d. Lietuvoj jau nebeliko. Šita operacija būtų greičiau pasibaigusi, jei nebūtų sutrukdžiusi Santarvės (laimėjusių karą valstybių) komisija. Kovos su bermontininkais davė lietuviams daug karo turto, kuriuo geriau buvo apginkluota mūsų kariuomenė. O jos šiuo tarpu jau buvo 3 divizijos su įvairiomis ginklų rūšimis.

Ilgiausiai teko kariauti su lenkais, galingu, tik negarbingu priešų. 1919 m. balandžio 20 d. lietuvių kariuomenė, bevydama bolševikus, prisitartino prie Vilniaus, bet lenkai užlenda už akių ir jį paėmė. Lietuvai pasipriešinus, Santarvės komisija nustatė skiriamąją (demarkacijos) liniją, kurią lenkai sulaužė ir vėl užėmė dalį Lietuvos krašto. 1920 metais rusai sumušo lenkus ir šie traukiasi net ligi Varšuvos, bet Vilnių užleisdžia rusams fronte sustabdę lietuvių kariuomenę, kuri tik vėliau įžengia į Vilnių ir užima Maskvos sutartim numatytas sienas.

Tuo laiku, prancūzų sutvarkyti ir vadovaujami, lenkai pradeda pulkti rusus ir kartu lietuvius, nors Lietuva buvo pareiškusį bešališkumą (neitralitetą) ir pasiūlusi naują demarkacijos liniją. Šitoj operacijoje lietuvių kariuomenė labai nukentėjo ir dėl to nebepajėgė atmušti Želigovskio smurto. Lietuva kreipėsi į Tautų Sąjungą, kurios komisija nustatė neitralinę zoną (tarpinę sritį).

Tačiau ir šią zoną lenkai sulaužė. Tada Lietuva pasiūlė lenkams derybas, kurios įvyko Suvalkuose 1920 m. rugsėjo 20 d., dalyvaujant Santarvės atstovams. Lenkai vilkino derybas ir rengė gen. Želigovskio smurtą. Spalio 7 d. lenkai pasirašė sutartį, kuri nustatė demarkacijos

Savanoriai pietų laiku (1919 m.).

liniją ir paliko Vilnių Lietuvai, o spalio 9 d. Želigovskis įsiveržė į Vilnių ir ėjo toliau į Lietuvą. Šis skaudus smūgis padidina tautos atsparumą: papildoma ir didinama kariuomenė (ligi 4 divizijų), kuri pagaliau narsiai sumušo Želigovskio kariuomenę ir lengvai būtų ją išvijusi iš Vilniaus, jei vėl ne Santarvės komisija, kuri pareikalavo sustabdyti karą ir nutiesė neitralę zoną, vėliau demarkacijos liniją, kurią Ambasadorių konferencija pripažino Lenkijos siena. Lietuva nepripažino to sprendimo, nes jis atplėšė nuo jos vieną trečdalį krašto.

Tačiau Vilniaus žemės laikinas netekimas nepakirto Lietuvos gyvybės. Ji toliau stiprėjo ir jungė savo kraštus: 1922 m. kovo 31 d. mūsų kariuomenė įžygiavo į Palangą, o 1923 m. vasario 20 d. — į Klaipėdą.

Lietuvos kariuomenė steigėsi karo ir revoliucijų ugnį, todėl ji negalėjo turėti tobulos organizacijos. Nebuvo nė aukštojo karo mokslo prityrusių karininkų, nes Rusijos laikais lietuvių karininkų, kaip katalikų, mokslo ir tarnybos teisės buvo aprėžtos, kad jų nebūtų. Tą trūkumą įsprendė Lietuva buvo pasikvietusi Nepriklausomybės karo laiku svetimų karininkų: anglų, prancūzų, švedų, latvių ir k. Juos minėsime su dėkingumu, bet jie nieko negalėjo padėti, nes nepažino krašto gyvenimo. Išėjus iš karo ugnies, patiems lietuviams prireikė pertvarkyti, naujinti ir mokslinti savo kariuomenę.

Šioj srityj jau daug padaryta. Pirmiausia nustatyti kariuomenės mokymo pagrindai (karo doktrina). Karininkų mokslingumui pakelti patobulinta karo mokykla ir įsteigti aukštieji karininkų kursai, per kuriuos jau yra perėję daugumas karininkų. Be to, kasmet siunčiama karininkų į Belgijos, Čekoslovakijos, Italijos ir Prancūzijos karo akademijas ir mokyklas. Nebetoli tas laikas, kada visos svarbesnės vietos turės aukštojo mokslo viršininkų.

Taip pat daug padaryta puskarininkų lavinimui. Žymūs jų procentas pasilieka kariuomenėj, todėl karininkai jau turi daug prityrusių padėjėjų.

Kareivių mokymas palengvėjo. Rusų palikimu kariuomenė pirmais metais gaudavo iš 100 naujokų arti 50 beraščių. Dabar beraščių beateina į kariuomenę arti 37%, ir tie procentai kasmet mažėja. Bet laikantis dėsnių, kad tik sąmoningas pilietis tegali būti geras kareivis, kareiviai mokomi ne tik kariškų dalykų, bet ir skaityti, rašyti. Be to, jiems daromos paskaitos, ekskursijos ir teatro vaidinimai, net operos. Visa tai išlavina kareivius ir beraščių iš kariuomenės mažai beiseina.

Kariuomenės raštai irgi gerėja. Pradėdama steigti ji neturėjo nė vienos kariškos lietuviškos knygos, tinka-

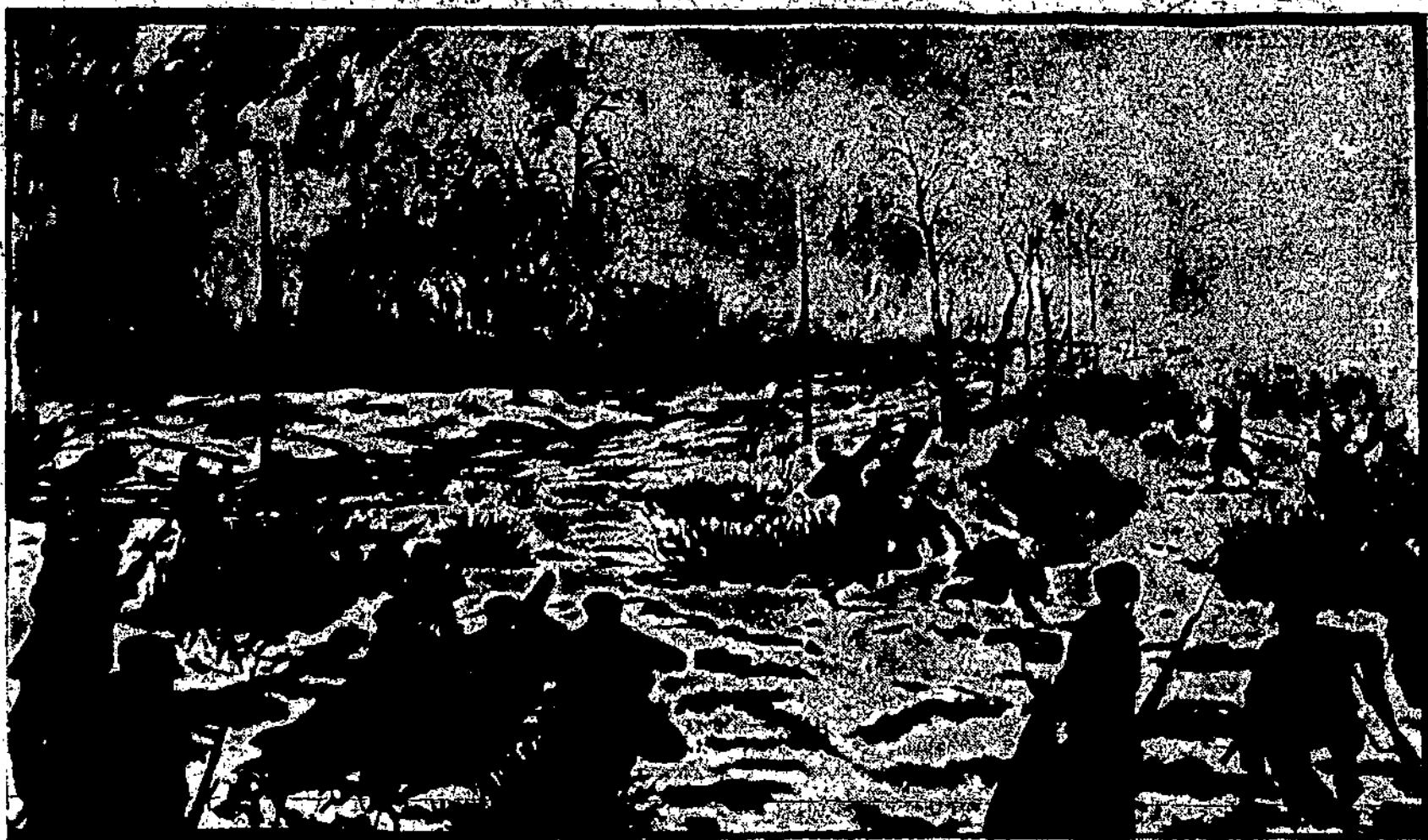
mos darbui. Pirmą knygą išėjo Vilniuje 1918 metais, o 1928 metais kariuomenė jau turi daugiau kaip 200 savo knygų (statutų, vadovėlių ir t. t.), laikraštį („Karys“) kareiviams, karo mokslų žurnalą „Mūsų Žinyną“ karininkams, daug šapirografuotų laikraštėlių ir k. Visa spauda pagerėjo turiniu, kalbos dailumu ir išvaizda.

Kariuomenės tobulėjimui daug duoda bibliotekos, kurių 1918 metais nebuvo nė vienos, o 1928 metais jau yra 72 su 67.150 knygų tomiais.

Be to, kariuomenė turi privačių draugijų, kurios rūpinasi karo mokslo skleidimu, tautišku auklėjimu ir sportu.

Visiems kariuomenės nuveiktiems darbams ir Nepriklausomybės karui vaizduoti yra įsteigtas karo muziejus.

Taigi kariuomenės 10 metų sukaktuvės rodo, kad lietuvių tauta, amžiais rusų ir lenkų engta, pajėgė sudaryti ginkluotą jėgą, kuri 2 metus grūmėsi su galingesniais priešais, apgynė Lietuvos nepriklausomybę ir davė jai politiškai sutvirtėti. Toliau, išstisus 8 metus ji

Mūsų kariuomenė puola bermontininkus ties Radviliškio (1919 m.).

pasišvenčia mokslo ir tvirtėjimo darbui. Daug nuveikta, bet dar daugiau reikės padaryti, nes ir Lietuvos jungimo darbas dar nebaigtas ir reikia pasivyti senos kultūros kariuomenės. Štai obalsiai, kuriais kariuomenė pradeda antrąjį dešimtmetį.

J. M. Laurinaitis.

Religijos reikšmė kariuomenei.

I.

Nors jau dešimti metai baigiasi, kaip Lietuvos kariuomenė susikūrė, nors jau tikstančiai Lietuvos jaunimo, perėję per josios eiles, išsiskleidė po visą šalį ir nuo jų visas priaugęs jaunimas apie mūsų kariuomenės gyvenimo tvarką ir būdą lengvai sužinoti gali, tačiau ir šandien, besilankant kariuomenės dalyse, daugybė kareivių pasirodė atvykusių kariuomenėn be maldaknygių, rožančių ir škaplierių. Kiek pakamantinėjus pasirodo, kad visi šitie tikiybines savokos dalykai turėta, bet... namie palikta, nes, girdi, manėm, kariuomenėje jie būsią nereikalingi. Iš tokių daugelio kareivių posakių reikia spręsti, kad sūdžiaus jaunimo įsitikinimu, kariuomenėje nei maldai, nei bažnyčiai lankyti, nei bendrai tikiškai praktikuoti nėra laiko, kai kurių net manoma, kad nėra tam ne reikalo.

Tuo tarpu vos tik patekęs kariuomenėn jaunuolis visai ką kitą pamato. Kai, gyvendamas pas tėvus, jis, nuo darbų pavargęs, guldamas vos persizėgnot atsimindavo, čia kariuomenėje kasdien vakarinio patikrinimo metu iškilmingai turi įsiai kalbėti ar giedoti malda. Sekmadieniais ir šventadieniais kalmo jaunuolis dažnai, užuot į bažnyčią ejęs, pralegavo, kur į šiaudus ar į sieną įlindęs, o kariuomenėje visi vyrai po pusryčių, apsirengę ir išsirikiavę, su orkestru priešaky, traukia sau bažnyčion ir visu pamaldų rimtai išklauso. Ateina velykinė. Kalme matė ne kartą su ašaromis turėdavo prašyti sūnelį, kol pagaliau priprašydavo tą išdykėlį, kad savo krikščionišką pareigą atliktų, kariuomenėje gl. sulauke velykinei skirtosios dienos, visi už viens kito, tik juda, tik bruzda, kad pasiruotų gryna sažine velykas pasitiktų.

Tačiau jaunuolio, naujoku tapusio, nustebimas didesni pasiekia laipsnį, kai išgirsta įsiai rūsų viršilos balsą, į tikiybės pamoką jį šaukiantį. Tenai kalme kunigai tik mažus vaikus, tik piemenis, o ne vyrus poterių ir katekizmo moko, o čia, žiūrėk, pati

vyriausybė įsako pulko kapelionui visus, be išimties karius, tikiybės dalykų mokyti.

Tuo būdu išeina, kad kariuomenėje religija labiau yra gerbiama ir praktikuojama, negu piliečių tarpe. Nes čia pati kariškoji vyriausybė rūpinasi, kad jaunikattis, kareivių tapęs, būtų tikejime, doroje ir pamaldume dar tvirtesnis, negu pirmiau kad yra buvęs.

Stiprio reikšmės aktyvaizdoje, ne vienam kareiviui turėtai į galvą mintis: kam gi visa tai daroma, kam tai reikalinga? Juk vyrai imami kariuomenėn ne tam, kad pamaldumo praktikomis užsimintų, ne tam, kad tikiybės mokytų!

Kareiviui, esą, reikia mokytis kariauti, reikia stiprinti kūno jėgas, reikia lavintis ginkla vartoti, reikia susipažinti su kariavimo būdais ir technika ir t. t. Kurieems tai galams čia religija???

Žinoma, išmintingas kareivis, abejojęs dėl šios minties, greit nusiramins: jeigu vyriausybė taip daro, tai, matyt, nebereikalo. Bet nusiramimas šitokiu būdu vis dėlto jam dalyko neišaiškina, jis vis tiek nežinos, kodėl vyriausybė taip daro, kodėl religija, pamaldumas, dora kariuomenėje reikalingi.

Ši tat dalyką, būtent, religijos reikšmę kariuomenei aš ir pasistengsiu čionai. Tau, Lietuvos Kary, kiek galėdamas suprantamiau išaiškinti.

II

Visu pirma pradėsiu nuo palyginimo ir pavyzdžių. Kariuomenė tai gyvas organizmas, tai padaras, susidėjęs iš gyvų dalelių — iš atskirų žmonių, panašiai kaip žmogus, taip pat yra gyvas organizmas arba padaras, susidedas iš atskirų gyvų dalelių — akycių.

Žmoguje štai ka ypatingo matom. Nors žmogaus kūnas yra gyvų akycių rinkinys, tačiau ir jo veikimas ir to veikimo sėkmingumas bei našumas vis dėlto nei nuo vieno kūno, nei nuo kūno sudarančių akycių nepareina. Žmogaus veiksmus ir žadina, ir valdo, ir jėgumu pripildo jo siela. Nuo sielos, nuo proto

gabumų, nuo dvasios galybės pareina žmogaus darbų sėkmingumas ir našumas. Gali žmogus kūno didumu būti lygus su drambliu, gali kūno pajėgumu būti lygus su bulium, bet jeigu maža jame bus proto, jeigu niekšiška bus jame siela ir nusūsusi dvasia, — tai maži, menki, prasti ar niekšingi bus ir jo darbai. Tiesa, ir toks žmogus gali daug sunkių darbų nudirbti, bet kokių darbų? O tik tokių, kurios ir dramblys, ir bulius, ir arklys taip pat, tik dar sėkmingiau už jį nudirbti pajėgtų. Priešingai, žmonės mažo ūgio, nedidelių jėgų, menkos sveikatos, tik savo proto gabumu, tik sielos galybės ir dvasios kilnybės dėka, dažnai, kaip ir istorija ir kasdieninis patyrimas rodo, nudirbta daugiau ir didesnių darbų, negu šimtai ir tūkstančiai už juos kūnu stipresnių. Prancūzų imperatorius Napoleonas, kaip žinia, buvo mažo ūgio vyras; paprasčiausias jo armijos granadierius buvo už jį kur kas ir kūnu išnašesnis, ir jėgomis stipresnis, tačiau, be Napoleono dvasios sugebėjimų ir jėgos, kiekvienas jo eilinis grenadierius skyrium ir net drauge, būtų sugebėję, kaimė būdami, ar su kastuvu, ar noragu vien žemę knisti, ar kaipo kareiviai kovos metu savo galvas paguldyti ir kovos laukus savo lavonais užtręsti. Tuo tarpu vado genijus padarė juos didvyriais ir, vedamas juos iš laimėjimo į laimėjimą, jų žygius amžiams išgarsino ir jiems garbingą vardą istorijoj paliko.

Taigi, kaip anksčiau esu jau sakęs, kariuomenėj panašiai vyksta, kaip ir atskiram žmoguje. Jos veikimas ir to veikimo sėkmingumas ir našumas pareina ne nuo vieno jos didumo, ne vien nuo ginklų daugybės ir gerumo, bet ir nuo tos dvasios, kur kariuomenė galvina, nuo josios kietumo, nuo josios ištvermės ir atsparumo, nuo josios pajėgumo, daigumo ir narsumo. Ryškiausia šios tiesos įrodymą davė mums, neseniai praūžęs, didysis karas.

Stai rusų kariuomenė iš pat pradžių, palyginant su jos priešais austrais ir vokiečiais, labai silpnai buvo apginkluota, bet ji pilna dar tuomet buvo patriotinio užsidegimo, jos dvasia dar buvo vieninga ir galinga ir užtat kruvinių smūgių ir didelių nuostolių nepaisant, — ji vis dėlto laikėsi. Porai metų praėjus — visai kitokį vaizdą matom. Pačios Rusijos pastangomis, sąjungininkų ir neutralių valstybių pagalba, rusų kariuomenė savo apsiginklavimu prilygsta savo priešams, o savo skaičiumi tuos priešus keleriojai pralenkia. Bet nei ginklų įvairumas ir gausybė, nei milžiniškas karių skaičius jau Rusijos išgelbėt negalėjo, nes jos kariuomenė, vienur pavirto avinų banda, be tvarkos ir galvatrukčiais bėganti nuo priešo, o kitur pavirto ji plėšrių vilkų gauja, puolančia ir draskančia savuosius žmones. Kodėl taip atsitiko? Todėl, kad rusų kariuomenė neteko dvasios vieningumo, galybės ir narsumo. Jos dvasia iškriko agitacijų tvaikė ir suniekšėjo. Kiekvienam kareiviui labiau ėmė rūpėti jo kailis ir savasis kampas, negu visa tauta, tėvynė ir valstybė.

Čia tai, sakau, pasirodė, ką reiškia kariuomenei dvasia. Kariuomenė be dvasios, tai trūnijantis lavonas, kuriam pakaks tik vieno kito sprikto, kad, kaip bematant, iširtų, subyrėtų.

Bet jeigu taip svarbu kariuomenei turėti vieningą, ištvermingą, stipri, narsią dvasią, tai klausimas, iš kur gi ji paimiti ir kaip ten ji sukurti, išauginti?

Kiekvieno žmogaus kūne ižiebia dvasią Kūrėjas — Dievas. Toliau toji dvasia auginti ir tobulinti — tai jau paties žmogaus, arba kitų žmonių, dalykas, tam tikrų priemonių vartojant.

Panašiai ir su kariuomene. Ižiebti ir sukurti kareivių masėje gera dvasia, tai kariuomenės kūrėjo — tai valstybės darbas, — kad šioji dvasia augtų tobulėtu,

kad stipri, galinga, narsi taptu, tai josios vadų uždavinys.

Priemonės, kurių pagalba ir atskiro žmogaus, ir žmonių grupės, ir kariuomenės dvasia išauga, tarpsta, tobulėja, reiškia lygiai tiek, kiek kūnui maistas. Kaip valgiai, kuriuos žmogus valgo, nelygiai maistینگumo savy turi ir užtat nelygiai kūnui auginti ir stiprint tinka, taip lygiai ir su dvasios ugdymu. Dauriopų priemonių, įvairiausio maisto šiuo atveju vartojama — bet už visus geriausias ir tikriausias — tai religija, tai tvirtas gyvas tikėjimas, ir nuoširdus, neveidmainiškas pamaldumas.

Kuomet iš daugelio auginti dvasiai priemonių, kasdieninė apyvartoj tebesančių, ne viena jų teturi gal tik vaisto vertės, nes gali dvasią tik laikinai sužadinti, uždegti, kaip kokie alkoholio nuodai, tai religija yra lyg ta mūsų kasdieninė duonelė, kurie, tiesa, nelepina, bet ir ligų neįvaro, tai duona, be kurios mūsų siela apseiti negali, o jeigu kartais apseiti be jos ir bando, tai greit liguista ir nenormalia pavirsta.

Kaip duona yra žmonių kūniškoji maisto pagrindinė ir neišvengiama dalis, taip lygiai dvasinio jų maisto — religija.

Štai kuriam tat galui — tikslui ir kariuomenei tikyba reikalinga.

III.

Kariuomenės uždavinys — apsaugoti valstybę. Kad apsaugotų valstybę, reikia priešas, jei nenugalėti, tai bent atremti, jokių būdu nesiduoti priešui nugalėti ir sunaikinti. Šią vyriausią tikslą siekiant, turi atitikt kariuomenės vidaus tvarka, jam lygiai turi taikintis kariuomenės ir dvasinis, ir medžiaginis paruošimas.

Todėl kariuomenė savo esmėje — tai ne minia, iš visur surinktų ir apginkluotų vyrų; kariuomenė — tai sudėtingas, tačiau darnus, tvarkingas ir užtat vieningas padaras; kariuomenė — tai kūnas, tai gyva mašina; visi tosios mašinos nariai — ratukai turi būt suderinti ir vieni su kitais ir, visi skyriumi ir drauge, su jiems bendru tikslu.

Nes tikslo vieningumas reikalauja būtinai ir veiksmo vieningumo bei darnumo, arba, kaip mes

paprastai kad sakome, kariuomenėje reikalinga drausmė ir susiklausymas.

Tikslo būtinumas reikalauja vėl pasiryžimo, ištvėrmės, o šie savo keliu, išsižadėjimo savės ir pasiaukojimo užbrėžtam tikslui. Tuo būdu vieningumas ir drausmingumas, pasiryžimas ir ištvėrmė, išsižadėjimas savės ir pasiaukojimas tėvynei, tai tokios ypatybės, be kurių kariuomenė apseiti negali, jeigu su savo tikslu ji nenori prasilenkti.

Taigi visos čia minėtos ypatybės niekur taip gerai neauga ir netarpsta, niekur nesilaiko taip tvirtai ir vaisiaus tiek neduoda, kaip religijos gaivinamoj sieloj.

Kareivių dvasio pakilimą, ūpą ir drausmę įvairiomis priemonėmis galima sužadinti, kartais užtenka prartati vadui keletą ugningų žodžių, o kartais, kaip vokiečiai didžiojo karo metu darydavo, ir degtinės gurkšnio.

Bet šitoks dvasios pakilimas — neilgam; jis nuslūgsta lygiai greit, kaip greit ir atsiranda, jo užtektų nebent keletai dienų, o tuo tarpu, kaip žinia karai tęsiasi ne mėnesiais, bet metais. Karo metu kareiviui tenka pakelti ne vien kautynių baisenybes, jam reikia iškentėti ir begalės vargų, ir nuilsimo, ir troškulio, ir alkio, ir šalčio, ir karščio, atsitinka pagalios patirt ir skaudžių nepasisekimų, o prie to viso pridėkim dar nuolatinį gyvybei pavojų ir suvaržymą drausme. Čia jau reikalinga paklusnybė savo pareigai ir ištvėrmė, išsižadėjimas savės ir pasiaukojimas tėvynei, ne vienam momentui ir ne vienai dienai ir ne protarpiais, bet visuomet, visur ir nuolatos. Čia tai dirbtinomis priemonėmis spragų jau neužkiši. Čia jau nuolatinio ir pakankamai galingo poveikio į sielą reikia, poveikio ne vien iš viršaus, bet ir iš vidaus. Taip veikti kareivio sielą gali vien gyvas ir gilus tikėjimas. Tik tai tikėjimo galybė turi tiek jėgų, kad padarytų kareivio sielą visuomet ir visur, be paliovos ir nuolatos drausmingą, ištvėrmingą, pasiryžimo pilną, viską dėl tėvynės nukentėti ir viską josios labui paaukoti. Nes šiam pasauli nėra tokios galybės, kuri už taip didį iškentėtą vargą, už praliėtą kraują, už žaizdas ir prarastą sveikatą, o dar labiau už gyvybę paaukotą, ištesėtų kareiviui atsilųginti. Tai padaryti gali tik tai Visagalis Dievas. Į Jį tik tikinti ir tik Juo pasitikinti, yra prasmės ir

Jonas Giria.

Savanoris Juozas Grainius.

(1920 metų atsiminimas)

Gerbiameji, jeigu norit, padainosime čia dainą, kaip išėjo savanoriu musti lenkų Juozas Grainius.

I.

Ziūri saulė, lyg apkvaitus,
žiūri saulė, kruvina,
Apie šią laimės saitą.
Anė vartuose viena.
Pasižiūri — liūdna daros —
ko tiek kraujo vakaruos.
Vakar Juozas lauką arė,
šiandien liūdi prie tvoros.
Liūdi Juozas, liūdi bajorai,

gaila Anės mylimos.
Anė klausia: „ar pareisi
iš kelionės tolimos?..
Gal ten rasi jauną lenkė,
daug gražesnę už mane...“
Juozas tik tai galvą lenkia,
sako „niekad, niekad, nei...“
Ir paspaudė baltą ranką,
pažiūrėjo į akis.
Debesys tik slenka, slenka,
lyg ir jie „sudiev“ sakys...

II.

— Na, tai, Juozapai, turėkis! —
Kalba tėvas vakare.
— Nepaisyk, kad močia rėkia,
ką manai — daryt tur.
— Ag ir aš žinau, kaip dedas,
jau netaip baisu kariaut.
Po japonu buvo badas —
neturėjom nė kuo šaut.
— O kaip gynėm Poltartiną,
kur pasvietų ten toli.

III.

Savo kraštą ginti turim,
gink, Juozeli, kiek gali.
Juozas ruošias, skrynią kala,
klauso, tyli, kaip akmuo,
— Ginsiu, tėvai, savo šalį,
Lauk, sugrįšiu, būk ramus.
Rymo motina prie stalo,
Siuva marškinius naujus.
Drobė rankose nubalus,
tai pražydi, lyg krauju...

Štai jau Juozas Utenoje;
stovi, laukia kas čia bus.
O aplink visur dainuoja,
sveikina naujus draugus.
— Tai ir tu jau čia, Simkūnai,
tur būt, vakar atvykai.
— Musim lenkus po perkūnais!
Bėks, kaip kiskiai, ten lenkai.
— Tur būt, gaila Marijonos,
bet, juk grįžes atrasi.

vargti karo vargą, savęs išsižadėti ir ant tėvynės aukuro save aukoti.

Taigi štai dar kuriam galui — tikslui kariuomenės tikybą reikalinga ir naudinga.

IV.

Pagalios tikybą palaikyt kariuomenėje tai valstybinės išminties dalykas.

Išmintis yra tas, kad siekiant tikslo visos galimos ir tinkamos priemonės būtų pavartotos, kad po laiko nereikėtų savęs kaltinti, tai ar tai praleidus, arba netinkamai padarius.

Kariuomenė kiekvienai valstybei tai ne prabangos dalykas, kariuomenė kiekvienai valstybei tai gyvybės reikalas. Nei vidujinis, nei juo labiau išorinis valstybės saugumas be kariuomenės yra neįmanomas. Užtat mes matom, kad visos, kurios tik kada nors ir kur nors buvo, visos valstybės kariuomenę laikė ir tebelaiko. Laiko, nepaisydamos to, kad kariuomenės išlaikymas kiekvienai jų be galo brangiai kaštuoja. Čia nieko nuostabaus. Juk kada gyvybės reikalas sprendžiamas, tai niekas tam nesigaili lėšų.

Jeigu tat valstybė negali be kariuomenės laikytis, jeigu tai kariuomenei laikyti daug lėšų išeina, tad nuoseklumas ir tikslumas iš valstybės reikalauja, kad ji kariuomenę ir medžiaginiu, ir dvasiniu atžvilgiu — tobuliausiai aprūpintų ir apginkluotų, kad valstybiniais tikslais pasiekti, kariuomenę pasidarytų kuo tinkamiausia priemone.

Kadangi, kaip anksčiau jau matėm, religija tai galingiausias žmogaus dvasiai auklėti veiksnys, kadangi reikalingosios kariuomenei ir dvasios ypatybės ir dorybės geriausiai tarpsta ir tvirčiausiai išauga tik religingoj, tikinčioj sieloj, tai keista būtų be galo, jeigu valstybė, kariuomenę laikydama, šią taip galingą ir sėkmingą priemonę paneigtų. Valstybė taip darydama pati prieš save nusikalstų, nes ji nepanaudotų visų galimų ir prieinamų jai priemonių kariuomenei išauklėti ir sustiprinti. Ji taip darydama neišmintingai elgtų, nes savo tikslui pasiekti ne viską pavartotų, ne viską padarytų.

Iš tikrųjų, nė viena pasaulyje valstybė, išskyrus bolševikus, taip nė nedaro, nė viena nenor turėti bedieviškos kariuomenės.

Net Prancūzijoje, kur prieš pat didįjį karą bedieviškos valdžios buvo bandoma subedievinėti ir kariuomenę, ir tenai, iškilus karui, imtasi kuo greičiau kareivį atbedievinėti. Šiam tikslui panaudoti buvo tūkstančiai mobilizuotų kariuomenės dvasininkų, o kai ir tu per maža pasirodė, leista sugrįžt seniau begėdiškai išvarytiems iš tėvynės vienuoliams. Patys prancūzai šandie pripažįsta, kad jų kariuomenė dvasios tvirtybę ir pusiausvirą šiam baisiam karui išlaikė tik kažkokių stebuklų dėka, atgijusių kareivių masėje tikybiniu jausmu, tik pasitikėjimu Dievu ir viltimi.

Taigi nenuostabu, kad visų šių reiškinių akivaizdoj ir mūsų valstybės vyriausybė gerbia ir globoja tikybą apskritai, o ypač deda pastangų tikybos dvasioj auklėti kariuomenę. Štai kodėl vyriausybė reikalauja, kad jūs kalbėtumėt kas vakaras maldą, kad šventą dieną bažnyčion eitumėt, kad išpažintų vėlykinę atliktumėt, kad savo tikėjimo tiesų, ir kariuomenėj tarnaudami, jūs nepamirštumėt.

Taip darydama, ji tik savo šventą pareigą atlieka, ji siekia tik valstybės labo.

Kun. A. Palubinskas,

Vyr. kar. kapelionas.

Boba, mat, votis pašonėj,
taip jau zaunija visi.
— Tai tu, Juozap, vis su štukom!
Ar negaila tau savos?
— Ką čia, broli! Užsirikom!
ginsim žemę Lietuvos.
Tuoį veidai jų atsimainė,
lyg užmiršo jie savas.
Suskambejo karo dainos,
greit į Ukmergę juos ves.

IV.

Eina plentas tiesus, tiesus!
Pakraščiais beržų beržai!
Pro Skemonis dangus sviesus,
pro Liečiūnus tik daržai!
O beržai toki pagelte,
toki tylūs lydi juos.
Bet štai vejas ima šėlti,
juodi debesys danguos...
Vakare, kai saulė leidos,
jie atvyko Ukmergėn,
Kur pažįstamo sau veido,

užsimušęs neregės!
Ukmergėn, kaip upė plaukia
vis nauji, nauji būriai; —
Ir už miesto pilnas laukas —
mirga Lietuvos kariai.
Girdi jau — komanda, dainos,
„Sveiki vyrai“ ir „valio“.
Ir kartu jau Juozas Grainius
ryt į frontą iskelia.

V.

Vakarų padangės kraštas,
lyg rasalo, lyg kraują.
Pavėlavę varnos blaskos —
kraujo nujausta ir jų...
Granata rožė pavirsta
ir apsisuka lanku.
Kažkas toli juodas virsta —
Jėzus, Marija — lenkų!
Iš visur tik supa slenka
priešu juodi debesiai...
— Ar nuvysime mes lenkus,
arba žūsime visi!

Kas nežino ten Giedraičiuos,
mūsų velniško valio!
O lenkų didžiausias skaičius
krito — bėgo atgalios.
Juozas Grainius pirmutinis
ir narsiausias iš kuopos,
gavo kryžių už kautynes
kuldams priešus Lietuvos.

VI.

Karas baigės. Juozas grįžo.
Vėl gyvena sau ramus.
Pasipuošęs Vyties kryžium,
tvarko ūkį ir namus.
O, be to, jisai jau vedė,
turi dvejetą mažų.
Anė ištikimą rado —
pažiūrėt dabar gražų!
Kartais turgun nuvažiuoja,
perka „Karį“ paskaityt.
Sirdis kerštu suliepanoja —
reik iš Vilniaus lenkus vyt!

Lietuvos kariuomenės pirmas dešimtmetis.

Š. m. lapkričio mėn. 23 d. švenčiame 10 metų Lietuvos kariuomenės įsikūrimo jubiliejų. Gal ne vienam jūsų kyla mintis, kaip ta mūsų kariuomenė pradėjo kurtis. Juk tie pirmieji mūsų kariuomenės kūrėjai savanoriai buvo ne kažinkokie atėjūnai, bet mūsų, šiandien jau sustiprėjusioje ir gerokai išbujojusioje kariuomenėje tarnaujančių, vyresnieji broliai, giminės, kaimynai ir kiti artimieji. Ne vienas iš tų pirmųjų jau senai ilsisi šaltoje žemėje, savo galvą paguldęs dėl mūsų mylimos Tėvynės laisvės. Jiems pagerbti šiandien miestų ir miestelių aikštėse statomi paminklai, kurie būsimoms kartoms primins jų garbingus žygius. Daugelis iš pirmųjų kovotojų, atlikę garbingą žygį, sugrįžo į savo gimtąją šiaudinę pastogę ir savųjų tarpe dirba kasdieninį darbą. Vieni jų ėmėsi žagrės, kiti plunksnos, treči grįžo į mokyklų suolus. Jie, sulaukę šio jubiliejaus, kartu su mumis džiaugiasi iškovota laisve; jie turi moralinį pasitenkinimą, kad jų didžiausio pavojaus laikais, darytos pastangos nenuėjo niekais — jų kūrybinis darbas pasiekė tikslą.

Cia tik ką pasakyta, kad pirmieji mūsų kariuomenės kūrėjai buvo mūsų pačių vyresnieji broliai ir kiti artimieji. Gal kuriam kyla klausimas, kas juos šaukė į kariuomenę. O gi niekas kitas, kaip tik Tėvynės meilė. Atsiminkime, kad tada nebuvo reguliaraus susisiekimio nei geležinkelio, nei paštu, nei telegrafu ar telefonu. Niekas jiems nesiuntinėjo raginimų ar šaukimų. Viso susisiekimio priemonės buvo okupantų vokiečių rankose, ir jos mūsų žmonėms nebuvo prieinamos. Vilniuje, Kaune ir kitose Lietuvos dalyse tebešeimininkavo vokiečiai. Į Lietuvos šiaurę ir rytus brovėsi raudonarmiečių gaujos ir įvairiais būdais teriojo tą kraštą. Tai buvo 1918 metų lapkričio mėn. pradžia.

1918 m. lapkričio mėnesį jauni Lietuvos berniukai, metę savo kasdieninius darbus, suradę surūdijusius ginklus, pradėjo traukti į Vilnių, kad tektų paramos ten esančiai Lietuvos vyriausybei. Atejo laikas, kada, tarytum pašaukti, pradėjo plaukti iš įvairių Lietuvos kampų tie karžygiai, vieni į Vilnių, kiti į Alytų, dar kiti ėmė burtis į artimiausius miestelius ir sudarinėti apsaugos būrius. Lietuvos vyriausybė, pamatiusi mūsų jaunimo šventą pasiryžimą, gruodžio mėnesį išleido atsišaukimą tokio turinio:

„Vyrai! Nekartą Lietuvos priešai norėjo uždegti mūsų amžiną nepakeliamą jungą, bet mūsų Tėvynė nenugalėta. Ji gyva.

Šiandien visi išvydomė laisvės rytojų švintant; Lietuvos nepriklausomybė neša visiems laisvę ir laimę; tad ginkime Nepriklausomą Lietuvos Valstybę! Vienybėje, kaip broliai, pasidave kits kitam rankas, eikime drąsiai į kovą, visi, kaip vienas, stokim už tėvynę!

Lietuva pavojuje!

Vokiečių kariuomenei atsitraukiant, jau įsibrovė Lietuvon svetimoji Rusijos kariuomenė. Ji eina, atimdami iš mūsų gyventojų duoną, gyvūlius ir mantą. Jos palydovai — badas, gaisrų pašvaistės, kraujo ir ašarų upeliai.

Tat ginkim Lietuvą! Parodykim, jog esame verti amžiais kovotos laisvės, šiandieną Lietuvos likimas mūsų pačių rankose.

Nelaukdami toliau nė valandos, kas myli Lietuvą, kas trokšta laisvės, kas pajegia valdyti ginklą, stokime visi į Lietuvos Krašto Apsaugą. Būriu būriais eikime iš kaimų, viensėdžių miestų ir miestelių, eikime iš visu Lietuvos kraštų laisvės ir Tėvynės ginti. Stokime drąsiai pirmi į kovą!

Drąsiai, be baimės, kaip mus tėvai ir seneliai, užstokim priešams kelią, pakelkim žygį už mūsų Motiną Tėvynę, už Lietuvos Valstybę!

Ministeris Pirmininkas (—) M. Slezevičius.

Krašto Apsaugos Ministeris (—) Karininkas Velykis.

Laikinoji Lietuvos Vyriausybė kviečia visus Lietuvos piliečius, kurie gali ginklą valdyti, ginti Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės ir tuojau stoti į Krašto Apsaugos palkus.

Stojimo instrukcijos ir salygos žemiau parodytos:

Ministeris Pirmininkas (—) M. Slezevičius.

Krašto Apsaugos Ministeris (—) Karininkas Velykis.

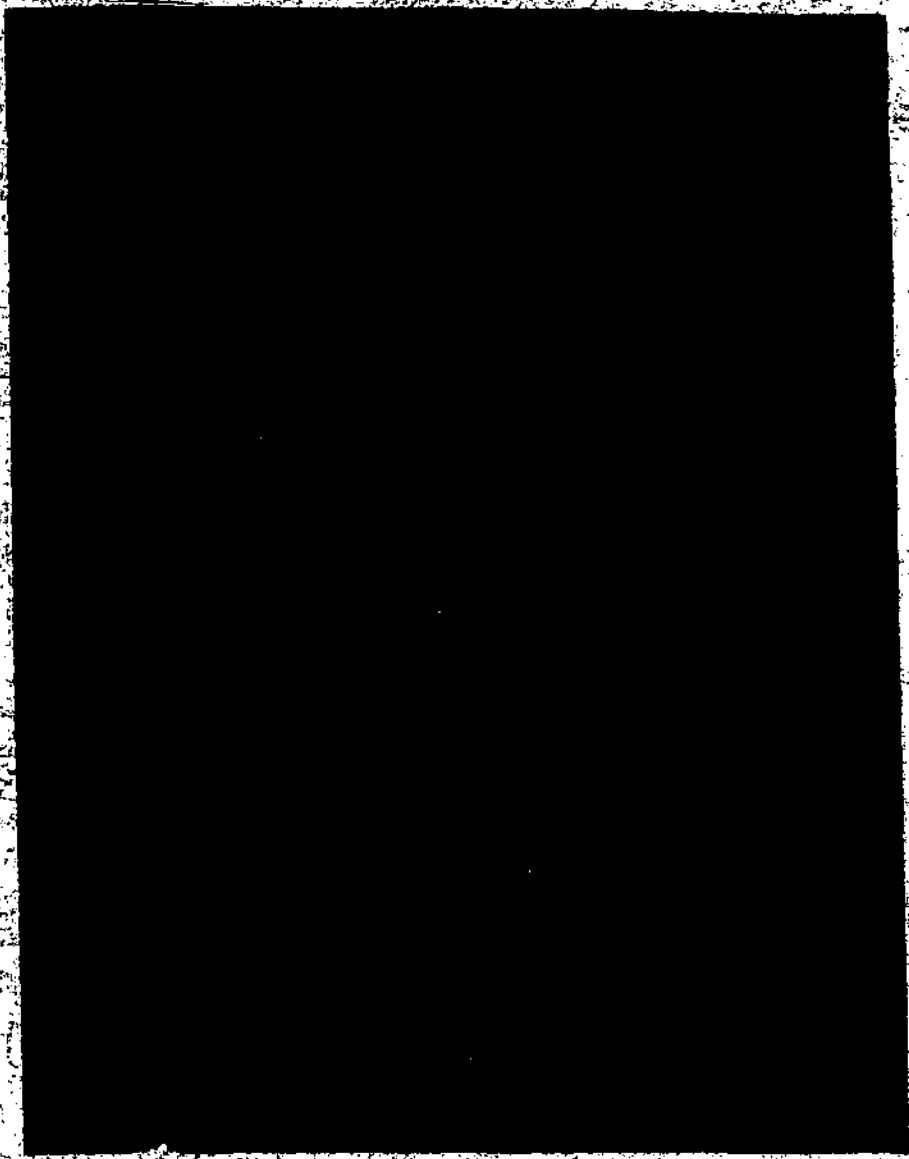
Salygos įstojimo į Lietuvos krašto apsaugą.

1. Visa Lietuvos Valstybės krašto apsauga yra Lietuvos Vyriausybės žinioje ir klauso Krašto Apsaugos Ministerio.

2. Visa krašto apsauga organizuojama karo disciplinos pagrindais.

3. Visi savanoriai priimami į krašto apsaugą ne mažiau, kaip 1 metams. Tarnavimo laikas gali būti pailgintas ilgesniam laikui tik laisva sutartimi su savanoriais.

4. Mažinant krašto apsaugą ar darant visišką demobilizaciją, savanoriai gali būti paleisti, ir anksčiau metu.

Pirmoji Vilniaus karo komendantūra (1918 m.). Iš kairės dešinės: 1) karininkas K. Škirpa, komendanto padėjėjas, 2) Liudas Gira, komendantas ir 3) karin. P. Gužas, adjutantas.

5. Savanoriai, dėl kurių nors priežasčių nebegali ištarnauti metų, gali būti jų pačių prašymu paleisti, tik Krašto Apsaugos Ministerio Štabo viršininkui sutikant.

6. Kiekvienas savanoris, stodamas Krašto Apsaugon, raštu pasižada, kad jis gins Lietuvos Valstybę, pildys Lietuvos Valstybės įstatymus ir klausys savo Vyriausybės įsakymų.

7. Lietuvos Vyriausybė duoda kiekvienam kareivniui savanoriui išlaikymą ir 100 markių algos mėnesiui. Be to, kiekvienai savanorio šeimynai, savanorio išlaikimai, mokama kas mėnesis po 50 markių.

8. Sužeistiems kareiviams, nebegalintiems uždarbiauti, ir užmuštų kareivių šeimoms Valstybė patikrina būvį. Būvio patikrinimo taisyklės bus paskelbtos skyriumi.

Ministeris Pirmininkas (—) M. Sleževičius.
Krašto Apsaugos Ministeris (—) Karininkas Velykis.

Vilniaus karininkų komendantūros atsišaukimas.

Vilniaus piliečiai!

Su visa Lietuva, su jos liaudimi jungia mus nesutraukiami ryšiai. Ta pati žemėlė mus maitina, drauge per šimtus metų tempėme vergijos jungą, drauge kovojome dėl laisvės.

Piliečiai! Siandien sušvito mums laisvės spindulys! Mūsų Tėvynė Lietuva tampa nepriklausoma demokratinga valstybė, kurioje visi piliečiai be tautų skirtumo turės laisvę ir lygybę. Lietuvos nepriklausomybė neša mums visiems, ligi šiol pavergtiems, laisvę ir laimingesnę būtį. Vienybėje, kaip broliai padavę kiti rankas, elkime drąsiai į kovą, visi kaip vienas stokime už tėvynę.

Lietuva pavojuje! Į rytinę mūsų krašto sritį jau įsibrovė svetimoji Rusijos kariuomenė. Maskoliai ateina išsiurbti iš Lietuvos paskutinių syvų, o mums su gaisrų pašvaiste neša badą, kankines ir griuvėsius.

Stokime visi Lietuvos ginti! Parodykime, kad esame verti amžiais kovotos laisvės. Siandien Lietuvos likimas yra mūsų pačių rankose.

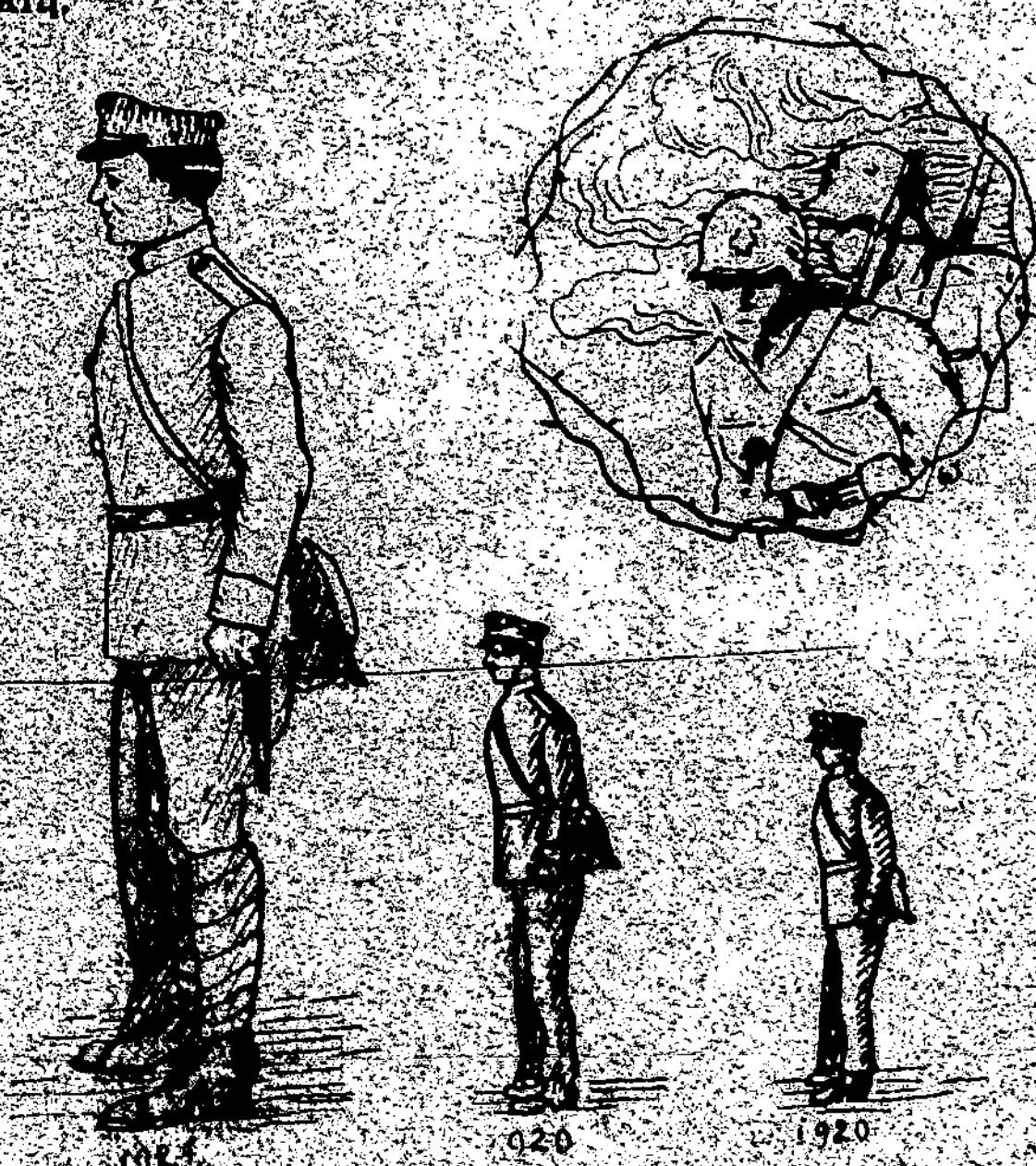
Piliečiai, Lietuvos vyrai! Nelaukime toliau nė valandos. Kas myli Lietuvą, kas trokšta laisvės, kas pajėgia valdyti ginklą, stokime visi į krašto apsaugą.

Drąsiai stokime pirmieji į kovą, užstokime kelią priešininkui, kuris veržiasi varu į mūsų kraštą, smelkiasi į mūsų sostinę Vilnių. Savo ginklu nesutepsime mūsų brolių Lietuvos darbininkų kraują, ginsime tik mūsų Motiną Tėvynę, mūsų Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Visi kaip vienas stosime krašto apsaugos eilėse ir atremsimės besiskverbiantį priešininką.

Vilniečiai! Vilniaus komendantūra šaukia į apsaugos savanorių pulkus visus piliečius be tautos skirtumo. Bus sudaryti atskiri būriai komanduojami lenkų, baltarusių, lietuvių ir kitomis kalbomis. Įstojimo sąlygos yra tam tikram atsišaukime nurodytos. Užsirašyti galima kasdien nuo 9 ryto ligi 1 v. p. p. Vilniaus komendantūroje, Šv. Jurgio g. Nr. 36, buvusieji Verwaltungo namai prieš Lukiškių aikštę.

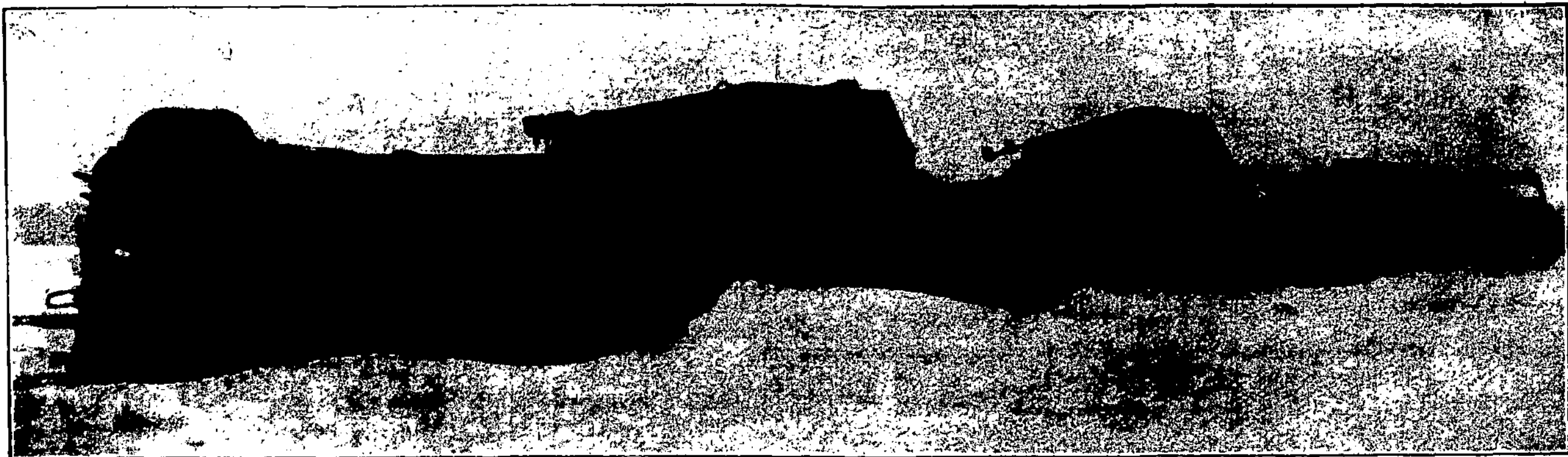
Mūsų kraštui ir mūsų laisvei grėsia pavojus — prie ginklo!

Vilniaus Karininkų Komendantūra.

Lietuvos kariuomenės augimas

Nuverstas bermontininkų traukinys netoli Šiaulių.

1919 metų sausio mėn. 15 dieną jau buvo paskelbta pirmoji mobilizacija. Skelbimo turinys toks:

Karininkų mobilizacija.

Tarnavusieji armijoje visi aficeriai, podpraporščikai, unteroficeriai ir valdininkai lig 45 m., visų rūšių ginklų šiuo mobilizuojami.

Jie turi atvykti Lietuvos kariuomenėn Kauną, Alytūn ar Gardiną, kur kam arčiau, ir kreiptis į vietines lietuvių komendantūras. Vietos Vyriausybė turi pasirūpinti, kad jie atvyktų į minėtas vietas ne vėliau vasario 1 d.

Tie, kurie laiku neatvyks, bus patraukti teisman.

Ministeris Pirmininkas (—) M. Sleževičius.

Apsaugos Ministeris (—) Velykis.

15. I. 1919 m.

Kaunas.

Kaip matyti iš 749 pusl. diagramos, mūsų kariuomenė augo labai greitai tempu. Mūsų kariuomenei augant, priešas taip pat nesnaudė, o vis brovėsi į Lietuvos gilumą. Tas priešininko brovimasis visai dar jaunai mūsų kariuomenei, tik kūrimosi stadijoje, teko atremti. Tos mūsų pirmųjų karžygių kovos, trumpai suglaudus, atrodo taip:

1918 metais, antroje pusėje lapkričio mėn., stovinčioji prieš rusus, vokiečių kariuomenė pradėjo trauktis į savo „vaterlandą“. Vokiečiams traukiantis, paskui juos (aišku, susitarę) ėjo tolyn rusų raudonoji kariuomenė.

Gruodžio mėn. 9 d. raudonarmiečiai paėmė Daugpili.

Gruodžio mėn. 28 d. raudonarmiečiai jau užėmė šią liniją: Smorgonė, — Adutiškis, — Švenčionėliai, — Zarasai — Eglainė — Jakubmiestis.

1919 m. sausio mėn. 5 d. raudonarmiečiai užėmė Vilnių. (Mūsų Vyriausybė iš Vilniaus į Kauną persikėlė sausio mėn. 2 d.).

Sausio mėn. 9 d. raudonarmiečiai užėmė Panevėžį ir Ukmergę.

Sausio mėn. paskutinėmis dienomis užėmė Šiaulius.

Vasario mėn. 2 — 5 d. raudonarmiečiai užima Skudą, Mažeikius, Seda, Telšius.

Apie vasario mėn. 10 — 12 d. vokiečių „Grenzschutz Nord“ dalys iš Sedos — Mažeikių rajono atstuma raudonarmiečius iki Kuršėnų.

Vasario mėn. antroje pusėje raudonarmiečiai jau buvo įsibrovę iki linijos: Lyda — Varėna — Perlojus — Stakliškės — Jėznas — Žasliai — Vepriai — Siesikai — Pagirys — Krekenava — Pacunėliai — Baisiogala — Šiauliai — Kuršėnai.

Vasario mėn. 13 d. lietuvių kariuomenė atsiėmė iš bolševikų Jėzną. Tą pat dieną įvyksta lietuvių susirėmimas su bolševikais Alytuje, kur žūva pirmas Lietuvos karininkas A. Juozapavičius.

Vasario mėn. 7, 8, d. d. d. įvyksta susirėmimai tarp Kėdainių apsaugos būrio ir bolševikų ties Taučiūnų kaimu (prie vieškelio Kėdainiai — Šėta) ir vasario mėn. 8 d. kautynėse žūva pirmas kareivis Povilas Lukšys.

Kovo mėn. 2 d. lietuviai išvijo bolševikus iš Pacunėlių, o 4 d. — iš Baisogalos.

Kovo mėn. 10 d. lietuviai atėmė iš bolševikų Krekenavą.

Kovo mėn. 15 d. lietuviai paima geležinkelio ruožą Dotnuva — Baisogala — Radviliškis — Šiauliai — Kuršėnai ir išveja bolševikus iš Šiaulių, Radviliškio ir Seduvos.

Kovo mėn. 27 d. lietuviai paima Panevėžį.

Balandžio mėn. 3d. lietuviai paima Šėtą.

Balandžio mėn. 4 d. bolševikai vėl atsiima Panevėžį.

Balandžio mėn. 17 d. lenkai iš bolševikų paima Lydą, o 19 — 21 d. paima Vilnių.

Gegužės mėn. 3 d. lietuviai paima Ukmergę.

Gegužės mėn. 19 d. lietuviai paima Panevėžį.

Gegužės mėn. 27 d. lietuviai prieš bolševikus laiko užėmę šią liniją: Perkaliai (apie 4 klm. į šiaurės rytus nuo Balninkų) — Kurkliai — Kovarskas — Sūdegis — Subačius — Akmenė (ant vieškelio Subačius — Vabalninkas) — Žyliškis — Stumbriškis.

Gegužės mėn. 27 — 31 d. eina kautynės lietuvių su bolševikais dėl Kupiškio.

Birželio mėn. 1 d. lietuviai užima Kupiškį.

Birželio mėn. 4 d. lietuviai po smarkių kautynių užima liniją: Utena — Užpaliai — Kamajai — Panemunėlis — Pandėlys — Kupreliškis.

Birželio mėn. 5 — 10 d. po kautynių lietuviai pasiekė šią liniją: Gateliai (ant vieškelio Tauragnai — Sakalas) — Paberžė — Daugailiai — Antalieptė — Suvekai — Malgėdžiai ir Latvijos teritorijoje Anenhof — Baltmūžė — Šulė — Ilzenas — Kaltenbrunnen — Assern — Aknysta.

Birželio mėn. 22 — 23 ir liepos mėn. 7 — 12 d. eina smarkios kovos, kurių rezultate mūsų kariai kelis kartus pasiekia Dauguvos krantus.

Rugpjūčio mėn. 24 — 30 d. eina didžioji operacija ir mūsų kariai bolševikus galutinai išveja iš Lietuvos, perblokšdami juos anapus Dauguvos.

Nuo šio momento mūsų kariuomenė laiko užėmusi kairįjį Dauguvos krantą. 1920 metų liepos mėn. pasirašoma Maskvoje tarp Lietuvos ir Tarybų Rusijos taikos sutartis ir nustatomos Lietuvos — Rusijos siena.

Diena po dienos buvo atvaduojami dideli Lietuvos plotai. Tuose plotuose vis rasdavosi jaunimo, ir daugelis stodavo į kovotojų eiles. Tuo būdu mūsų kariuomenė vis didėjo.

Baigiant valyti mūsų kraštą nuo raudonarmiečių, šiaurinėje Žemaitijoje ir Kurše pradėjo sukti lizdą naujas Lietuvos priešininkas — bermontininkai. Čia mūsų jaunai kariuomenei teko atgreti savo ginklus prieš juos, kad pasielgtų taip pat, kaip su bolševikais.

1919 metais liepos mėn. 26 d. iš Latvijos į Kuršenus atvyksta pirmutinis bermontininkų būrys.

Spalių mėn. 5 d. tas būrys persikelia į Šiaulius.

Spalių mėn. 9 d. Šiauliuose užpuola mūsų komendantūrą, pašta, izdinę ir kitas įstaigas ir suareštuoja Lietuvos valdžios atstovus.

Tą pat dieną jų skraidomasis būrys susiremia su Pasvalio komendantūra ties Pasvaliu. Pasvalio komendantūra, vadovaujama karininko Vėgėlio, juos vietoje sutriuškina.

Spalių mėn. 13 — 14 d. bermontininkai puola mūsų sargybas ties Linkaičių stotimi ir jas nuginkluoja; kareivius paleidžia.

Spalių mėn. 15 d. Šiaulėnų — Šiaulaičių — Daugelaičių rajone įvyksta kautynės tarp lietuvių ir bermontininkų.

Spalių mėn. 15 — 16 d. bermontininkai užima Nemunėlio Radviliškį, Biržus ir Radviliškio stotį. Tą pat dieną įvyksta abiejų šalių žvalgų susirėmimai Linkuvoje.

Spalių mėn. 19 d. sutrauktoji lietuvių kariuomenė iš bolševikų fronto užima prieš bermontininkus šią liniją: Klovainiai — Rozalimas — Maldžiūnai — Užežeriai — Karčiama — Žiniūnai — Varnėnai — Maželiai — Daunagai — Laubarai.

Antroje pusėje lapkričio mėn. bermontininkai ima puldinėti mūsų kariuomenės laikomą poziciją.

Lapkričio mėn. 17 d. bermontininkai puola kelis kaimus nuo Radviliškio stoties Linkaičių link. Tą pat dieną įvyksta smarkus susirėmimas ties Gražūnų dvaru.

Lapkričio mėn. 18 d. eina smarkios kautynės ties Varnėnų kaimu, dalyvaujant artilerijai.

Lapkričio mėn. 20 d. bermontininkai su artilerija, bombosvaidžiais ir kulkosvaidžiais puola mūsų kariuomenę Ilgaičių — Varnėnų bare.

Lapkričio mėn. 20 d. bermontininkai laiko užėmę šią liniją: Suostai — Saločiai — Želmiai — Kruokai — Lygumai — Pašvytinys — Stačiūnai — Aukštoliai — Kauliūnai — Radviliškio stotis — Jaugelaičiai — Šiaulėnai — Tytuvėnai — Šiluva — Lyduvėnai — Jurbarkas. Žymiausios pajėgos laiko sukoncentravę Mintaujos — Joniškio — Šiaulių rajone.

Lapkričio mėn. 21 — 22 d. prasideda lietuvių puolimas.

Lapkričio mėn. 22 d. po sunkių kovų lietuviai užima Meškuičių ir Radviliškio stotis. Bermontininkus nuveja iki linijos: Meškuičiai — Aleksandrijos dvaras — Kutiskis (3 klm. į vakarus nuo Radviliškio stoties) — Pakapė — Padubysis.

Lapkričio mėn. 23 d. generolui Niseliui reikalaujant, kad „netrukdytų vokiečių evakuacijai“, lietuviai sugrįžo į išėigos padėtį (žiūrėk lapkričio mėn. 20 d.).

Lapkričio mėn. 27 d. lietuviai paėmė Joniškį.

Gruodžio mėn. 2 d. lietuviai paėmė vėl Meškuičius.

Gruodžio mėn. 7 d. lietuviai užėmė Šiaulius.

Gruodžio mėn. 9 d. lietuviai užėmė liniją: Viekšniai — Kuršėnai — Tytuvėnai.

Malūnas ties Radviliškio, ant Ilgaičių vieškelio, kur bermontininkai 1919 metais lapkričio mėn. buvo stipriai įsitvirtinę ir iš kur juos mūsų pėstininkai XI. 22 dieną smarkia durtuvų ataka išmušė. Malūno sienoje baltas lopas, tai mūsų 4-os baterijos sviedinio pramušta skylė. Viduje malūno viena sija sviedinio pusiau perdanžta ir dabar tebėra.

Gruodžio mėn. 10 d. lietuviai jau laikė liniją: Seda — Telšiai — Kelmė — Raseiniai.

Gruodžio mėn. 14 d. lietuviai pasiekė liniją Plungė — Rietavas — Ivoniškis — Skaudvilė.

Gruodžio mėn. 15 d. lietuviai nuėjo iki buvusios rusų-vokiečių sienos ir ten apsistojo.

Bekovojant lietuviams su bolševikais, kartu kovojo dėl savo laisvės ir lenkai. Lenkų apetito nepatenkino atvaduotos iš bolševikų lenkų teritorijos sritys. Jie visą laiką stengėsi išbrauti į Lietuvos teritorijos, atvaduotas nuo bolševikų, sritis. Nežiūrint į tai, kad Antanta per Prancūzų vyriausiąją karo vadovybę buvo nustačiusi demarkacijos linijas tarp lietuvių ir lenkų kariuomenių, vadinamas Fošo linijas I ir II, tačiau lenkai be jokių perspektyvų peržengė pirmąją ir antrąją. Jie pasinaudojo tuo, kad visa mūsų kariuomenė buvo užimta kautynėmis prieš bolševikus. Lenkai patys nusistatė tokią demarkacijos liniją: nuo Prūsų sienos ties Vištyčio miesteliu per Gulbenauką — Barkausčizną — Giluišius — Galinčius — Žagarius — Beržininkus — Marychos, Juodosios Ančios ir Nemuno upėmis iki Merkinės; nuo Merkinės per Stakliškes — Kietaviškį — Auseniškis — Miežančius — Nerio upę iki Gegužyno; nuo Gegužyno per Upninkus — Plaštakius — Pakalnius — Smalvus — Turmontą — Kalkūnus. Šios linijos lenkai taip pat nesilaikė, bet vis stengėsi kuo daugiau išbrauti į Lietuvos teritoriją, nuolat puldinėdami mūsų komendantūrų sargybas. Tokia padėtis tęsėsi iki 1920 metų liepos mėn. pradžios.

Liepos mėn. pradžioje 1920 m. bolševikai pradėjo pulti lenkus visu frontu. Traukiantis lenkams ir bolševikams, juos vydoma mūsų kariuomenė stengėsi, kiek galima daugiau, užimti teritorijos, kuri buvo pripažinta Lietuvai pagal taikos sutartį su Rusais 1920 m. liepos mėn. 12 dienos.

Liepos mėn. 14 d. bolševikai paėmė Naująją Vileiką.

Liepos mėn. 15 d. bolševikai ir kai kurios lietuvių kariuomenės dalys užėmė lenkų apleistą Vilnių.

Liepos mėn. 16 d. lietuviai užėmė Varėną.

Liepos mėn. 18 d. lietuviai užėmė Druskininkus ir Ratnyčią.

Liepos mėn. 19 d. lietuviai užėmė Seinus.

Liepos mėn. 23 — 26 d. lietuvių kariuomenė užėmė skyrimo liniją tarp rusų ir lietuvių kariuomenių: Braslavas — Drysvetai — Bogino ež. — Melagė-

nai — Švenčionėliai — Dedelunka (ties Pabradės stotimi) — tiesia linija iki Druskininkų; nuo Druskininkų Nemuno, Juodosios Ančios ir Marychos upėmis per — Budviečius — Kuklius — Radliški — Seivų ežerą — Šipliškius — Vyžainius — Balčius.

Liepos mėn. 30 d. lietuviai užėmė Suvalkus.

Rugpiučio mėn. 8 d. lietuvių dalys Suvalkijoje tarp Prūsų sienos ir Nemuno užėmė Augustavo liniją.

Rugpiučio mėn. 10 d. lietuviai užėmė rusų apleistus Švenčionėlius ir Švenčionis.

Rugpiučio mėn. 27 d. lietuviai, sutraukę didesnes pajėgas, užėmė Naująją Vileiką, ultimatumu priverstė rusus apleisti Vilnių ir tą patį dieną įėjo į Vilnių.

Rugpiučio mėn. 28 d. lenkai pradėjo pulti mūsų dalis Suvalkijoje ir užėmė Augustavą.

Rugpiučio mėn. 31 d. lenkai užėmė Seinus ir Suvalkus.

Rugsėjo mėn. 2 d. lietuviai pradėjo kontrpuolimą Suvalkijoje. Tos kautynės tęsėsi su mažais pertrūkimais iki spalio mėn. 6 d.

Spalio mėn. 6 d. prasidėjo Suvalkuose derybos su lenkais. Tą patį dieną susitarta nuo 12 val. sustabdyti ginklus. Rajone geležinkelio Vilnius — Lyda lenkai tą patį dieną vėl pradėjo puolimą, kurio rezultate užėmė liniją Gerviškis — Biniakainiai.

Spalio mėn. 7 d. 2 val. ryto Suvalkuose pasirašyta lietuvių-lenkų sutartis.

Spalio mėn. 8 d. lenkai tęsė puolimą išilgai geležinkelio Vilnius — Lyda ir užėmė Stasylų ir Jašūnų stotis.

Spalio mėn. 9 d. 11 val. lenkai užėmė Vilnių ir iki lapkričio mėn. išsiplėtė kaudamiesi iki linijos Zylėnai — Bytautėnai — Grandava — Zalgių ež. — Vievio ež. — Podoliesis — Ramaškonys — Sketarai — Ramaškaičiai — Olėnai — Pajuodžiai — Magūnai — Aleksandriškis — Launinkaičiai — Bolo-ma ež. — Goskiškis — Kačiūniškis — Labanoras — Kaltinėnai.

Spalio mėn. 28 d. Giedraičių rajone lenkai pralaužė mūsų frontą ir užėmė Paželvą ir Vydeniški; tą patį dieną jų žvalgai pasiekė Lyduokius.

Spalio mėn. 31 d. ir lapkričio mėn. 1 d. mūsų dalys likvidavo lenkų pralaužtą frontą ir užėmė pirmąsias savo pozicijas.

Lapkričio mėn. 17 d. lenkai pradėjo pulti Širvintų ir Giedraičių kryptimis. Visą dieną ėjo smarkios kovos. Vakare lenkai užėmė Širvintus ir Giedraičius ir vėl pralaužė mūsų frontą.

Lapkričio mėn. 18 d. pralaužiusieji lenkai užėmė Paželvą, Vydeniški, Lyduokius ir Kurklius.

Lapkričio mėn. 19 ir 20 d. mūsų kariuomenės dalys pralaužė frontą likvidavo; atsiėmė atgal Širvintus. Atkirto lenkų kavalerijos brigada, kuri nužygiavo Kėdainių link. Lenkų kariuomenės dalims buvo suduotas didelis smūgis ant Širvintos upės, ir lenkų kariuomenė panikoje traukėsi atgal. Tą patį dieną, Tautų Sąjungos Kontrolės komisijai reikalaujant, buvo duotas įsakymas mūsų kariuomenei pereiti prie gynimosi būdo veikimo; tas įsakymas pradėtas vykdyti lapkričio mėn. 21 d. 9 val.

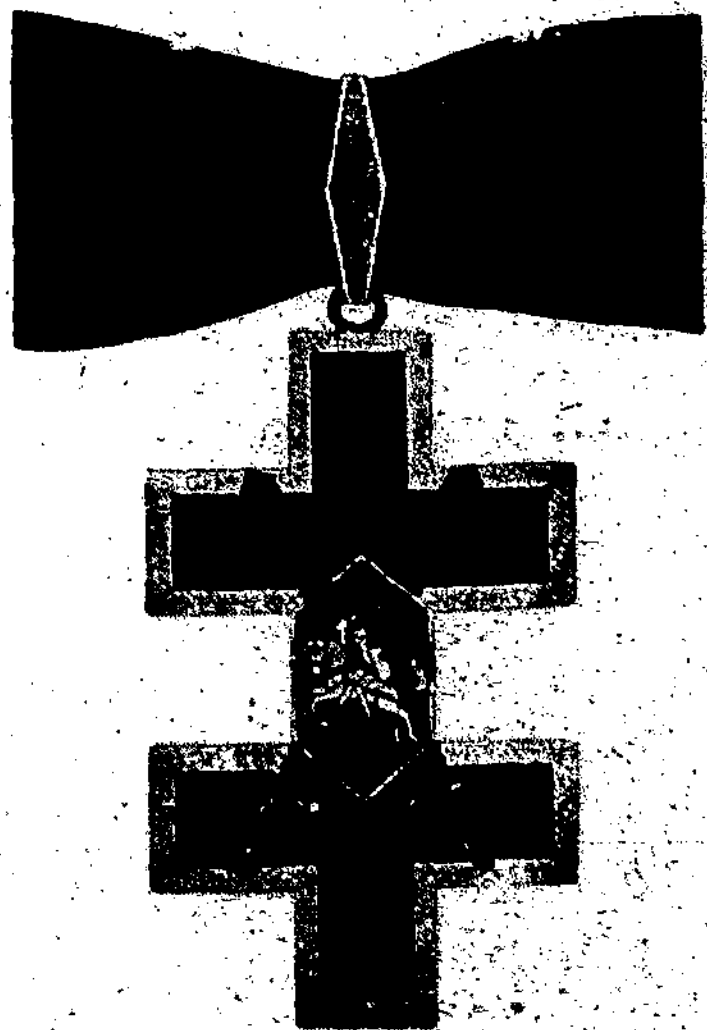
Lapkričio mėn. 24 dieną atkirtoji lenkų kavalerijos brigada pro Suginčių ir Labanoro miestelius paspruko į savo pusę.

Lapkričio mėn. 29 d., Tautų Sąjungos Kontrolės Komisijai tarpininkaujant, Kaune pasirašyta lietuvių-lenkų sutartis, pagal kurią karo veiksmas tarp Želigovskio ir mūsų kariuomenių pasibaigia lapkričio mėn. 30 d., abi pusės perduoda karo belaisvius Tautų Sąjungos Kontrolės Komisijos žinion ir nustato tarp kariuomenių neutralę zoną.

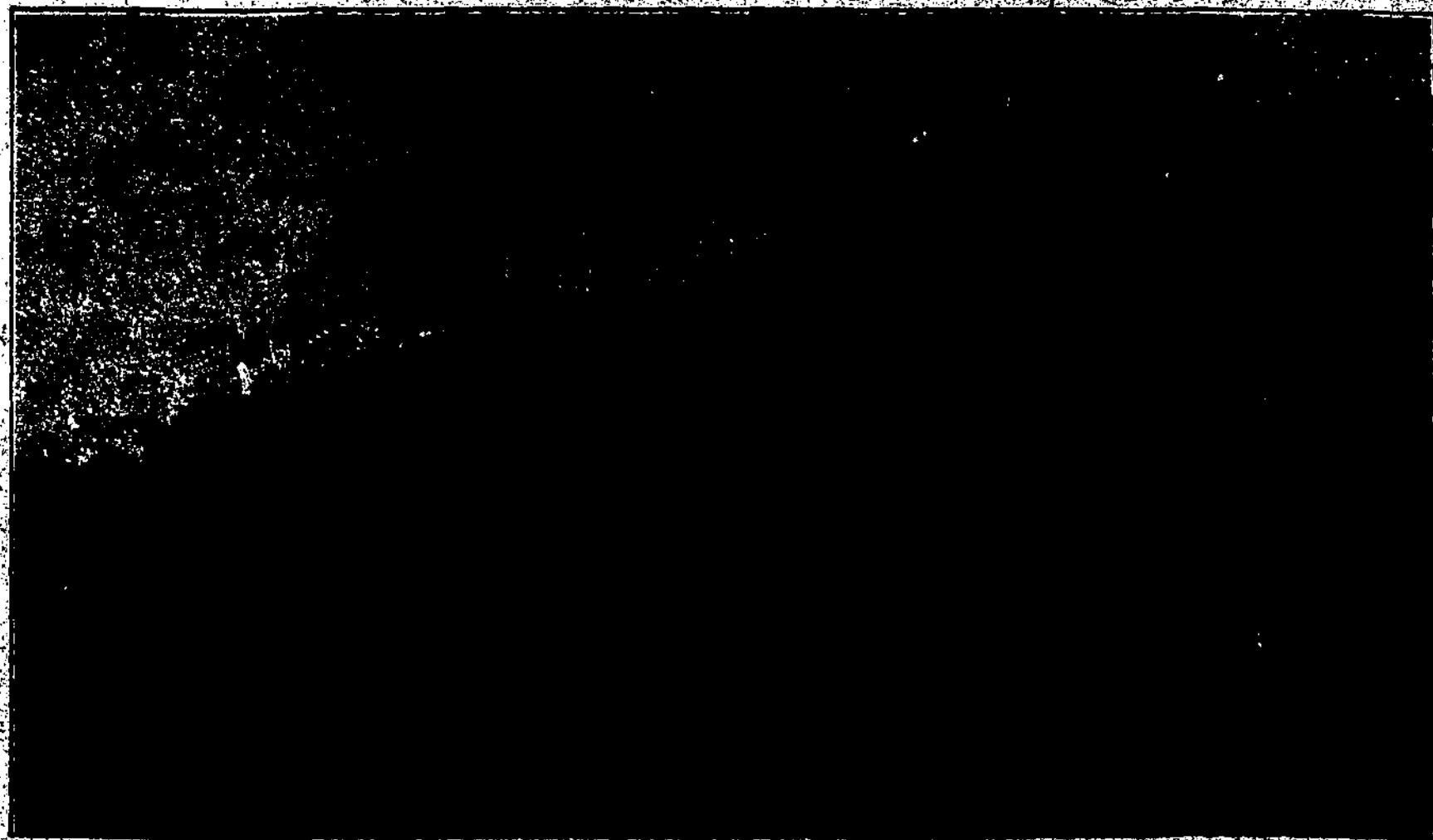
Iš šio trumpo aprašymo matome kokiose sunkiose sąlygose teko pradėti kurtis mūsų kariuomenei. Dar tik pačioje jos kūrimosi pradžioje jau teko kautis su šimteriopai gausingesniais priešų kariuomenės būriais. Sudarius savanoriams kariuomenės branduolį, jau buvo oficialiai pašaukti naujokai. Tie naujokų šaukimai buvo paskelbti: 1) 1919 metais kovo mėn. 5 d.; 2) 1919 m. spalio mėn. 1 d. ir 3) 1920 m. rugpiučio mėn. 18 d. Be šių šaukimų, dar buvo paskelbta 1919 m. spalio mėn. 22 d. inteligentų mobilizacija ir puskarininkių mobilizacija.

Iš diagramos matome, kad be šių šaukimų ir mobilizacijų, kariuomenės didėjimas vis dėlto ėjo. Tai aišku, kad atvaduotose srityse mūsų kariuomenės eilės savanoriais vis pildėsi. Šlاندie kiekvienas galim atsidusli ir sušukti: Garbė Jums, dūdyriai, kurie pirmieji pasiryžote stoti į kariuomenę! Amžina garbė tiems, kurie lūstės šalčioje žemelėje, pagulde savo galvas ant Tėvynės aukuro!

Adm. kapitonas K. Sabalys.

Lietuvos kariuomenės Vyties kryžius.

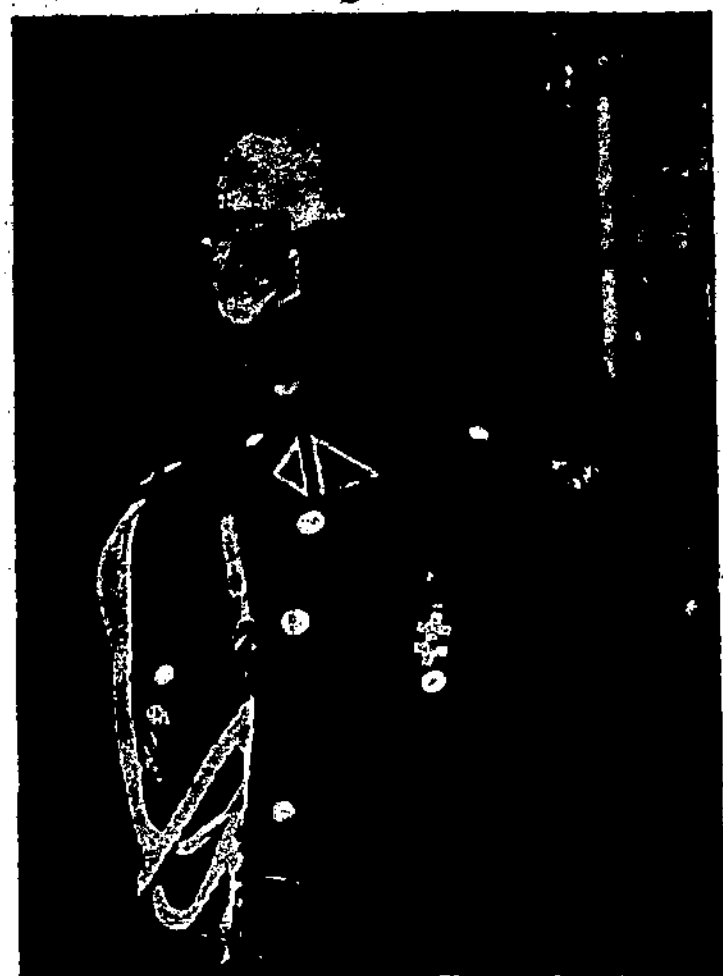
Radviliškio atimtas iš bermontininkų karo grobis.

Atsargos generolas lt. K. Ladyga.

Mūsų karininkai, kurie pirmieji baigė generalio štabo akademiją.

Gen. št. pulk. Griganičius, dabar Mobilizacijos Skyriaus viršininkas.

Prieš kovas.

*Dieną naktį kurstė dvasios
Ainių sąmonės galias,
Kad sukaupę tėvų drąsą,
Eitų karžygių keliais.*

*Štai pulkai vien savanorių.
Pirmas, antras, kupini.
Atskiri batalionai,
kai kur miestuos jau pilni.*

*Jau ir dalys specialės —
Karo mokslo pumpurai,
Dirba darba, kiek tik gali —
Kovon ruošiant kariai.*

*Kas negali kariuomenėj
Gint karėvų Lietuvos,
Tat tos eina partizanų,
Ir jo ginklas lauk kovos.*

*Visas kraštas jau banguoja
Kaip kad vilnys nuo audros,
Nes vis kylantį pavojų
Jaučia žmonės Lietuvos.*

*Štai išsiveržia vulkanai
keturiose šalyse.
Atbanguoja ugnies lava —
viskas tirpsta ugnyse.*

*Tai ne lava iš vulkanų
Atbanguoja vilnimis —
Tai tik eina priešų gaujos
Ir pulkais, ir grandimis.*

*Lietuva, nors ne vulkanas,
Bet paleis tokias ugnis,
Kad šimtais tirpins jų gaujas,
kol švart bus mūsų šalis.*

M. P.

Atlikti ir nebaigti darbai I dešimtmety.

Lietuvos valstybė atgaivinta tik prieš 10 metų. Ligi to laiko mūsų tauta po nelaimingosios unijos su lenkais net keletą amžių vilko sunkių vergučių jungą. Toje vergovėje mūsų tauta buvo netekusi ne tik politinių laisvių, bet neturėjo nė paprasčiausių galimybių kultūriškai plėtotis ir šviestis. Neteko savo šviesuomenės nei vadų. Žmonijos akys lietuvų tauta buvo palaidota. Ir tik XIX amž. pradėjo kilti tautiškas susipratimas, kuris išsiplėtė į galingą patriotiško dvasią, kuri pradėjo siekti laisvės bei nepriklausomybės. Ir štai lietuvų tauta pasielgė pagal įžymaus rašytojo Dostojevskio išreikštą mintį: geriau kartą ištraukti kardą, negu kentėti be galo.

Mūsų Tautos Taryba 1918 m. vasario 16 d. paskelbė Vilniuje Lietuvos Nepriklausomybės idėją. Betgi tuo žygiu valstybė dar nesusidarė. Nepriklausomybė neatgauta, laisvės niekas nedavė. Geresnėms Lietuvos sūnams teko sunkus uždavinys ir pareiga — įvykdyti tai, kas buvo T. Ta-

rybos paskelbta. 1918 m. lapkričio 23 d. steigama tautiškoji Lietuvių kariuomenė. Gilus lietuvių patriotiško jausmas stebuklingai įvykdė tą savanorišką susimobilizavimą. Tuo būdu susidarė ginkluotoji tautos jėga, kuri palyginti, taip greit įvykdė tautos valią — iškovojo Nepriklausomybę.

Nelengvas tai buvo darbas: nemaža jaunų gyvybių, nemaža kraujo ir daug atkakliausių pastangų pareikalavo iš narsiosios mūsų vyrijos. Tačiau jaunieji mūsų pulkai ir partizanų būriai išvijo iš gimtojo krašto „prityrusius“ valdovus vokiečius, išduoningus mūsų kaimus isibrovusias išalkusių rusų gaujas ir vėliau sulaukė įtūžusių lenkų legionus, deja, kol kas dar tik šlapus mūsų sostinės Vilniaus... Del galingesnės didžiųjų valstybių valios, mūsų kariuomenė neteko įvykdyti galutinio savo uždavinio: atsiėmus Lietuvos kraštus, atsiimti ir Lietuvos sostinę Vilnių, nors mūsų karinės avangardai buvo vos tik poros valandų žygio atstume nuo Gedimino Kalno! Tai buvo skaudus morališkas

Žvaigai

smūgis: mūsų kariuomenei 1920 m. rudenį nebuvo leista prisilaikyti Lietuvos — Lenkijos (prie Sartarvės atstovų) pasirašytosios Suvalkų sutarties!

Ši skriauda, be abejoj, anksčiau ar vėliau bus teisėtai atitaisyta, nes tai teisingai ir teisėtai reikalauja žymi žmonijos dalis — 4 milijonai lietuvių. Antra vertus, mūsų Gediminas tikrą sostinę Vilnių ne bet kokiems ateiviams, bet tikrai Lietuvai.

Atgavus Nepriklausomybę, prasidėjo Lietuvoje naujas gražus gyvenimas. Tačiau Lietuva galės visiškai laisvai kultūriškai ir ekonomiškai plėtotis, tobulėti ir stiprėti tik tada, kai bus atnaujintas Vilnius ir lenkų atpleštas Lietuvos trečdalis. Tuo tvirtai tiki visa Lietuva ir lenkų okupuotos Vilniaus, Gardino ir Suvalkų sritys.

Šiandien niekas neabejoja, kad be ginklo mūsų Tėvynei nebūtų buvęs iškovota ne tik laisvė, bet ir slauriausia autonomija. Vos atgavintoji mūsų valstybė 1919–1920 m. buvo smarkiai puolama priešų, kurių pastangos sudužo į tvirtą tautos valios reiškėją — į kariuomenę. Štai ligi šiol teko visa atsakomybė už krašto saugumą; ta atsakomybė jai teks ir ateity.

Lietuvos vaikai seniai patyrė, kad tikrai pati tauta ir savomis jėgomis apgins savo laisvę nuo bet kokių pasikėsimų. Pasiryžusi tauta pati narsiu žygiu nulėmė savo likimą ir ateity tik į pati galės savo likimą valdyti. O to ryžtumo ir dvasios vienybės jai niekada netrūks.

Cia gal kas prikištų, kad šiuo atžvilgiu reikėtų daugiau pasitikėti Tautų Sąjunga. Tiesa, Tautų Sąjungos idėja yra labai graži, kilni ir remtina. Tik — nelaimė! — gyvenimas ir prikyrimas verčia ypač mūsų lietuvius, kiek rimčiau žiūrėti į ją. Lietuvos reikalai, o ypač teisingieji ir teisėtieji mūsų tautos reikalavimai Vilniaus atžvilgiu, ligi šiol dar nebuvo Tautų Sąjungos nealibiškai svarstomi. Gerbdami pačią Tautų Sąjungą, neprivalome to užmiršti. Gyvenime pasireiškia Sarngorsto pasakytoji tiesa: narsumas, pasiaukojimas ir tvirtumas yra tautų nepriklausomybės pagrindas. O mūsų kunigaikštis Vytenis dar gražiau patvirtina tokią tiesą: kas pasiryžo laimėti arba žūti, tas retai būna nugalėtas.

Mūsų karo jaunimas nebijo karo ir nebijo, nes gerai žino, kad nieku būdu negali būti laimėta ramybė bei taika Lietuvai, kuri turi išlaikyti ir nemer širdžių kaimynų. Laikydami Lietuvos priešai, mitydami mūsų taikumą ir ramų kultūros darbą, nuo-

dar tykosi. Joms tiktai pažinti mūsų kaimynus, nes kiek vėliau bus suvartyti ir mūsų kaimynų sienos. Vėliau, kai tai bus padaryta, mūsų kaimynai visais atžvilgiais ir visais būdais bus mūsų priešai.

Nors mūsų kariuomenė, kaip ir visos kaimynų pajėgos, ir parengta karo darbams, tačiau šiuo metu ji šio tebegyvena karo smūgio metu. Vadinamasis taikos metas nėra tikras metas, metas. Mūsų priešai atvyrai savo kariuomenę mūsų šaliai neįsiskirsina, nes mūsų kariuomenė, būdama tvirta ir visuomenė nuolat būdama viena, pasirengusi atremti svetimą įėgą. Tad je vartojama slaptas karavimo priemonės, per savo šulius ir sienas stengiasi mus supildyti sukirstyti smūgiais, vyriausybę kelti nesantaika mūsų visuomenėje, sukelia tautos vienybę, drumsti krašto ramumą ir t. t. Kiti Lietuvos nesantaikai, netvarkai ar klaidoms, nesunkiai bus svetimo kariuomenės atremti. Tvirta atsakomybė na ir pasilikti čia su tvirta savate valdžia. Tokiu tvarkdaru pulkai seniai vie patvirtinti dėti pasele ir tebelaukia tinkamos progos.

Ir iš tikrųjų, kaip tik — žiūrėk — už kelių dienų ar už savaitės turėdavo įvykti koks neramumas mūsų krašte — lenkai būtų sutelkdavo savo kariuomenę ties Vilniumi, Varena, Gardinu ir Suvalkais. Tai nebūdavo koks nors manevras. Tuose punktuose sutelktos tinkamiausios tolimam žygiui (pirmųjų dalyvų kavalierija, šarvuoti frankiniai ir automobiliai, žvalčiai, „sėlen“ būriai ir t. t. Mažiau tik ir to būtų eina į Lietuvos krašto tiesus plentus, geležinkelius, kuriais miestams dalimis būtų labai patogu greitai užvaldyti.“ — i. Kaima.

Vargiai tie mūsų „broliai“ lenkai! Ar ei jie eilę įsijungti užmiršti tai, kas atsitiko ties Gedraščiais ir Sirvintais? Ar ei jie nežino ir nemano, kad per mūsų kariską mokyklą, per kariuomenės eiles kasmet pereina nemažas skaičius Lietuvos vyrų ir kad reikiant mūsų krašto gyventi nepatiriks? Argi Vilniaus užgrobtai manė, kad lietuviai paties garsdinių ir nera pasirodė įvaldžius karo sąlygoms?

Težino ne tik lenkai, bet visas pasaulis, kad šandien, minėdama savo įgimtąsias kariuomenės 10 m. sukaktuves, lietuvių tauta pareiškia. Težino visi, kad mes, gaushmas Lietuvos karo jaunimas, esame visada pasiryžę apginti tai, kas mūsų buvo ir turi būti, ir kad mes pasirengę ir brangiai šaukti įsivertinti tautos reikalai — dėl laisvos Lietuvos su sostine Vilniumi.

Cia glūdi mūsų tautos idealas, kuri įvykdyti galės tik laisvė leidžianti kariuomenei lokios tautų sąjungos, Sartarvės ar tribunolai mažai tepa dės Lietuvai tauti reikale. Mūsų kariuomenė attelkė Tėvynei laisvę, ja per 10 metų garbingai išsaugojo ir tik šiuo metu jai ir sostinė Vilniui, Lietuvos jaunimas senai pasirengęs laukia Vilniaus ir Suvalkų krašto išvadavimo valandos, arčiau ta istoriška žvėl, kuri ir teisingas Dėgins tiktai palaiminti.

Ant. P. Jankauskas

KARIŠKOJI SPAUDA

Viršai

Ats. maj. J. M. Laurinaitis
(senos kapitonų uniformos),
Vilniškės Literatūros Komisi-
jos pirmininkas, dabar K. M.
V. Spaudos Dalies vedėjas

Redakcija

Maj. J. Balšaitis, „Kario“ re-
daktorius

Viršai

Atsargos maj. P. Ruseškas,
Kr. Ap. M. Literatūros Dalies
viršininkas (1919 m. Kaune)

Apotėjos

Majoras V. Steponaitis, „Mūsų
Žinyno“ redaktorius

Gen. lt. pulk. lt.

KIBIKSTIS

E. Karo Mokslo Valdy-
bos viršininko p.

Mūsų kariuomenės spauda.

Senoji Lietuvos valstybės kariuomenė nėra palikusi mums jokių knygų, nes tada (13—16 amž.) dar nebuvo įsigalėjęs raštingumas. Pirmieji Lietuvos kariuomenės raštai mums težinomi iš 16 amžiaus antros pusės ir 17 amžiaus, kada Lietuva jau buvo susidėjusi su Lenkija. Tie raštai pradžioj buvo spausdinami gudų kalba, o vėliau lotynų ir lenkų kalbomis. Pirmoji lietuvių kalbos kariška knygelė pasirodė Amerikoje 1894 metais; tai „Knygelė dėl lietuviszkų kareivių Amerikoje“, parašyta kunigo Žebrio.

Rusijos revoliucijos laikais, 1917—18 metais, lietuviai kariai išleidė pirmą lietuvių karišką laikraštį „Laisvą Žodį“, 1 knygutę ir keletą įvairių rūšių raštų. Bet kaip anie senieji, taip ir šie naujieji raštai atgimstančiai Lietuvos kariuomenei teturėjo istoriškos vertės.

kurio viršininku paskiriamas gen. Radus-Zenkavičius. Kariuomenės spauda pradedama labiau karinti, tobulinti ir taikyti kariuomenės darbo gilinimui. Šiais metais išeina 27 knygos ir karo mokslų žurnalas „Mūsų Žinynas“, kurį pradžioj redagavo kapit. Laurinaitis, o toliau visą laiką redaguoja kpt. vėliau mjr. Steponaitis.

1922 metais išeina 28 knygos, 1923 — 26 knygos, bet sustoja „Atspindžiai“. 1924 metais buvo išleista 13 knygų ir surengta pirmoji kariškosios spaudos paroda, nes buvo suėję 5 metai nuo „Kariškių Žodžio“ atsiradimo. 1925 metai davė 17 knygų, istorijos žurnalą „Karo Archyvą“, kurį redaguoja mjr. V. Steponaitis, ir karininkų laikraštį „Kardą“, kurį redagavo pulk. Skučas, o vėliau kap. Jonuška, pulk. Acukas ir k. 1926 metais Karo Mokslo Skyrius buvo pertvarkytas

į Vyr. Štabo Karo Mokslo Valdybą, kurios viršininkais yra buvę pulk. lt. inž. Dirmantas, gen. št. pulk. Skorupskas ir k., o dabar yra gen. št. pulk. lt. Kibirkštis. 1926 metais išleista 13 knygų, 1927 metais — 6, o 1928 m. — 11 knygų*). Šiais metais „Karo Archyvas“ eina „Mūsų Žinyno“ priedeliu, o „Kardas“ yra sustojęs. „Karys“ gavo naują redaktorių kapit. Balčiūną; prieš jį „Kari“ yra redagavę (nuo 1921 m.) lt. Kepalas, k. v. Petrenas, k. v. Kuzmickis, mjr. Ruseckas, vyr. lt. Majus, mjr. Tomkus, kpt. Sakmanas, pulk. lt. Burokas ir mjr. Kuizinas.

Taip pat reikia paminėti spaudos darbą ir atskirų kariuomenės dalių, kurios yra davusios

keletą knygų ir daug šapirografuotų laikraščių. Tai vis kalbame apie lietuviškus raštus. Bet pirmieji kariuomenės gyvenimo metai yra davę dar gudų, rusų ir lenkiškų raštų.

Iš viso galime išvesti:

1) Lietuvos kariuomenė pradėjo steigtis neturėdama nė vienos knygos.

2) 10 metų spaudos darbas jai davė: 200 su viršum knygų, 1 kareivių laikraštį, 1 paveiksluotą laikraštį, 1 karo mokslų žurnalą, 1 istorijos žurnalą, 1 karininkų laikraštį, daug šapirografuotų laikraščių ir kitų smulkių dalykų.

Jei taip daug padaryta per pirmąjį dešimtmetį, kada siautė karas, truko specialistų, tai dar daugiau mums žada ateitis, nes mūsų kariuomenė vis labiau apima mokslas ir sviesą**).

J. M. Laurinaitis

*) Jų skaičius gali dar padidėti.

**) Norintiems plačiau susipažinti su mūsų kariuomenės spauda, patariam perskaityti to paties autoriaus rašinį „Mūsų kariškoji spauda“ „Mūsų Žinyno“ 45 nr.

Žvalgų jėgos susidūrimas su lenkais Augustavo miškuose (1920 m.)

Todėl mūsų kariuomenės spaudos darbas tęsiasi deda kartu su jos steigimu Vilniuj 1918 metų gale. Ten buvo sudaryta Kr. Ap. M-joj Literatūros Komisija, — pirm. karin. J. M. Laurinaitis, nariai: karininkai P. Ruseckas, Tvaronas ir kalbininkas Naginskas, — kuri sudarė ir išleidė pirmą knygutę: „Pėstininkų rikiuotės kamandas ir terminus“. Taigi šiais metais sueina ir 10 metų nuo pirmos mūsų kariuomenės knygos pasirodymo. Vilniuj buvo pradėtos rašyti ir kelios kitos pirmosios knygutės.

1919 metais Kaune sudaroma K.A.M. Literatūros Dalis, vėliau Liter. Skyrius su viršininku karin. P. Rusecku. Šiais metais, kada ėjo karas su rusais ir bermontininkais, kariuomenė gavo 45 knygas ir pirmą savo laikraštį „Kariškių Žodį“, kurio 1 nr. sudarė karin. P. Ruseckas, o toliau redagavo karin. V. Steponaitis.

1920 metais, kada virė sunkiausias karas su lenkais, buvo išleista 33 knygos ir pirmas Lietuvoj paveiksluotas laikraštis „Sešėliai“, kuriuos redagavo kapit. Ruseckas. „Sešėlius“ tuoj pakeitė „Atspindžiai“, o šiuos jau redagavo kapit. J. M. Laurinaitis. Šis asmuo ėmė redaguoti ir „Kariškių Žodį“, tuoj perkrikštytą „Kariu“.

Taigi, Nepriklausomybės karo 2 metai davė kariuomenei 78 knygutes ir 2 laikraščius.

1921 metais, jau laikos ir persitvarkymo metais, Literatūros Skyrius išplečiamas į Karo Mokslo Skyrių,

Dešimčiai išmušus!

Graži anais, senais laikais buvo mūsų Tėvynė Lietuva!

Lietuvio vardas buvo plačiai pasauly žinomas. Lietuviško žirgo pasagos lietė nė vieną svetimą žemę. Lietuviška gili, liūdna, bet kartu ir skardi daina lankė visus kaimynus. Bet likimo buvo lemta mums susijungti su lenkais, su kuriais mes ir praradome savo valstybingumą, savo savarankumo teises ir tapome, po trečiojo Lenkijos padalinimo, rusų pavergtais piliečiais. Po visų pergyvenimų lyg ir buvome pamiršę lietuviai esą, bet tirštiesiems priešpaudos debesims mažuma nuslinkus, pragiedrėjo ir ant Lietuvos dangaus. Ėmėsi kas galėjo ir kaip išmanė varyti darbą, kad nebūtų nutautintas, pavergtas lietuvis, kad nebūtų pamiršta jo kalba, jo tikyba, kad jis neužmirštų kuo buvo prieš pavergimą. Daug turėjome „darbo pelių“, kurios dirbo, nors, ir maža, bet reikšmingą darbą.

Štai nušviečia mums „Aušra“, štai praskamba „Varpas“ ir jo skambesys paplinta po visą Lietuvą, lyg sakydamas „Lietuvi, ar girdi?“. Ir garsai grįžo atgal į „Varpą“, lyg sakydami: „girdžiui!“ Rusai, pamatę, kad lietuvis išgirdo, griebėsi savotiškų priemonių: ėmė ir uždraudė lietuvišką spaudą. Ir vėl išdygo milžinai, vėl atsirado „darbo pelės“ — knygnešiai, kurių darbus surašė ats. maj. Ruseckas, net dviejuose „Knygnešio“ knygose. Bet ir čia kėlė nugalėjo žandaro kumštį. Ir vėl skaistus saulutės spindulys švystelėjo iš debesuoto dangaus ir apšvietė mūsų vargingą Lietuvą.

Bet žiaurasis likimas mus dar kartą bando — siunčia didį karą. Zalluoja laukai, kvepančios pievos, ištisi kaimai, miesteliai ir miestai virsta griuvėsiais, turtingi žmonės — elgetomis. Lietuva vėl apdengta juodu likimu — tai vokiečiai okupavo Lietuvą. Kas buvo vokiečių žandaras, supras tik tas, kas buvo tos okupacijos metu Lietuvoje. Ir tą jungą atkaklus lietuvis iškentėjo.

Ir štai iš tolo matyti ne saulės spinduliai, o pati skaisčioji, tyra, šypsantisi saulutė — tai 1918 m. vasario mėn. 16 diena — paskelbimas Lietuvos nepriklausomumo, paskelbimas visam pasauliui to, kas buvo pelenuose ir tik rusėjo — ir kas šiandieną virto ugnimi. Bet didį karą dar skyrė tėvus nuo vaikų, vaikus nuo tėvų, vyrus nuo žmonių, žmonas nuo vyrų. Ir toji paskutinioji kliūtis — pašalinta. Grįžta Lietuvos berniukai laisvon Lietuvos. Kūrlasi jos kariuomenė ir jie noromis neša ir auškoja savo žydingas jaunystės Tėvynės labui. Jie alkani, basi veja gajios niekšu, kas jie būtų, ar bolševikai — grobuonys, ar plėšrūs vokiečiai, ar klatingi lenkai, veja nebodami nieko, ir rodydami narsumo stebuklus, nes jie kovėsi už savo gimtąją bakūžę. Griuvo vienos eilės, augo kitos, ir stojo lyg senai Lietuvos ažuolai savo Tėvynę ginti.

O ginti ją mokėjo. Kad jie gynė, rodo išmėtyti po Lietuvos laukus atskiri karių kapai ir bendri Kaune. Kad jie padarė kilnius darbus, liudija paminklai, kurie lyg primena mums kasdieniniame gyvenime, kad neužmirštume vargingos, liūdnos praities ir ruoštume sau gražią ateitį.

Ginklai nežvanga, kariška daina mažiau teskamba, po kaimus, buvęs Lietuvos jaunas kareivėlis ėmėsi darbo ir arklų. Ir čia padarė stebuklus. Broliuži! pažiūrėk, kás liko nuo Lietuvos po did. karo ir kas yra šiandieną. Vėl sužaliavo laukai, sužydo pievos, tiesia stiebus dirbtuvės, auga naujakurių — savanorių trobelės, vėl skamba sesučių lietuvačių, grįžtančių po sunkaus darbo, iš laukų jautrios dainos, vėl kukuoja railboji gegutė ir linksmina savo karių širdį... Todėl ir ramiai ilsisi kaulai tų, kurie padėjo savo galvas mūsų naudai, mūsų ateičiai, mūsų laimei. Nes žinokime, kad gyvenime viskas tikslinga — vienu ašaras sudaro kitų laimė ir atvirkščiai. Atskirų lietuvių mirtis sukūrė didingą Lietuvą, kurios šiandieną, tu kary, esi sargyboje.

Taigi dešimčiai metų išmušus nuo mūsų lietuviškos kariuomenės įkūrimo, atsistok ir pažiūrėk praitin; ten pamatysi skaudžius vaizdelius, badą, kančinytus, vargus, ašaras, kentėjimus. Bet turi žinoti, kad per juos esi šiandieną išdidus, nes esi Lietuvos karys. O vakare, jei esi tikintis, kalbėdamas „Amžiną atilsį“ — neužmiršk paminėti ir žuvusiųjų dėl Lietuvos nepriklausomybės. Tą dieną Laisvės Varpas iš karo muziejaus linksmi skambės ir dar kartą primins, kad tik vergai neverti laisvės, nes jie jos nesupranta ir nemoka jos iškovoti, o jei ir iškovoj, tai nemoka apginti ir žūsta. Tu, kary, jau žinai, kas yra priespauda ir verguvė, tu žinai, kas yra laisvė, kurios simbolį matai karo muziejuje ir kuri Tau rodo sutrauktus verguvės pančius... Tai simbolis sutrauktos tamsos — ir naujos šviesos. Tu su ginklu rankoje stovi prie tos šviesos ir kiekviena, kurs kėsinaisi ją užgesinti, sulaukai nuo to beprotiško žygio. Tau valstybė davė ginklą Laisvei ginti, tad ir mokėk tą garbingai atlikti. Jei tu pavargsi, ateis tūkstančiai ir tau padės, nes už tavo pečių visa Lietuvos tauta, dabar galinga, šviesi ir laisva. Dešimti metų švesdamas, nuo mūsų kariuomenės įkūrimo dienos, visa tai atmink ir be to dar pažiūrėk Vilniaus pusėn, tada suprasi savo galutinį uždavinį ir dar karščiau suspausi šautuvą rankose.

R. Burokas.

Dešimtas lapas.

*Dešimtąjį lapą užrašėm, išpynėm,
Darbais ir godomis dienų... —*

*Dešimtą vainiką suskynėm — nupynėm...
Ir nunešėm labai žmonių.*

*Karionių, troškimų ir pergalės džiaugsmo,
Kiek buvo per bėgti dienų...*

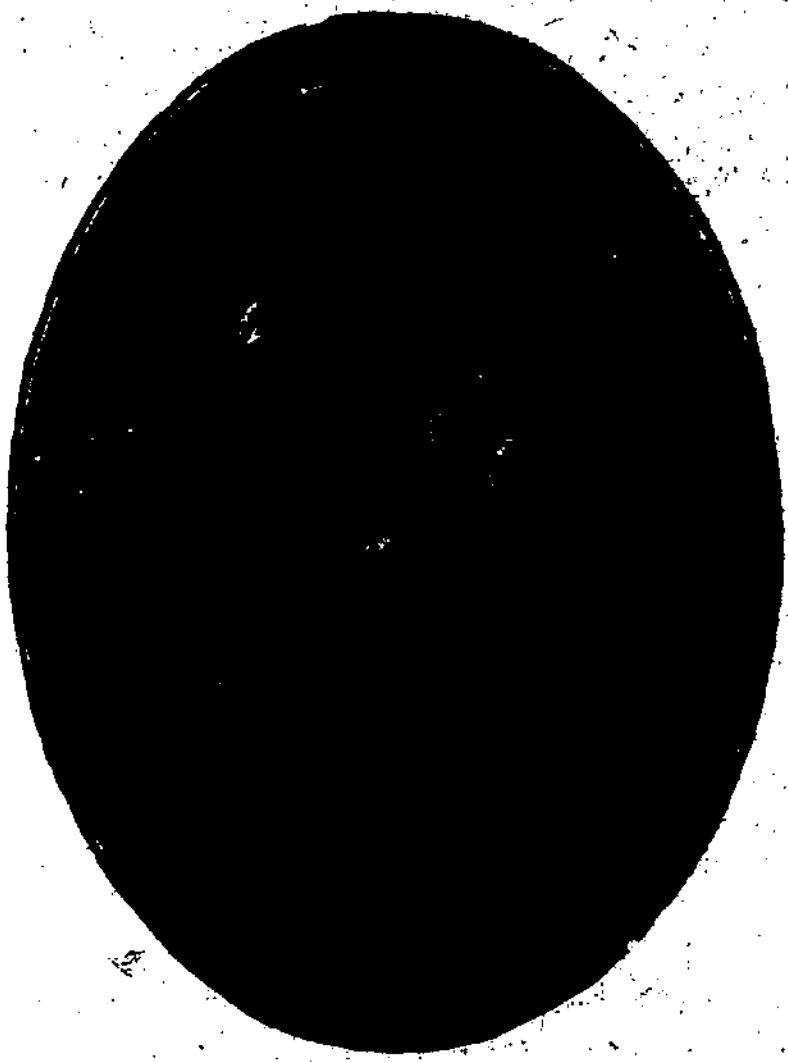
*Kiek ilgesio, darbo, svajonių ir skausmo —
Kiek žygių padarėm šventų...*

*Išaugę iš menko / elles galingas,
Išmokome kardą valdyti...*

*Nors griaudė perkūnas skaudus šturpulingas...
Mokėjom kiltis išblaškyti.*

L. Dovydenas.

KELETAS IŠ DAUGELIO KARŽYGIŲ.

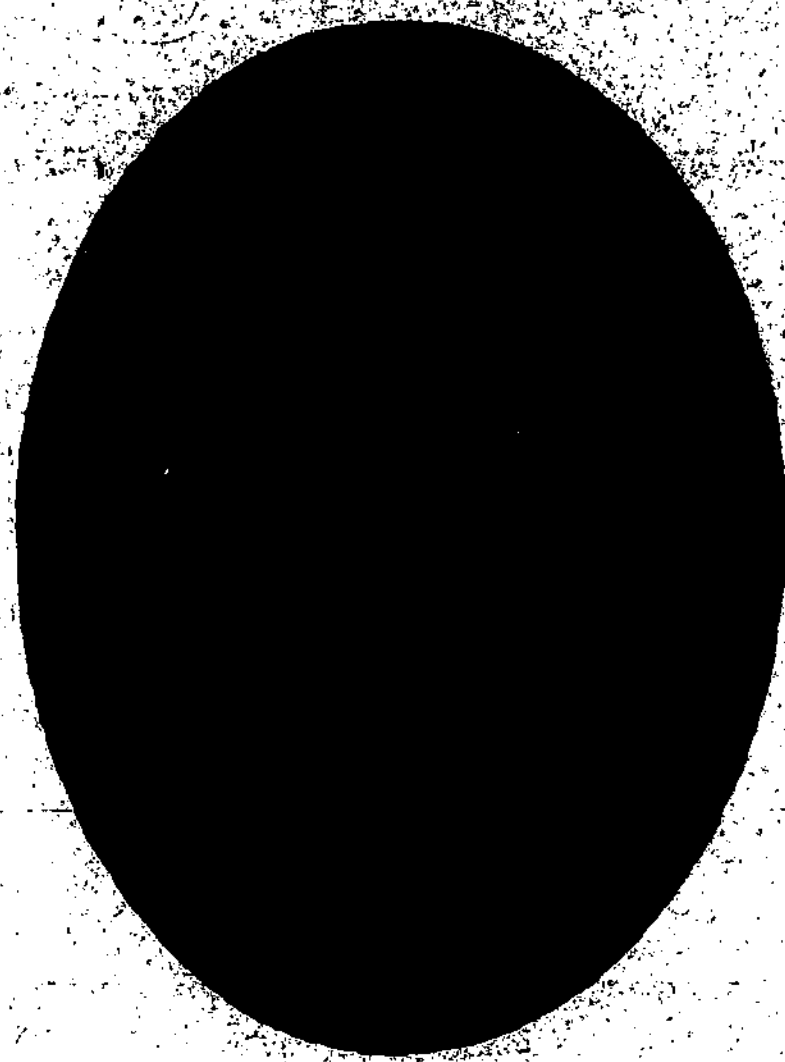
1 pėst. pulko jaun. pusk. Jurgis Malinauskas. 1919. V. 20., kautynėse su rusais bolševikais ties Kurkliais, nežiūrėdamas gyvybei pavojaus, dalyvavo patrankos paėmimo iš daug gausingesnio priešo. Be to, 1919. XI. 22., kautynėse su bermontininkais ties Radviliškio, kuopai puolant Radviliškį, nežiūrėdamas smarkios priešo kulkosvaidžių ugnies, pirmas įsiveržė į Radviliškį ir paėmė priešo kulkosvaidį.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 ir 2 laip. ordinu.

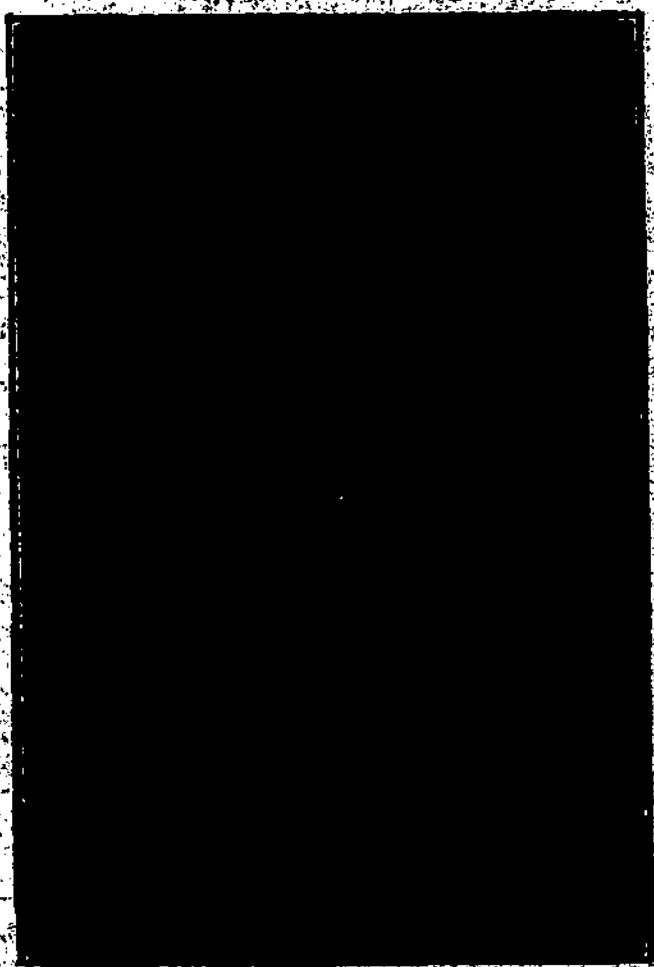
2 pėst. pulko vyr. pusk. Aleksas Petkevičius. 1920. XI. 21., kautynėse su lenkais ties Giedraičiais (prie Bekupės dvaro), būdamas sužeistas, vadovavo jam pavestus kareivius ir ragino sulaukyti priešo, kuris tą dieną smarkiai puolė mūsų kariuomenę.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 laip. ordinu.

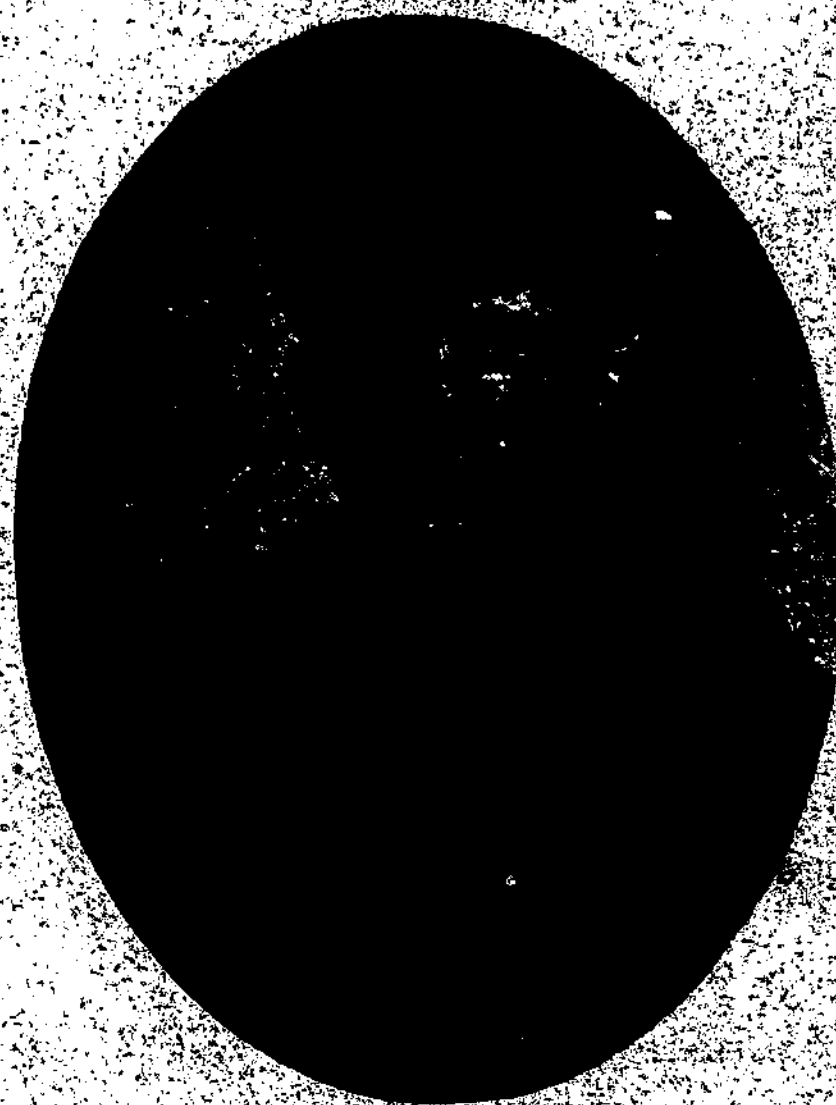
1 pėst. pulko virš. Juozas Dikinis. 1920. X. 24 d. lenkai keliskart stipresnėmis jėgomis ir šarv. traukiniu puolė kuopą, kuri buvo priversta pasitraukti. Pasiliko tik vienas kariauninkas su būrininku. Lenkai jau juos buvo apsupę. Tai pastebėjęs virš. Dikinis, buvęs 300 žingsnių užpakaly, pats vienas durėvų puolė lenkus ir priverė juos trumpam laikui susilaikyti. Tuo būdu kariauninkas su būrininku laimingai pasitraukė.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 laip. ordinu.

7 pėst. pulko eil. Antanas Triukas. 1920. X. 31. kautynėse su lenkais pasižymėjo nepaprastu narsumu ir visišku atsidavimu karo pareigoms ir Tėvynės gynimo darbui. Smarkioj priešo kulkosvaidžių ugnij išnešė iš kautynių į nepavojingą vietą sužeistą kuop. viršilą.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 laip. ordinu.

2 pėst. pulko vyr. pusk. Jonas Kuliešius. 1920. XI. 21., kautynėse su lenkais (užimant Giedraičius), pirmas su savo būriu įsiveržė į Giedraičius ir tekinas vijosi priešo. Pristartinės prie Kryvolaidžių k. puolė priešo. Visa eile jo sėkmingu puolimu duodavo progos kuopai užimti tinkamas pozicijas ir persekioti lenkus. Kuliešius jau buvo tiek įsidrąsinęs, kad mažai sergėjos. Apskritai, pasižymėjo nepaprastu narsumu. Puolant Kryvolaidžius garbingai žuvo.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 ir 2 laip. ordinu.

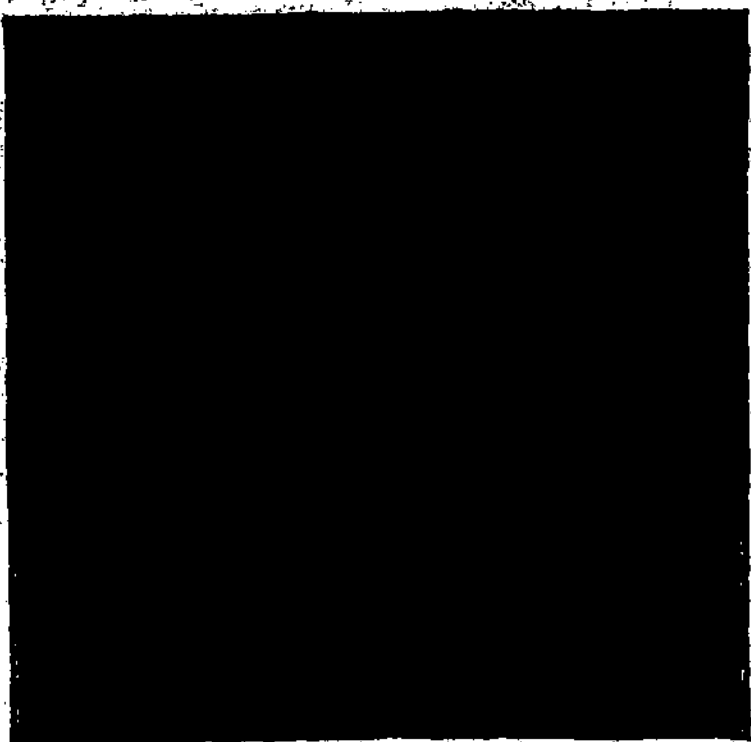
Grandinis Kazys Sukutis. Smarkiose kautynėse su priešais buvo sutrenktas (kontuzytas). Bet matydamas, kad priešo jėgos yra žymiai gausingesnės, negu lietuvių, ir kad kiekvienas kareivis yra reikalingas kautynėse, atsisakė eiti į ligoninę ir pasiliko rikiuotėje.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 laip. ordinu.

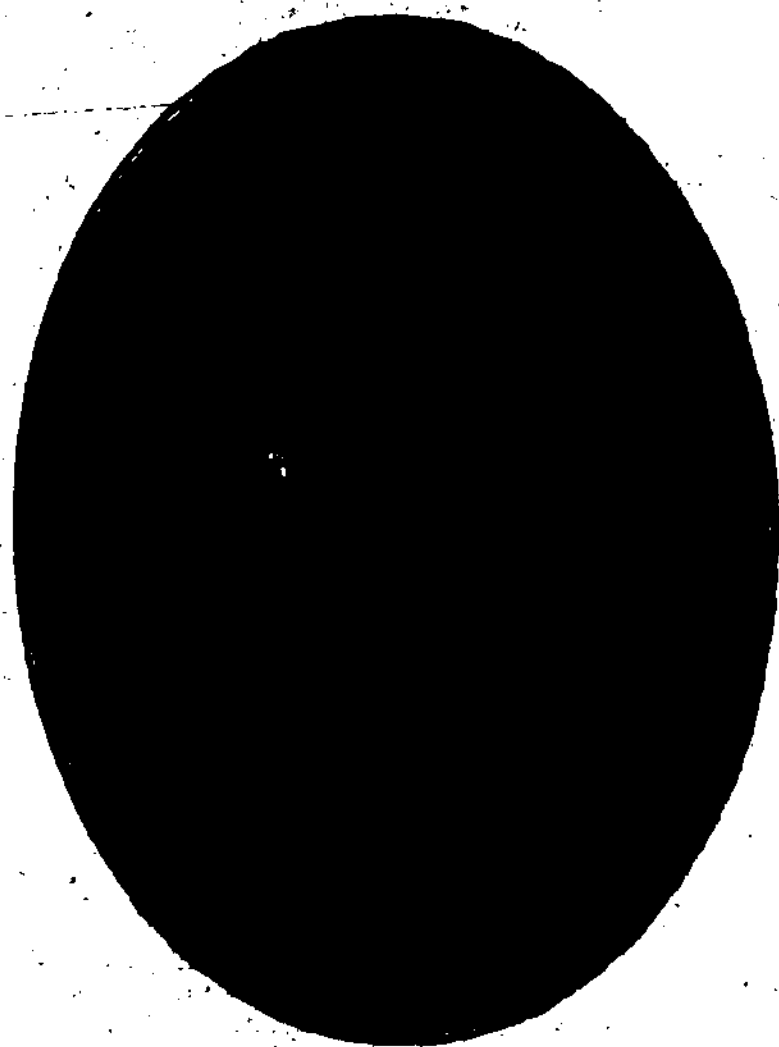
2 pėst. pulko virš. Pijus Žadeika. 1920 m. lapkričio m. 21 d., vadovaudamas kuopą ties Bekupės dvaru ir būdamas sužeistas, neapleido kovotojų eilės, bet perėjęs priešpuolimą savo sumanumu ir energija išlaikė kuopą tvarkoje ir atmušė didesnes lenkų jėgas. Taip pat yra pasižymėjęs ir kitose kautynėse. Nuo žaizdų miręs.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 ir 2 laip. ordinu ir prancūzų karo medaliu.

5 pėst. pulko eil. Pranas Žasinas. 1919 m. naktį iš rugpjūčio m. 28 į 29 d., netoli Dinabarko, kai rusai smarkiai šaudė šautuvų, kulkosvaidžių ir patrankų ugnimi lietuvių pozicijas, Žasinas su kitu draugu buvo išsiųsti žvalgybon į priešų pusę ir visą naktį žvalgydamies gerai atliko savo uždavinius, nežiūrint didžiausio pavojaus gyvybei.

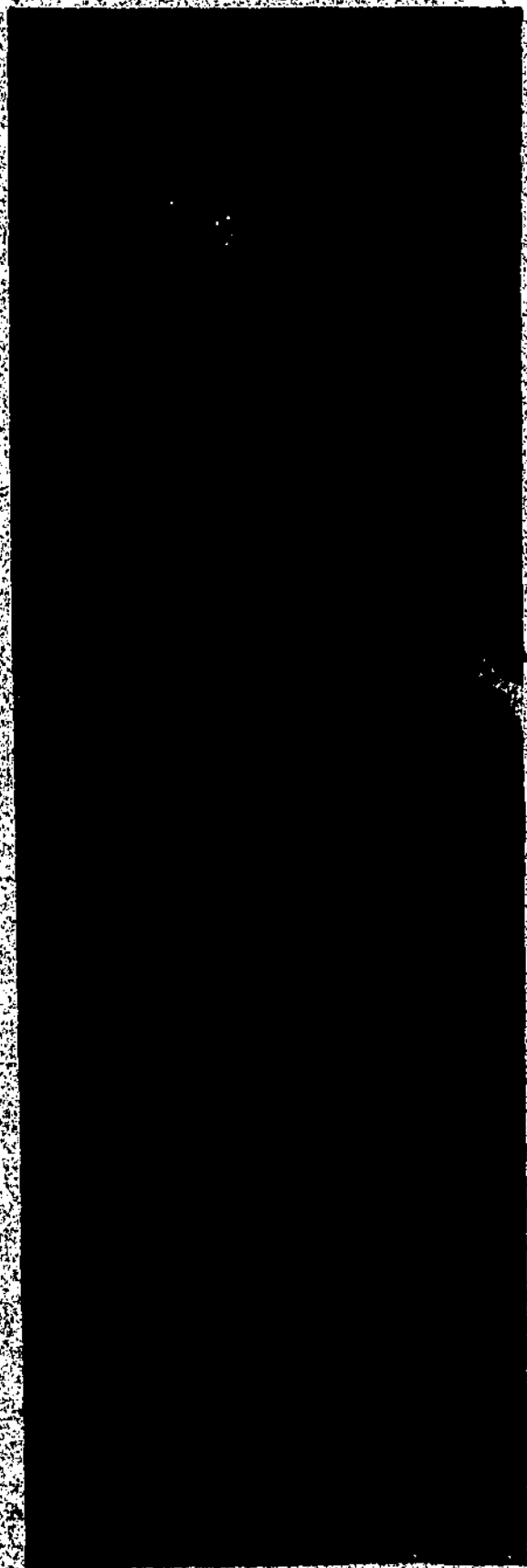
Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 laip. ordinu.

1/pėst. pulko vyr. pusk. Volfas Kaganas. 1919. VIII. 25., kautynėse su bolševikais ties Atarytų kaimu (Zarasų apskr.), nežiūrėdamas smarkios priešų ugnies, pirmas puolė atakon. Priešas buvo išmušta iš apkasų.

1919. XI. 22., kautynėse su bermoncininkais ties Radviliškio, buvo sužeistas. Tačiau pasiliko toliau rikiuotėje ir persirišęs žaizdą puolė kartu su kuopa priešą.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 ir 2 laip. ordinu.

6 pėst. pulko pusk. Butvilas. 1920 m. vasario m. A. Panemunės sukilimo metu kalbino kareivius, neleidė ardyti tvarkos, primindamas, kad gali pražudyti nepriklausomybę ir patekti namon verguven. Pavyzdinai elgdamasis prisidėjo prie sukilimo numalšinimo.

2 pėst. pulko viršila Kazys Kasperavičius. 1920 X. 31. kautynėse su lenkais ties Giedraičiais, puolant lenkus, žuvo kuopos vadas. Virš. Kasperavičius, paėmęs kuopos vadovavimą, tęsė kautynes ir savo narsumu ir sumanumu privertė priešą bėgti.

Be to, yra pasižymėjęs visoje eilėje kautynių su Lietuvos priešais. Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 ir 2 laip. ordinu.

6 pėst. pulko vyr. pusk. Jonas Orentas. 1920. IX. 22., puolant lenkams Vilkopėdžius, buvo sužeistas. Nežiūrint to, pasiliko ir toliau kovotojų eilėse ir tęsdamas puolimą buvo antrą kartą sužeistas.

Apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš. 3 ir 2 laip. ord.

Vyrai, atsiminkime netolimą praeitį!

„Iš praeities Tavo sūnūs
Te stiprybę semia...“
(Himno žodžiai).

I.

Gal pagyvenę viršilos, senesnieji puskarininkiai, o gal išėję atsargon seni savanoriai, nuo ankstybo ryto iki vėlybos nakties bedirbą dėl karnio duonos, dar prisimena tą didįjį kruviną gaisrą, kuriuo nušvito mūsų pasienis su vokiečiais 1914 metais.

Tai buvo didžiojo karo pradžia!

Praėjo baisūs keturi metai... Per tuos nelemtus metus lietuvis pažino tolimą Sibirą, Kaukazo kalnus, margaspalvą Ukrainą, ūkanotą šiaurės Maskoliją ir šiaip tolimus rytų kraštus. Pažino rusų tremtinio ir vokiečių belaisvio vargus, pajuto ant savo odos skurdų apkasų gyvenimą, įvairius didžiulės Rusijos perversmus, pagaliau vargais negalais sugrižo... nuvarginton tėviškėn.

Tai buvo 1918 metų pradžia!

Argi jūs, senesnieji, pamiršote mūsų tų laikų jaunuolių skurdžią dainužę:

„Lietuvi, lietuvi ar tau ne gėda,
„Juk žiaurus germanas mūs duoną ėda !..“

Argi jums dar nesivaidina nakties sapnuose vokiečių žandarų nagaikos, nutukusių amforšterių lazdos, sunkūs miškų darbai, stovyklos, kalėjimai ir piktas vokiečių riksmas: „Alt!“

Tur būt, taip, nes viskas tas juk taip nesenai buvo: kokia metų dešimtis! Jūs dar atmenat, kaip, sugrižę namo ir pamatę likusius gyvus savuosius, negalėjote susivokti, kur dingę jūsų tėvas, brolis ar giminė, kaip išliko po karo jūsų apiplėšti ūkiai?

Jūs jaučiat dar, kaip tyliai skundėsi jums sena mamytė, suaugusi sesutė ir kaimo piemenėlis dėl vokiečių nežmoniškos priespaudos!

Rodėsi, kad visam mūsų kraštui — nuo Paprūsės iki Vilniaus žemių, nuo Latvių pasienių iki Dzūkų skurdžių smiltynų — ateina galas...

Bet štai pasigirdo, — iš vamzdžių tolimas, paskui vis garsesnis ir skaidresnis Kudirkos varpų aidas:

„Buskite, kelkite, imkitės ginklo,
„Plėškite kilpas verguvės tinklo...“

II

Ir tas aidas pasiekė savo tikslą. Subruzdavo kas gyvas: vyrai ir moters, seni ir jauni — visi stvėrėsi, kiek įmanydami, darbo. Tarytum grybai po lietaus dygo atskiri savanorių būriai, milicija, valdininkija, atsirado giliai paslėpti ginklai, prasidėjo, senesniems vadovaujant, karo mankšta...

Patys Germanai nustebo ir su dideliu nenoru, po mažytį trupinėlį, pradėjo mums nusileisti.

Ištisus 1918 metus ėjo atkakli kova, bet mūsų eilės vis didėjo ir stiprėjo naujai atplūstančiais iš Rusijos ir įvairių belaisvių tremtiniais — kariais.

Mūsų Vilniuje susikūrė valdžia, o didesniuose miestuose pradėjo burtis savanorių kuopos.

Kai tik lietuvis pajuto pirmus laisvės spindulius, nebaugūs jam pasidarė kalėjimai, stovykla, skurdas ir net pati mirtis.

Jau tiems patiems metams pasibaigus visuose Lietuvos miestuose, kaimuose, vienkiemiuose ir bakūžėse pasigirdo pirmųjų kariškų dainužių garsai, — tai dainavo mūsų jaunimas.

Kada germanai pajuto, kad 1919 metais reikės jiems iš Lietuvos trauktis, tai jie sumanė užleisti užimtą šalį antram, godžiam mūsų laisvės priešui — bolševikams. Per naujus 1919 metus jie užplūdo Lietuvos Vilnių ir skverbėsi vis tolyn. Jų gaujos, žiemai įpusėjus, pasirodo Panevėžyje, Ukmergėje ir Trakuose, o besitartinant mūsų nepriklausomybės paskelbimo metinėms sukaktuvėms, jie pasirodo net Šiauliuose, Žasliuose ir Dzūkuose.

Dar neatsipeikėję nuo vokiečių kumščio, pajuntam bolševikų šautuvo buožę.

Kas bedaryti? — Argi brėkštanti laisvė turi būti vėl palaidota? — Ne, nes, amžiais kentėję laisvės neprarasim!

Vos tik susibūrę, menkai aprenktos ir mažai ginkluotos mūsų kuopos, kurių užpakalyje dar bastėsi plėšrūs vokiečiai, skubina jos į rytus ir pradeda nelygią kovą. Sena protėvių dvasia atgema mūsų savanoriuose ir štai pasėkos: raudonieji komisarai iš pradžių pasitraukia nuo Nemuno — pietuose, vėliau netenka Krakenavos, o apie Velykas apleidžia ir Panevėžį.

Pirmas liuvio savanorio kraujas gausiai apšlakstė Nemuno, Nevėžio, Šventosios laukus ir parodė vokiečiams, kad Lietuvoje tik lietuvis šeimi-

Kalkosvaidininkai pirmuose apkasuose.

Priešą seka.

ninkas. Dabar jau lengviau: iš kuopų susidaro batalionai, atsiranda raiteliai, patrankos, lėktuvai, ir pradeda varyti raudonuosius iš Lietuvos lauk. Sekminėms bešartinant, aukštaičiai pajunta, kad bolševikų gaujos neramiai traukiasi Ežerėnų link, o per rugpiūtį išvejam juos iš Ežerėnų ir prispaudžiam prie Dauguvos. Ateina bulvėkasis, Maskolių Lietuvoje jau nėra, bet užtat mus laukia Žemaitijoje isikeroję bermontininkai.

— Na, dar kartą, dar vieną kartą, vyručiai, pasisukim! — taip kalba, žygiuodami į sukruvintą Žemaitiją savanorių pulkai.

Apie visus šventus įvyksta pirmieji su Bermonto plėšikais susidūrimai, o kelioms savaitėms praėjus, jau kaujames su jais ties Radviliškiu ir gražiosios Dubysos pakrantėse.

Dabar net dideli ponai prancūzai atvažiuoja pažiūrėti, kaip čia tie muzikai kaujasi ir mato, kaip žingsnis po žingsnio Bermontas kraustosi iš Žemaitijos lauk... Dar nesuskambėjo Kalėdų giesmės, dar javai nekulti, o Lietuvoje nei vokiečių, nei bermontininkų nematyti.

Gana svetimo jungo, gana priespaudos!

Bet ar jau viskas, ar karčioji taurė išgerta iki dugno?

Dar vis ne, dar reikės vieną kartą pakelti ginklas, dar laukia mūs kruvini 1920 metai ir baisiausias mūsų priešas — lenkai.

III.

Štai jie, išdidūs, baltomis vištomis apsisagstę kepures, su dideliu riksmu artinasi iš rytų ir pietų prie mūsų krašto — tarytum, besiraitydama gyvatė supanti mus iš dviejų pusių...

Tačiau nei jų riksmo, nei grasymų nepabūgo lietuviai: jis puikiai žino, kas laukia jo tuomet, kai prisileis tą kaimyną artyn ir supranta, kad reikia ruoštis galutinai kovai.

Bet lenkas negal iš karto pulti: iš pradžių vylingai jis meilina, prašo prancūzų užtarimo ir, jiems padedant, karmo po truputį Lietuvos kraštą. Pasinaudojęs tuo, kad mes užimti kova su bolševikais, jis paėmė Gardino žemę, paskui užima Vilnių ir staiga mus puola ties Seinais. Gavęs, dar 1919 metais vasarą, už tai per kailį, jis vistiek nenustoja rekti ir pasauliui skųstis, kol pratęsia demarkacijos liniją, t. y. kol užgrobia mūsų dzūkų ir aukštaičių dalis.

1920 metų pavasarį jis mus puola tik iš pasalu, nes jam daug darbo su bolševikais. Jo legionininkai nežymiomis gaujomis skverbiasi į mūsų kraštą, plėšia prie linijos gyvenančius žmones, o čia, Lietuvos viduje, ruošiasi net padaryti sukilimą.

Bet viskas veltui. Taip pat veltui jis grobia rusų žemes.

Atsipeikėję nuo gautų smūgių bolševikai griebiasi, iš pradžių sėkmingai, priešintis, o vasarą jau patys pradeda lenkus pulti.

Mūsų senesnieji savanoriai atsimena tą kaitrią 20-tų metų vasarą, kai iš visų pusių pradėjo plūsti Lietuvon poniakai — belaisviai, kai mūsų kraštą po truputį užėmė neteisėtai užgrobtus Lietuvos rytus ir, pagaliau, kai Vilniuje, Gedimino kalnė, suplevėsavo mūsų vėliava. Rodėsi, kad Lietuvos žemelės vargai baigsis ir, vienon krūvon suburti, galėsime vėl minėti Vytauto gadynės laikus.

Bet lenkai, nuolatose prancūzų globojami, atsigavo, šiaip taip išstūmė bolševikus iš Lenkijos, o spalio 7 dieną Suvalkuose pasirašė su mumis sutartį, pagal kurią Vilniaus žemė palieka Lietuvai. Tačiau nepraėjo net dviejų dienų, kai tą pačią su-

tartį sulaužė ir pasiuntė Vilniaus link su didžiulėmis pajėgomis išgama Želigovski.

Lenkų remiamas Želigovskis pasinaudojo tuo, kad mūsų kraštai vis dar buvo užimti Lietuvos pietuose, ne tik prasiveržė Vilniun, bet pradėjo mus pulti ties Širvintais, Giedraičiais ir Musnikais.

Tačiau lenkų vylius nepasiekė savo tikslo: Želigovskis tapo sumuštas, kuo tik patsai nepateko nelaisvėn, o lenkų legionininkai vos išspruko ties Skudučiškiu iš dabartinės Lietuvos žemių.

Vėlybame 1920 metų rudenyje pasibaigė tas negarbingas lenkų bajorų žygis, kuriuo veltui jie mums ruošė verguvės pančius.

Juk ne veltui mūsų poetas A. Baronas rašė:

— Neįveiksi, sūnau (pietų,*) Jau kryžieiviai kalavijais
mūsų širdys tvirtos, mums krūtinėn kirta
senai buvo išmėgintos, ir nors prūsus sau atskėlė,
Senai keptos, virtos. Lietuva nevirto.

Neįveiksi — nuo mūsų širdies
trupės tavo peiliai,
sutirps ledai ant krutinės,
o tu pats išgaiši...

IV.

Matot, vyručiai, kaip baigėsi mūsų pirmųjų kovų dėl nepriklausomybės vargai. Didžiulė mūsų žemelės dalis laisva, nes jos pakraščius saugoja gausiai apšlakstytas savanorių kraujas. Bet ar mes daugiau nebeturim jokių tikslų?

O, jų daug yra: — mūsų rytai dar vis tebeskursta lenko smaigiam, mūsų pietuose jis dar viešpatauja!

Gal kas nors pasakys, kad, girdi, pasiektų tų tikslų, veik neįmanoma, nes jėgų neturėsime?!

Tik bailiai, šiaudadūšiai ir silpni taip gali kalbėti, o mes, kurie neseniai tiek kentėjome, tiek kraujo išliejome, taip kalbėti negalime: *juk netolima praettis aiškiai mums apie tai kalba*. Jos todėl nurodymų ir laikymės, ja ir besivadovuokime. Be to, neužmirškime, kad tiems tikslams pasiekti reikia daug darbo, sunkaus darbo.

Tegu naujokas atidžiai mokosi karo mankštos...

Tegu senasis kareivis tobulinasi ginklo vartojime...

Tegu puskarininkis deda visas savo jėgas, kad taptų geras kareivių mokytojas...

Tegu viršila pavyzdžingai palaiko tvarką savo kuopos būriuose...

Tegu kiekvienas grandis, skyrius, būrys, kuopa, eskadronas, baterija ir eskadrilė tarnauja geru pavyzdžiu kitiems...

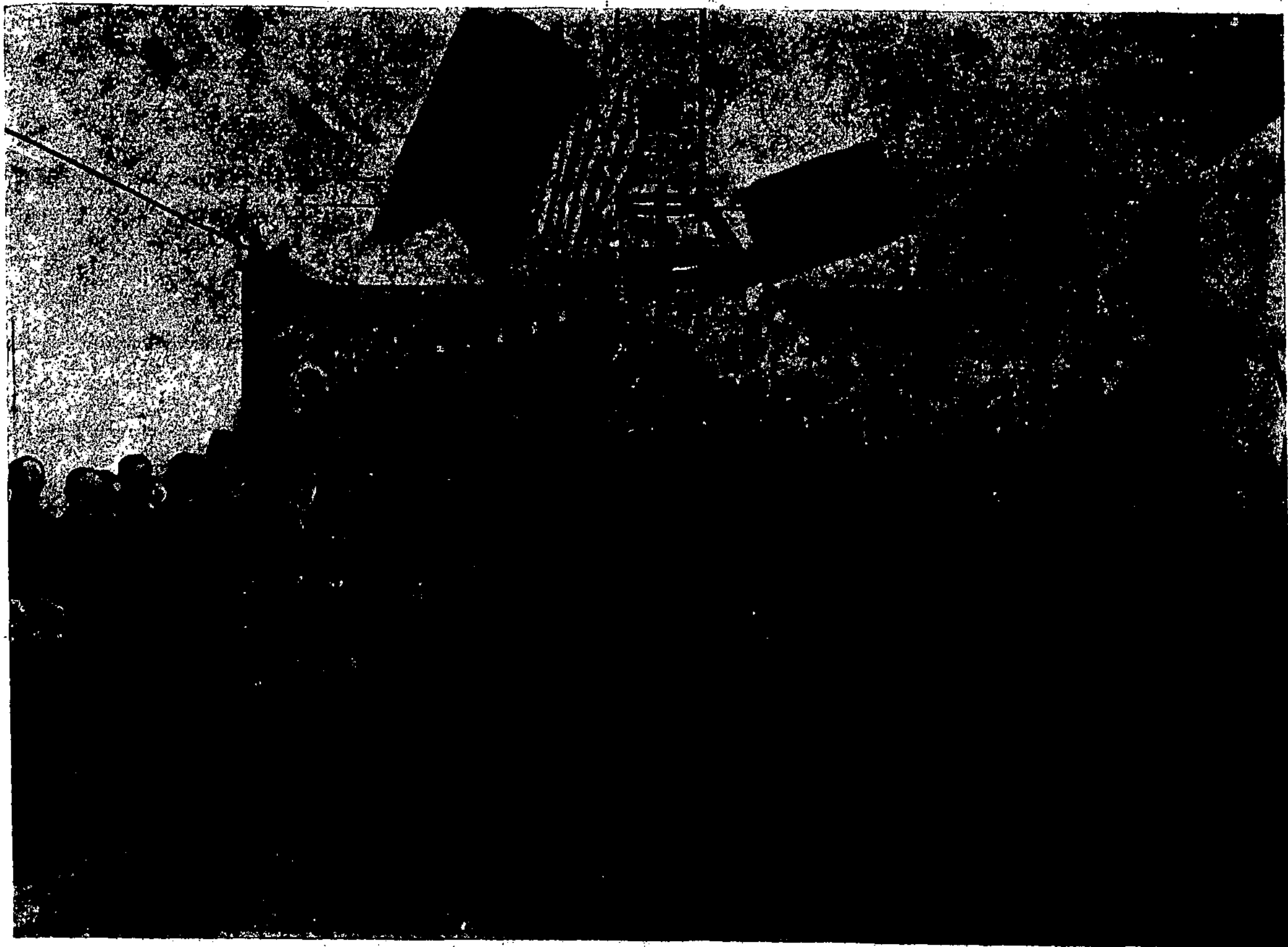
Tegu bemoksliai išmoksta skaityti ir rašyti, o nesilaikantieji švaros pasiekia sveiko ir gražaus vyro išvaizdos...

Pagaliau, tegu atmena, kiekvienas, kad tik tuomet Lietuva bus laisva ir mums bus gerai, kai mūsų tarpe viešpataus drausmė, tvarka ir ramybė.

S. Zaskevičius.

*) Baronas pavartojo „pietų“ žodžio vietoje žodį „šlaurės“.

Karo Mokyklos pašventinimo iškilmės 1919 m. balandžio 1 d.

Mūsų kariuomenės vaidmuo nepriklausomos valstybės kūrimo darbe.

Didžiojo karo pradžioje Santarvės valstybių vyriausybės paskelbė, kad jos savo principu laiko kovoti už mažųjų tautų atvadavimą ir jų tautinių idėjų įgyvendinimą. Rusijos vyriausias karo vadas did. kunigaikštis Nikolai Nikolajevič 1914 metais išleido atsišaukimą tik į lenkų ir kitas slavų tautas, žadėdamas joms suteikti apsisprendimo teisę. Apie lietuvių tautą tame atsišaukime nė žodžio nepasakė. Savo laiku rusai, pagrobę Lietuvą, išbraukė ją iš pasaulio žemėlapių ir pavadino nieko nereiškiančiu vardu „Sievero - Zapadni kraj“. Jie laikė mūsų kraštą tikrąja Rusijos provincija, o mūsų tautinę idėją mirusia. Taigi, laukti iš rusų caro valdžios kokių nors malonių dėl savo laisvės mums neteko.

1915 metais vokiečiams užėmus Lietuvą, irgi turėjo neblogesnį apetitą pasisavinti ją, kaip ir savo laiku rusai. Vokiečiai norėjo iš Lietuvos padaryti savo provinciją, vadinamus Naujuosius Prūsus (Neue Ostpreussen). Bet rusams traukiantis iš Lietuvos, o vokiečiams ją užimant, Vilniuje pasiliko pasišventusių tautos labai saujelė mūsų inteligentų, kurie, sudarę Tautos Tarybą, atstovavo pavergtajam mūsų kraštui ir, kiek išgalėdami, gyne žmonių reikalus prieš okupantų valdžią. Nežiūrint į sunkiausias gyvenimo sąlygas ir žiauriausią okupantų vokiečių prispaudą, Tautos Taryba pasiryžta siekti savo nepriklausomos valstybės. Nepriklausomybės idėja paskleidžiama ne tik okupuotos Lietuvos, bet Amerikos, Rusijos ir kitose valstybėse gyvenančių lietuvių plačiose masėse.

Tuo pačiu laiku lietuviai kariai Rusijoje rimtai susirūpina savo tautinių pulkų kūrimu, kad, atsiradus galimybei, galėtų organizuoti sugrįžti į Lietuvą

ir ginti jos laisvę ir nepriklausomybę su ginklu rankoje. Gana greit pasisekė jiems surinkti į savo steigiamas dalis iš įvairių rusų kariuomenės dalių arti 3000 žmonių. Buvo manoma sudaryti kelis pulkus, nes visoj Rusijos kariuomenėje buvo priskaitoma lietuvių karių arti kelių dešimčių tūkstančių. Bet, deja, to pasiekti nepavyko. Rusijoje išgalėjo bolševikai, kurie, paėmę valdžią į savo rankas, tuojau demobilizavo visą kariuomenę, taip pat išformavo ir susikūrusias lietuvių dalis. Nors lietuviams karius teko iš Rusijos grįžti skyriumi, bet jie grįžo į Lietuvą užsidegę savo krašto nepriklausomybės idėja ir su didžiausiu nekantrumu laukė to momento, kada bus pašaukti šventąją savo pareigą atlikti — ginti tautos laisvę ir atstatyti nepriklausomą savo valstybę.

Tautos Taryba, matydama vokiečių norą visiškai pasisavinti Lietuvą, 1918 metų vasario mėn. 16 dieną, be vokiečių žinios ir sutikimo, vienbalsiai paskelbė atskirianti Lietuvą nuo kitų tautų ir valstybių ir atstatanti jos nepriklausomybę. Bet vieno tokio paskelbimo buvo mažai. Visiškai įgyvendinimui savo valstybės nepriklausomybės reikėjo aukų ir visos tautos pasiryžimo. Nes istorija mums rodo, kad nė viena pasaulio tauta niekad nesusilaukė iš kitų malonės sau laisvės ir nepriklausomybės.

Tautos Taryba pradeda daryti slaptus pasitarimus kariuomenės kūrimo reikalu. Bet realaus nieko nuveikti nepavyko, nes vokiečiai, būdami padėties viešpatiai, nedavė apie tai nie prasitarti. Pagaliau, 1918 metų vasarą vokiečiai pradėjo trauktis nuo Marnos ir kiek vėliau jau aišku buvo, kad jie karą pralaimėjo. Tada slapta nuo vokiečių buvo suda-

ryta Apsaugos komisija iš pirmininko p. Šilingo ir narių: p. Bačiūčio, d-ro Alekno ir pirmininko Kubiliaus. Vėliau į komisiją buvo pakviesti: p. Gira, papulkininkas Nastopka ir gydytojas papulkininkas Nagevičius. Dėl lėšų trūkumo komisija nieko realaus irgi negalėjo padaryti.

Spalių mėn. vokiečiai buvo galutinai santarvės valstybių nugalėti ir priversti nusileisti. Sąryšis su karo pralaimėjimu Vokietijoje kilo revoliucija, pašalindama nuo sosto kaizerį Vilhelmą II ir visą eilę Vokietijos valstybių valdovų. Tuo pačiu buvo panaikinta Lietuvoje karo okupacinė valdžia ir pakeista civiliu komisaru p. Zimmerle. Tautos Tarybai buvo leista pasivadinti Valstybės Taryba ir sudaryti vyriausybę, steigti kariuomenę ir valstybinį aparatą. Lapkričio mėn. 11 dieną buvo sudarytas pirmasis Ministerių Kabinetas su prof. Voldemaru priešaky, kuris kartu buvo ir krašto apsaugos ministru. Apsaugos Štabo viršininku buvo paskirtas pulkininkas Kubilius. Pradėjo rinktis į Vilnių Apsaugos Štabo per „Lietuvos Aidą“ kviečiami karininkai, ir prasidėjo intensyvūs kariuomenės steigimo paruošiamieji darbai. Lapkričio mėn. 23 dieną išleidžiamas pirmas įsakymas kariuomenei, kuriuo pulkininkas Galvydis-Bykauskas skiriamas pirmojo pėstininkų pulko vadu ir jam įsakoma tuoju su pulko štabu iš Vilniaus vykti į Alytų ir pradėti pulko organizavimo darbą. Gruodžio mėn. 1 dieną krašto apsaugos ministerio įsakymu gudas pulkininkas Lavrentjevas skiriamas 1-mo gudų pulko vadu, kuris su daugeliu gudų karininkų išvyko į Gardiną organizuoti pulką. Gruodžio mėn. 5 dieną, atvykęs į apsaugos štabą, papulkininkas Liutikas buvo paskirtas 2-ro pėst. pulko vadu ir įsakytas vykti į Kauną ir pradėti pulko organizavimo darbą. Tuo pačiu laiku buvo paskirti sričių viršininkai, kuriems irgi buvo įsakytas rinkti vietose savanorius ir siųsti juos į steigiamus pulkus.

Gruodžio mėn. 24 dieną buvo įsteigta Vilniaus miesto komendantūra ir prie jos pradėtas organizuoti savanorių pulkas.

Kiek vėliau, karininkų kadrui paruošti, buvo įsteigta karo mokykla.

Pagaliau, mūsų savanorių kariuomenė, ant greitųjų susipažinusi su pagrindinėmis ginklo varto-

jimo taisyklėmis, ryžtasi stoti atviro kovon su daug gausingesniu priešu.

Vasario 7 dieną bolševikai pradėjo veržtis Kauno link. Mūsų dar visai jaunutė kariuomenė, susidedanti iš geriausių Lietuvos sūnų savanorių, nesigailėjusių savo gyvybės tautos idealams pasiekti, be tinkamo apšarvavimo, daugumą virvutėmis parištais iš visokių užkampių surinktais šautuvais, pusbasi, bet Tėvynės meilės ir pasiryžimo kupini, pradėjo smarkią kovą dėl mūsų šalies laisvės, dėl mūsų ateities ir laimės. Kitą dieną tą kovą laimėjo. Tačiau jokia kova negali būti be aukų. Turėjo ir mūsų kariuomenė padėti pirmąją savo auką. Toje nelygioje kovoje, Šėtos rajone, ties Taučiūnų kaimu, žuvo pirmas mūsų karžygys Povilas Lukšys. Jis savo kūnu tą dieną neleido priešiui į mūsų šalies gilumą veržtis, kad plėštų, teriotų ir mūsų tautai naują Maskvos jungą užkrautų.

Vasario mėn. 10 — 13 d. mūsų kariuomenė ne tik sulaukė rusų-bolševikus, bet dar su dideliais nuostoliais išmušė juos iš Šėtos ir Jezno miestelių, paimdama didelį karo grobį.

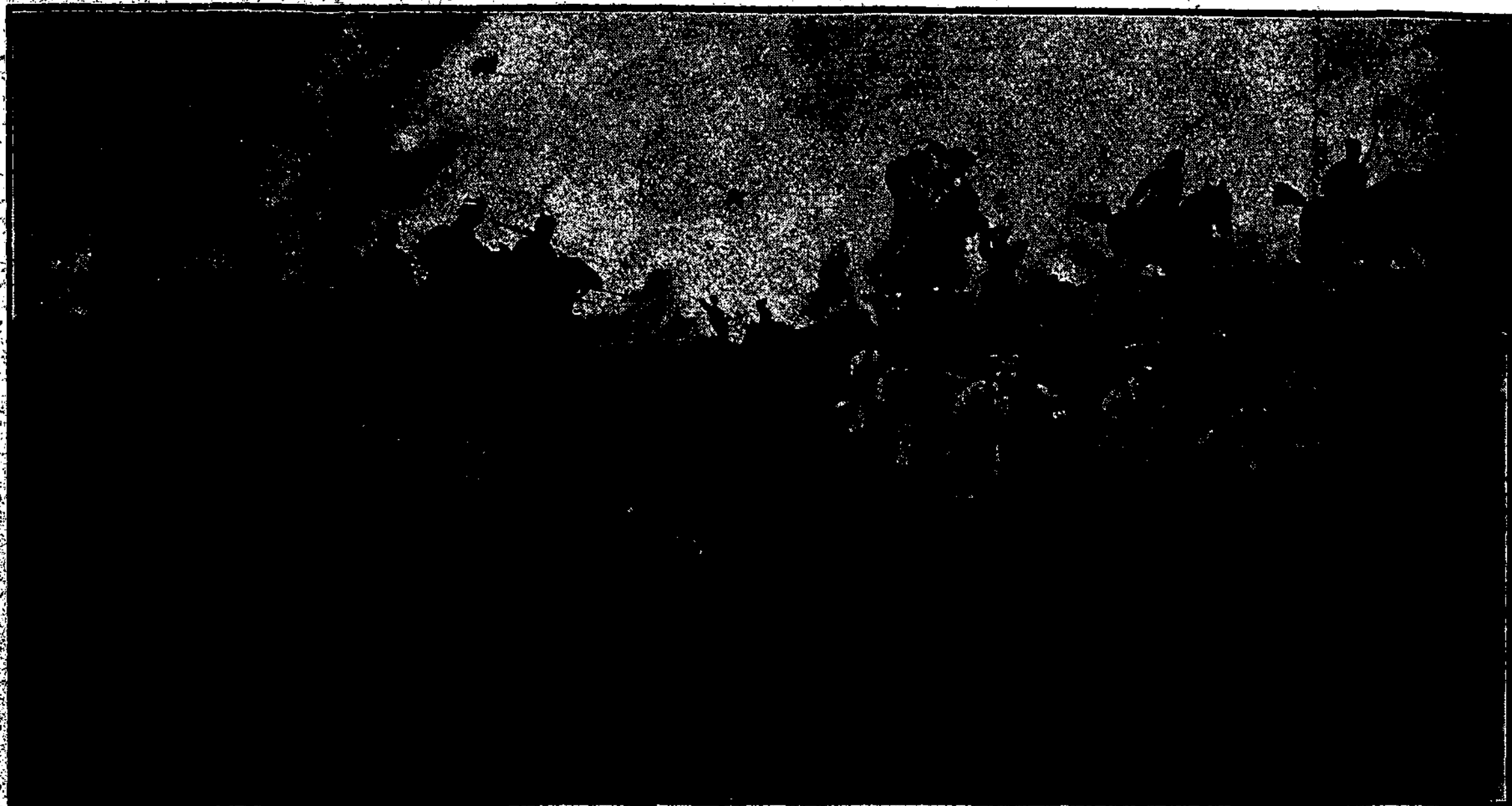
Tačiau tuo pačiu laiku mūsų kariuomenę ištiko didelis smūgis. Alytų, vokiečiams klastingai apleidus 1-mo pėst. pulko dešinįjį sparną, bolševikų netikėtai buvo užpultas pulkas, ir čia žuvo pulko vadas.

Tuo laiku, kada mūsų kariuomenė karžygiškai, be jokio poilsio, grūmėsi dviejuose frontuose su bolševikais ir lenkais, į Žemaičius įsiveržė trečias priešas, būtent, Bermonto gaujos.

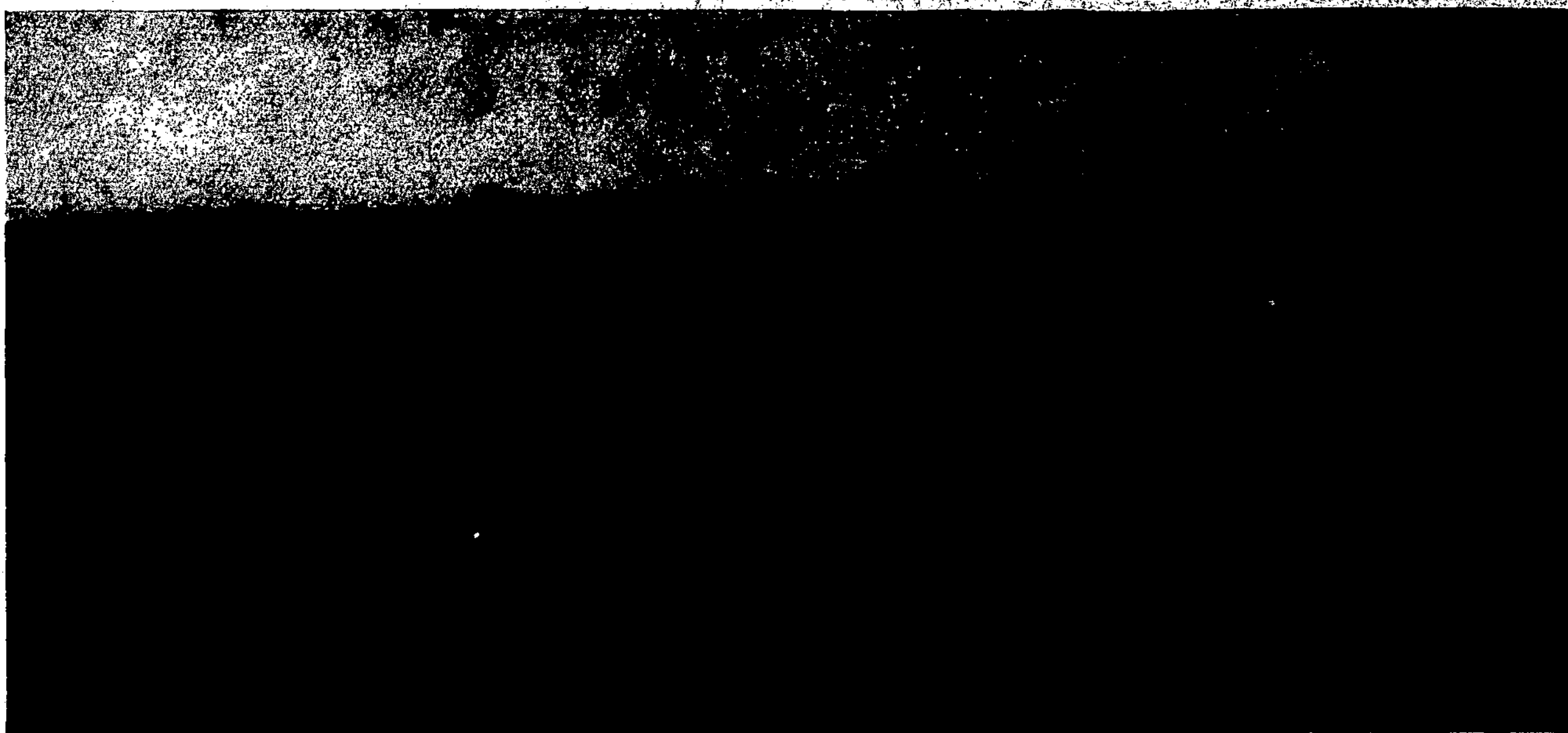
Vos tik atgaivintai mūsų valstybei ir iš trijų pusių apsuptai priešų grėsė didelis pavojus. Matydama tai mūsų narsioji kariuomenė, beveik metus užgrūdyta kautynėse, ryžosi arba žūti, arba išvalyti kraštą nuo įvairių priešų ir tuo būdu laiduoti mūsų tautai laisvę ir nepriklausomą gyvenimą. Palikus prieš bolševikus ir lenkus mažesni skaičių, dauguma mūsų kariuomenės buvo permesta prieš bermontininkus.

Tuo būdu ligi 1919 metų gruodžio mėn. pradžios mūsų narsioji kariuomenė galutinai išvarė iš savo krašto du pikčiausius priešu ir, galima sakyti, suteikė mūsų tautai ilgus metus trokštamą laisvę ir nepriklausomybę.

Kap. P. Gužas.

Gusarių staka ties Gybais (1920 m.)

Mūsų pionieriai tiesia tiltą.

Mūsų inžinerijos ir technikos kariuomenės kūrimosi apžvalga.

1919 m. sausio mėn. 30 d. pradėjo formotis inžinerijos kuopa. Ji kovo mėn. 1 d. buvo pavadinta Inžinerijos batalionu. Inžinerijos kuopa, vėliau batalionas, buvo mūsų inžinerijos ir technikos kariuomenės užuomazga. Šią dalį sudarė pionieriai, elektrotechnikai (ryšininkai), prožektorininkai, automobilistai, geležinkeliečiai ir net aviacija. Laikui bėgant tos atskiros technikos kariuomenės rūšys viena paskui kitos nuo inžinerijos bataliono atskilo ir virto savarankiškais dalimis, kol 1919 metais rugpjūčio mėn. 1 d. inžinerijos batalionas visai nebuvo likviduotas. Jo vieton pradėjo veikti atskiros dalys: 1) atskira saporių (pionierių) kuopa, 2) atskira geležinkelių kuopa, 3) mokomasis elektrotechnikos batalionas, 4) auto kuopa ir kitos dalys, žymiai seniau pradėjusios savo gyvenimą. Iki šių dienų šios dalys pergyveno visą eilę performavimų ir savo gyvavimo laiku sugebėjo daug patarnauti Tėvynei.

I. Pionieriai. 1919 metais bolševikai, mūsų naršios kariuomenės vejami, sudegino tiltą per Šventosios upę plentu Ukmergė — Utena, už Vidiškių ties Knitiškiais. Gegužės mėn. 21 dieną ten nuvyko mūsų pirmieji pionieriai ir greit tiltą atstatė. Tai buvo pirmas mūsų pionierių stambesnis atliktas darbas. Kitas stambesnis darbas buvo Paliuniškio tiltas per Laveną už Panevėžio 9 km. į šiaurės rytus. Paskui pionierius mes matome visur, kur eina smarkios kovos dėl Lietuvos nekriklausomybės. 1919 — 1920 metais Padauguvy pionierių būrys, atskirtas nuo savo branduolio — atskiros saporių kuopos visu bolševikų frontu, dažnai bolševikų apšaudomas, stiprino mūsų kariuomenės pozicijas, taisė kelius ir tiltus. Padauguvy didžiojo karo kautynėms slaučiant, kaimai ir miesteliai buvo išdeginti kaip tik ten, kur mūsų kariuomenė stovėjo. Žiema buvo žiauri ir šalta. Mūsų pionieriai daug ten pastatė požeminių ir antžeminių priebėgų, blindažų kariuomenei lisenis, pastatė juose geležines krosnis.

Tuo metu, kai viljo bermontininkus, mūsų pionieriai, jei kariuomenė stovėjo vietoje — stiprino pozicijas, o jei kariuomenė žygiavo, pionieriai žygiavo sy-

kiu, ardydami bermontininkams kelius. Ties Meškučiais bermontininkai ilgokai lietuvius keikė, radę suardyta geležinkelį.

1920 m. vasarą mūsų pionieriams teko iš naujo perstatyti Knitiškių tiltas per Šventąją, remontuoti Prienų ir Alytaus plentų tiltai per Nemuną, užėmus Vilniją, taisyti keliai ir tiltai netoli mūsų sienos su bolševikais. O kai prasidėjo kovos su lenkais, visa saporių (inžinerijos) kuopa išsiskirstė į 3 būrius, kurie išsiblaškę po visą mūsų frontą, atlikdami visokeriopius darbus: stiprindami pozicijas, taisydami kelius ir tiltus. 1921 metais, nurimus kovoms su lenkais, pionieriai tęsė savo darbą. Ypatingai daug pasidarbavo atstatant tiltus Lietuvoje. Jei ir šiandien Lietuvoje keliai ir tiltai nekokie, tai ką bekalbėti apie 1919—1920 metus. Keliai netaisomi buvo pavirte duobių ir liūnų juosta; jei ant tilto užvažiuodavo krovininių automobiliai, tai jis su visu tiltu prasmegdavo. Suprantama, kad mūsų pionieriai darbo turėjo daug.

1921 metais pradžioje saporių kuopa buvo performuota į inžinerijos batalioną, o netrukus ir į pulką. Bet, persiformuodami į naujas dalis, pionieriai nuo darbo neatsitraukė. Iki 1923 metų rudens jie dirbo pradėtą darbą. 1923 metais ji iš darbų vietos susirinko į Šančius. Bet ir čia nesėdėjo rankų sudeje. Kas buvo Šančiuose 1922 ir šiais metais, tas matė skirtumą. 1922 metais išilgai Šančių nuo Šmidto fabriko iki Panemunės tilto, visu kar. Juozapavičiaus prospektu, ejo ne plentas, bet purvo ir dulkių juosta. Tada buvo Šančiuose asių laužymo gadyne. Dabar jau keletas metų matome gražiai ir tvirtai išgristą gatvę su išlenktu paviršumi. Ir čia pionierių darbas.

Kasmet, žiemai bėgiantis kai Lietuvos upėse pradeda kruti ledai, visoje Lietuvoje pasigirsta duslus blydesys. Tai pionieriai „šūdo“. Jie minomis sprogdina ledus, gelbėdami Lietuvos tiltus nuo lyčių. Ne vienas tiltas dar sveikas todėl, kad pionieriai buvo budrūs.

Ir ne tik daug kitokių darbų buvo pavesta pionieriams. Jie daro visa, moka statyti ir moka ardyti. Taip besidarbuodami pionieriai dar porą pertyarky-

mų yra pergyvenę. 1926 metais, išformavus inžinerijos pulką, buvo įlietį į technikos pulką, o 1927 metais rudenį iš naujo atskilo ir pradėjo gyvuoti pionierių batalionas. Jis tebėra ir iki šio laiko.

II. Geležinkeliniai. Kary! važiuodamas rytų Lietuvos geležinkeliais prisimink, kad pirmuosius atvaduotų geležinkelių ramentus čia įkalė mūsų geležinkeliniai.

Geležinkelių kuopa įsikūrė 1919 metais kovo 26 d. inžinerijos bataliono sudėty. Tų pačių metų rugpiūčio mėn. 1 d. ji tapo atskira dalimi. Iki šio laiko ir ji keletą sykių persiformavo ir persitvarkė. Gyveno ir dirbo mūsų geležinkeliniai štai kaip:

1919 metų pradžioje, kai iš rytų mums grūmojo bolševikai, laisvoje nuo bolševikų Lietuvoje dar stovėjo vokiečiai. Jie, nors būdami nugalėti, tačiau nenorėjo paleisti Lietuvos valdymo vadžių ir perduoti jas tikriems krašto šeimininkams. Tuo tikslu nenorėjo perduoti mums geležinkelių. Su dideliu vargu pasisekė iš jų gauti traukinį iš 33 vagonų. Balandžio 23 d. mūsų geležinkeliniai tą traukinį priėmė ir pradėjo savo darbą. O darbo buvo daug. Pirmiausia reikėjo atvaduotus geležinkelius naudoti, o svarbiausia, juos persiūti, atstatyti suardytus tiltus ir įrengimus. Kaip žinome, rusų ir vakarų Europos geležinkeliai turi skirtumų: rusų geležinkelių vėžės platesnės, jų tarpas tarp bėgių 1524 mm., o mūsų ir vakarų Europos geležinkeliuose 1435 mm. Bolševikai, užėmę mūsų geležinkelius, tuojau persiuvo pagal savo platumą. Kai mūsų kariuomenė juos atvadavo, geležinkeliniai teko visus juos susiaurinti.

Pirmasis darbas buvo persiuvimas atvaduoto geležinkelio Kaišiadorys — Vievis ir jo eksploatavimas (naudojimas). Kitas sutvarkymas geležinkelio Jonava — Ukmergė. Tik sutvarkius, tiedvi geležinkelių šakos buvo perduotos Geležinkelių Valdybai. Ir tose vietose taip buvo: atvaduotus geležinkelius mūsų geležinkeliniai sutvarkydavo ir perduodavo Geležinkelių Valdybai. Tvarkymo darbas ėjo nepaprastai sunkiose sąlygose: trūko priemonių ir riedmenų, trukdė ir užpuodinėjo iš vokiečių pusės. Vis dėlto neįstengė priversti geležinkelių, kad nuleistų

rankas: jie nieko nežiūrėdami dirbo išsijuose. Geležinkelis Radviliškis — Obeliai — Ilaukė — Kalkūnai sutvarkytas ir perduotas. Kovoju su bermontininkais, geležinkeliniai prieš užpakalį beveik visai suardė geležinkelius aplink Šiaulius, puldami atėmė iš bermontininkų garvežį su vagonais ir atgabeno daug karo grobio.

1920 m. rugpiūčio 1 d. geležinkeliniai persiformavo į batalioną.

Kai 1920 m. lenkai, bolševikų spaudžiami, skubiai iš Lietuvos traukėsi ir lietuviai iš bolševikų atvaduojo Vilnijos kraštą, geležinkeliniai teko persiūti, tvarkyti ir eksploatuoti geležinkelių šakas Kalkūnai — Švenčionėlis — Vilnius, be to, siaurus geležinkelius — Jodbrasta — Ežerėnai ir Pabradės — Lintupių rajone. Vileikos stotyje, bekontroliuojant bolševikų traukinį, išgelbėta nuo tikros mirties 79 bolševikų suimti įkaitai. Tam padėjo pranešusi apie tai savo laiku susipratusi lietuvaite Miškinytė.

Kitas geležinkelių būrys pertaisė kelią Lentvaravas — Vilnius, Vilnius — Binekonai (Lydos link).

Visų geležinkelių tvarkymo darbą neišvardysi, — jų tiek daug. Laikas būtų paminėti apie kitus daiktus: Želigovskio kariuomenei įsiveržus, geležinkeliniai nuvertė nuo bėgių lenkų šarvuotį, pergabeno mūsų kariuomenės ešalonus, po lenkų nosimi susprogdino geležinkelių tiltą ties Vaitava. Daug buvo ir kitokių sprogdinimų; visa tai puolantiems lenkams sudarydavo neįveikiamų kliūčių. Karo metu mūsų geležinkeliniai nepaprastai daug pasidarbavo. Štai nuo 1921 m. jie vienur — kitur pasirodo ir darbuojasi. Niekur be geležinkelių nepadirbo. Paminėtina ir tas, kad tiesiant naujus geležinkelius Kazlų-Rūda — Šeštokai ir Amaliai — Telšiai irgi be jų nepadirbo. Jie ir pavasariais taip pat „šaudė ledus“ prieš tiltus.

1926 m. geležinkeliniai įsiliejo į technikos pulką, tapo kuopa, o 1927 m. rudenį vėl gyvuoja atskira dalimi. Be abejonės, ir ateity jie ne kartą dar pasižymės.

Šarvuotas traukinys „Gediminas“.

III. Ryšininkai. Ką duoda ryšiai kariuomenės valdymui — visi tai žinome. Ryšiai aukštai vertinami ne vien šiais laikais. Visais amžiais, visų tautų kariuomenėse buvo vartojami įvairiausi ryšių būdai.

Suprantama, kad kuriantis mūsų kariuomenei susirūpinta ryšių dalių steigimu.

1919 m. įsisteigus inžinerijos kuopai, vėliau batalionui, formuojamas elektrotechnikos būrys, vėliau to paties pavadinimo kuopa. 1919 m. liepos 1 d. ta kuopa iš bataliono atskyla, virsta atskira kuopa, kuri liepos mėn. 28 d. pavirsta mokomu elektrotechnikos batalionu.

Mūsų ryšininkų pirmosios dienos ypatingai sunkios. Neturėjome nei aparatų, nei specialistų instruktorių, nei eilinių specialistų. Tuo tarpu mūsų kariuomenė, vaduojant kraštą nuo priešų, skaudžiai jautė ryšių stoką.

Aparatai buvo perkami iš vokiečių kareivių. Reikia prisiminti, kad 1919 metais vokiečių kariuomenė po revoliucijos buvo demoralizuota ir suirusi. Vokiečiai kareiviai pardavinėdavo savo valdžios turta, kur tik reikėdavo. Iš jų pradžiai ryšio turto ir išgyta.

Atvaduotuose iš bolševikų kraštuose telefono-telegrafo linijos buvo visai sunaikintos ir negalima buvo lengvai jas atstatyti.

Buvo komandiruotos į frontą dvi voros elektrotechnikų (ryšininkų), viena veikė Panevėžio — Obelių, kita Ukmergės rajone.

Sunku trumpai nupasakoti, kiek vargo patyrė tos voros, kol frontą aprūpino ryšiais. Linijoms tiesti medžiagos trūko. Teko rinkti po visą kraštą likučius vielų, izoliatorių, stulpų, juos vežti kur reikia ir sunaudoti. Tik vien karšta Tėvynės meilė ir lietuviškas atkaklumas padėjo jiems pasiekti užsibrėžtą tikslą.

Specialistų stoka vertė ruošti tos rūšies specialistus: griebtasi mokymo darbo. Mokomajame elektrotechnikos batalione gyvai ėjo atsiųstų iš kariuomenės dalių ryšių kareivių mokymas.

1920 metais elektrotechnikos bataliono darbai dar padidėjo. Pirmame pusmety jau fronte dirbo 3 voros. Specialistų mokymas ėjo nepaprastų įtempimų. Kitame pusmety, atvadavus Vilniaus kraštą ir prasidėjus kovoms su lenkais, visame fronte elektrotechnikai — ryšininkai dirbo neapsakomu intensingumu. Vilniaus krašte, Ukmergės — Zarasų rajonuose ir pietų Suvalkijoje buvo tiesta naujos ir remontuojamos senos linijos, tos ir kitos linijos aptarnaujamos ir prižiūrimos. Darbo buvo tiek daug, kad viena kuopa viso aprėpti negalėjo, todėl buvo gale

metų suformuota kita kuopa. Gale metų batalionas pasivadino ne „Mokomuoju Elektrotechnikos“, bet tik „Elektrotechnikos b-nu“.

1921 m. apimusi operacijom fronte, elektrotechnikai — ryšininkai toliau tęsė savo darbus dideliame maste. Linijos tiesiamos kapitalinės — patvaresnės, tvarkomi ryšiai tarp stambesnių kar. dalių štabų su generaliniu štabu. Ryšininkų mokymas vis tobulinamas. 1922 ir kiti metai jau pasižymi savo darbo intensingumu. Pvzd., 1922 metais atremontuota 83 km. telegrafo ir 1485 km. telefono linijų. Naujų nuolatinių telefonų linijų pastatyta 149 km., kabelio 36 km. 1923 m. perdavė eksploatuoti Paštų Valdybai ir divizijoms per 500 klm. linijų.

Taip pat batalionas atremontavo nepaprastai daug komutatorių ir telefono aparatų.

Vėlybesniais laikais batalionas daugiau varo apmokymo darbą, be to, aptarnauja karo linijas ir centralines.

Pastaraisiais metais mūsų ryšininkai pergyveno porą performavimų: 1926 metais Elektrotechnikos batalionas buvo įjungtas į Technikos pulką, o 1927 m. rudenį iš Technikos pulko atskilo, pavirto savarankia dalimi, vadinama „Ryšių batalionu“.

IV Radistai: Mūsų kariuomenės ryšininkų gyvavimo vaizdas būtų nepilnas, jei nepamintume radistų.

Kas šiandieną nėra girdėjęs apie radio. Bet ką šiandieną matome, tai vis pastarųjų metų technikos pažangos vaisiai. Šiek tiek kitoniškai atrodė — radio 1919 m. Tuomet dirbo tik radio telegrafas, karinės stotys laikė ryšius tarp kar. dalių, o kitos stotys perduodavo pranešimus ir spaudos žinias.

1919 m. sausio mėn. 8 d. formavosi bevielio telegrafo grupė. Tai buvo užuomazga. Ši grupė įėjo į Inžinerijos kuopos Elektrotechnikos būrį, ir į Elektrotechnikos kuopą Inžinerijos batalione, vėliau Mokomajam Elektrotechnikos batalione. Radio stotis kurį laiką 1920 m. buvo savaranki dalis, paskui grįžo į Elektrotechnikos bataliono sudėtį ir 1923 metais buvo išformuota.

1919 m. pradžioje neturėjome radio stočių ir radio-telegrafistai-savanoriai moksleiviai mokėsi primityviomis priemonėmis. Liepos mėn. lietuviai priėmė iš vokiečių siunčiamąją-priimamąją radio stotį, galimumo 1,5 KW Vytauto kalne, ne visai naują, bet dirbti galima buvo. Kol mūsų radistai įprato, iš pradžių labai sunku buvo, bet netrukus išmoko. Stotis dirbo perdavinėdama ir priiminėdama diplomatinės ir kitokias radiogramas. Savo laiku suvaidino mūsų Nepriklausomybės išgavimui nemažą rolę

Mūsų kareiviai taiso tiltą per
Bružolos upę.

ir, kai lenkai pradėjo brautis Lietuvon, iš jos Lietuva šaukdavosi į pasaulį pagalbos prieš „brolių“ lenkų ilgą ranką.

Stotis normališkai veikė spinduly 200 klm., nors galėdavo pasiekti toliau, pvzd., iki Varšuvos.

1919 m. lygiagrečiai buvo suformuota klausomoji radio stotis. Kaip suprantama iš pavadinimo, ši stotis ne perdavinėjo, o tik priiminėjo. Tais laikais ji buvo vienintelė klausomoji radio stotis Lietuvoje. Ji tarnavo ne tik kariuomenės reikalams, bet priiminėjo pasaulio naujienas — žinias „Elta“.

1923 metų gale radio stotis buvo likviduota. Jos turtas buvo perduotas — dalis Paštų Valdybai, dalis — kar. dalims, o prie Elektrotechnikos bataliono buvo įsteigta radio kuopa.

Šiuo metu kariuomenės dalyse yra daug radio stočių, kaip reikalauja šių dienų technika.

1927 metais Krašto Apsaugos Ministerija iš Susisiekimo Ministerijos perėmė galingą Kauno radio stotį. Ši stotis tarnauja pasauliniams radio susisiekimo reikalams ir, kaip mes žinome, radiofono reikalams.

V. Automobilistai. 1919 m. pradžioje inžinerijos kuopos sudėty užsimezga ir auto būrys, kuris vėliau virsta kuopa. Nors šoferių savanorių ir netrūko, deja, automobilių pradžioje neturėjome.

Pirmą automobilį nupirko slapta iš vokiečių. Tai buvo „Daimler“ (1730).

1919 m. balandžio 3 d. auto kuopa iš Inžinerijos bataliono atskyla — virsta savarankia dalimi. Į pavasarį nupirkta 6 lengvos mašinos ir keletas krovinių auto — visos mašinos senos, tenka atsiremontuoti, paskum tik važiuoti. Tepalas, benzinai, kameros ir kita perkamos iš vokiečių. Pradėta važinėti.

Birželio - liepos mėn. pirktą 60 motociklų „N.S.U.“ ir 14 lengvų, gerokai krovinių ir sanitarijų automobilių. Tai buvo graži pradžia. Ir savarankių auto dalių padidėja: jau be auto kuopos veikia Susisiekimo auto komanda. Sanitarijos auto transportas ir Šarvuotas būrys.

1919 m. gruodžio 1 d. iš šių dalių susidaro Auto batalionas. Jis iš įvairių šaltinių dar daugiau gauna automobilių. Auto batalionas išplečia savo veikimą. Auto susisiekimo komanda veikia prie Gener. Štabo Sanitarinis auto transportas vežioja ligonius ir sužeistus. Atsirado auto mokomoji kuopa, kurioje mokosi nauji šoferiai. Ši kuopa ir, bendrai, auto batalionas mūsų kraštui suvaidino nemažą rolę: daugumas Lietuvos šoferių tarnavo Auto batalione ir pramoko automobilių valdymo.

Nemaža svarbos turėjo Auto transporto kuopa. Ji aptarnavo divizijas fronte ir įstaigas centre, perveždama krovinių automobiliais visa, kas buvo reikalinga. 1920 metais mūsų auto dalys parodė ypatingą savo veikumą, ypač kovų metu, nežinūrint nepaprastai blogų kelių ir sunkių veikimo sąlygų. Nėra Lietuvoje tokio kelio kašnelio, kur nebūtų riedėjęs mūsų karo automobilis. O kiek pafrontėse privažinėjo lengvieji krovinių, sanitariniai automobiliai ir motociklai. Po 1920 m. sekantieji metai iki šio laiko pasižymi tuo, kad auto dalys taip pat aptarnauja kariuomenę ir ruošia naujas šoferių laidas. Po 1921 metų auto batalione susiorganizuoja karo gaisrininkų komanda, kuri išgyja auto gaisrines mašinas ir pasižymi ypatingu miklumu. Tai buvo naujiena ne vien kariuomenei, bet ir visam Kaunui, kuris, 1920 m. pradedant, buvo pradėjęs kasmet stipriai degti. Gaisrininkai stovėjo Šančiuose, kur dabar yra civiliai

gaisrininkai. Stovintis Šančiuose gaisrininkų bokštas yra pasilikęs nuo anos gaisrininkų komandos. Ši komanda nebuvo etatinė, todėl auto kuopos gaisrininkai turėjo batalione ir kitų pareigų. 1926 m. Auto batalionas, virtęs kuopa, įsiliejo į Technikos pulką, o 1927 m. rudenį iš pulko atskilo ir iki šio laiko gyvuoja, kaip atskira dalis.

VI. Šarvuotiniai. Kai 1919 m. vasarą mūsų kariuomenė iš bolševikų atėmė šarvuotą „Fiat“, tada susidarė prie auto kuopos šarvuotas būrys. Vėliau įsigijome dar keletą šarvuotų automobilių. Mūsų šarvuočiai pirmą sykį pasirodė 1920 m. sausio mėn. komunistinį sukilimą malšindami. 1920 m. kovo m. 1 d. iš Auto bataliono Šarvuotas būrys atskilo ir tapo savaranki dalis. Liepos 14 d. šarvuočiai „Šarūnas“, „Aras“ ir „Perkūnas“ gavo pirmą kovos krikštą mūsų su lenkais. Šarvuočiai nugalėjo. Toliau šarvuočiai veikė Suvalkijos pietuose. Lenkai mūsų šarvuočiams darė daug dirbtinų kliūčių: užversdavo kelius ir tiltus akmenimis ir rąstais, bet mūsų šarvuočiai sėkmingai kliūtis pašalindavo ir su garbe apgalėdavo lenkus. Kiti šarvuočiai daug padėjo mūsų kariuomenei kautis su želigovskininkais. Visur, kur pasirodydavo mūsų šarvuočiai, priešų eilėse sėdavo baimės ir sukeldavo paniką.

1921 m. rugpiūčio 1 d. mūsų šarvuočiai buvo pertvarkyti į Šarvuotą auto divizioną, o 1924 m. sausio 1 d. šarvuočių auto divizionas pasivadino Šarvuota auto kuopa, įėjo į Šarvuočių rinktinės sudėtį ir tebegyvuoja iki šio laiko.

VII. Šarvuoti traukiniai. Juos tik vėliau įsigijo. Šarvuotas traukinys įsikūrė 1920 m. rugpiūčio 25 d. Pirmas traukinys „Gediminas“ buvo pastatytas labai netobulas, turėjo stambią trūkumą, tačiau su garbe vykdė jam pavedamus uždavinius.

1920 m. rugsėjo 22 d. ties Vaselavo stotimi, prieš apšaudomas, išardo didelį geležinkelio tarpą. Toliau dieną iš dienos, nežinūrint, kad lenkai susprogdindavo tiltus, traukinys sėkmingai veikė, išblaškydamas priešų gausingas eiles.

Taip kaudamiesi, spalio 3 dieną traukinio kovos dalis po atkaklaus gynimosi pateko į priešų rankas, nes išdavikas geležinkelietis užvertė kelią malkų vagonais, ir traukinys negalėjo pasitraukti. Tačiau traukinio bazė su likusiais kovos vagonais ir toliau dalyvavo kovose iki mūsų paliaubos.

VIII. Tankai. Tankų 1919—1920 m. neturėjome, nors jau 1920 m. turėjome paruoštą kadra. Mūsų kariuomenėje jie pasirodė 1923—1924 metais, be abejonės, jie pasižymės ateity, kai teks grumtis su priešais. Tuo tarpu jie gyvuoja Šarvuočių rinktinėje.

Tai tokios yra mūsų inžinerijos ir technikos dalys. Užgimusias tada, kai mūsų Tėvynei buvo sunkios vargo ir pavojaus dienos, metai po metų jos auga, stamtrėja ir ruošia atečiai technikos kariuomenės išmikitą atsargą. Mūsų technikos dalys krašto atstatymui ir visuotinio susipratimo kėlimui daug prisidėjo. Juk mes 1919 metais beveik nieko neturėjome, beveik nebuvo lietuvių šoferių, geležinkelių, telegrafistų-telefonistų, kelių dešimtinių. Tu specialistų lietuvių buvo tik maža saujelė ir ta pati išblaškyta po visą pasaulį. Ir štai mūsų jauni vyrai, stodami ginti Tėvynės, išmoko specialybės, betar naudami kariuomenėje ir dabar, išėję iš kariuomenės, užima specialistų vietas ir užsidirba sau duoną. Inžinerijos ir technikos kariuomenė tai buvo ir yra šaltinis, iš kur komplektuojasi mūsų tėvynės amatininkų ir meistrų kadrai, tai yra kalvė, kur nukalami krašto kultūros ir gerovės ramsčiai.

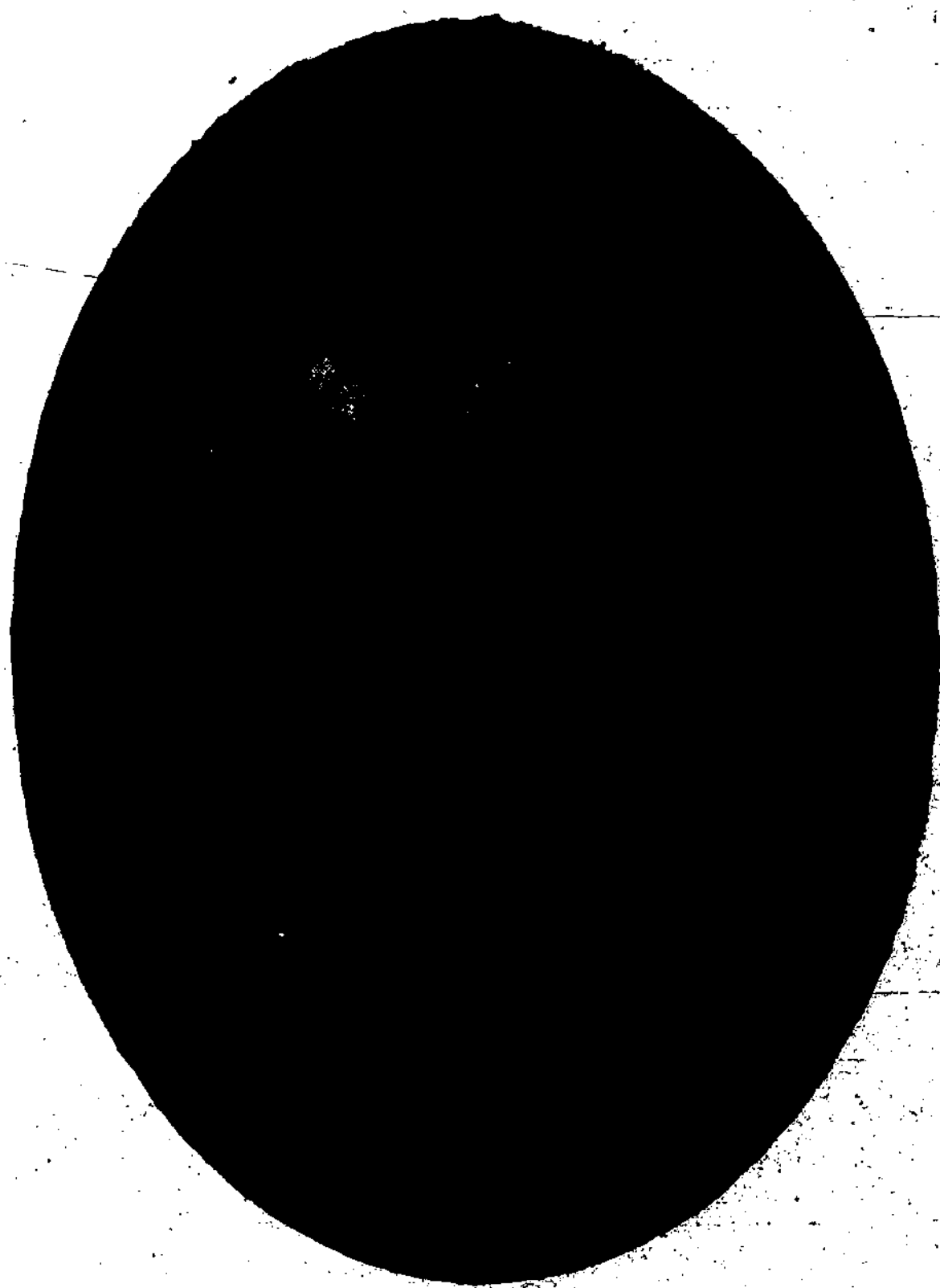
Kapitonas Melys.

Pirmieji apdovanoti Vyties Kryžiaus ordinu.

Jie mirė, kad gyventų tauta.

Kiekviena meilė yra žmogaus sielos šventenybė, bet visų didžiausia šventenybė — Tėvynės meilė. Ji pagrįsta milijonais kruvių aukų, milžiniškais pastatymais ir darbais, tūkstančiais metų kovos ir darbo dėl jos.

Panevėžio bataliono 4 kuopos vadas karininkas Jonas Nastopka. 1919 m. kovo mėn. 25 d., Ukmergės puolimo metu, smarkiai priešo artilerijos apšaudomas, išvedė savo pusknopi ir priešo sparną ir užpakalį, priverė jį nutilti ir skubiai palikti savo pozicijas.

Taip pat kautynėse su rusais-bolševikais ties Eriškiais-Zvirbilais savo nepaprastu narsumu ir pavyzdžiu įkvėpė kareiviams pasiryžimą mirti ar laimėti ir savo garbingą mirtimi parodė ištikimybę Tėvynei.

Pirmas iš karininkų apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš 3 laip. ordinu 8 nr.

I pėst. pulko 2 kuopos eil. Juozas Aliulis. 1919 m. birželio m. 16 d. įvyko kautynėse su rusais-bolševikais ties Naujasodžių km. (Antalieptės val., Zarasų apskr.). Priešas mus puolė didelėmis jėgomis. Eil. Aliulis sumaniat ir drąsiai, vien šautuvo ugnimi, sulaukė priešo puolimą ir leido išnešti iš kautynių sužeistą kuopos vadą.

Pirmasis iš karių apdovanotas Vyties kryžiaus I rūš 3 laip. ordinu 1 nr. (Jo atvaizdo nėra).

Vyties kryžiaus ordinais iš viso yra apdovanota: I rūšies: 1 laipsnio 2 asmenų, 2 laip. — 35 karininkai ir 59 kareiviai ir 3 laip. 229 karininkai, 1112 kareivių, 1 partizanas ir 1 pilietis. Iš švėtimšalių I rūšies 1 laip. apdovanota 2 asmenų, 2 laip. — 6 ir 3 laip. — 8. Tenka pastebėti, kad apdovanoti I ir 2 laip. taip pat yra gavę ir 3 laip., nes pastarojo negavę, negali būti apdo-

Zodžiai Tėvynei, laisvė ir nepriklausomybė — gražūs. Šiandien tai turime ir džiaugiamės. Švenčiame 10 metų nepriklausomybės sukaktuves, kariuomenės... ir prieš akis turime faktą, kad mūsų tauta gyvena laisvu gyvenimu.

Bet ar pigiai tai visa pasiekėme?.. Kas guli pagrindė tautos laisvės ir nepriklausomybės?

Ogi kruvinos aukos, garbingi kapai ir jau dauguma užmirusių vardų... karžygių... tyliųjų karžygių vardų.

Jų daug... Simtai... Čia trumpame rašinėly jų nesu-minėsiu. Jų vardai surašyti kai kurių mūsų dalių marmuro lentose, akmenų paminkluose. Bet tai dar mažuma. Daugumos vardai dar tebesislepia archyvuose, o kitų ir ten nėra. Jie visiškai mūsų atminty žuvo. Tik jų dvasia tebegyvena jau laisvojoje tautoje.

Kadangi, trūkstant vietos, tuo tarpu negalima čia surašyti visų žuvusiųjų bei mirusiųjų nuo žaizdų pavardžių, tai pasitenkinsiu patiekti nors bendrą skaičių, kiek teko sugraibyti iš archyvų ir spaudos.

Patiekiu kariuomenės dalimis. I patiekiamus skaičius įeina nukauti kautynėse, žuvę nuo vidaus priešo, eidami savo pareigas, ir mirę nuo žaizdų. Čia minimų žuvusiųjų skaičius, aišku, yra pirmųjų Lietuvos kovų metų (1919—1920 m.) ir keletas žuvusiųjų pasitaikys ir 1923 m., kada mūsų kariuomenė taip pat turėjo nuostolių, likviduojant neutralinę zoną ir t. t.

Žuvo bei mirė nuo žaizdų. I pėst. D. L. K. Gedimino pulko — 2 karininkai, 1 karo valdininkas, 2 puskarininkai ir 60 kareivių. 2 pėst. D. L. K. Algirdo pulko — 11 karininkų, 9 puskarininkai ir 102 kareiviai. 3 pėst. D. L. K. Vytauto pulko — 4 karininkai ir 39 kareiviai. 4 pėst. L. K. Mindaugo pulko — 3 karininkai, 6 puskarininkai ir 66 kareiviai. 5 pėst. D. L. K. Kęstučio pulko — 1 karininkas, 6 puskarininkai ir 45 kareiviai. 6 pėst. P. K. Margio pulko — 1 karininkas ir 25 kareiviai. 7 pėst. Z. K. Butegidžio pulko — 1 karininkas ir 36 kareiviai. 8 pėst. K. K. Vaidoto pulko — 9 kareiviai. 9 pėst. L. K. Vytenio pulko — 33 kareiviai. 10 pėst. Kauno pulko — 15 kareivių. Artilerijos dalių — 1 karininkas ir 5 kareiviai. 1 gusarų D. L. K. E. Jonušo Radvilos pulko

vanojami aukštesnių laipsnių ordinu. Švėtimšaliai ir neapdovanoti žemesnių laipsnių gali gauti aukštesnio laipsnio.

II rūš 2 laip. apdovanotas 1 karininkas ir 3 laip. 90 karininkų, 2 kareiviai ir 12 piliečių. Šios rūšies ordinu švėtimšalių yra apdovanota: 2 laip. — 37 ir 3 laip. — 29.

—5 gusarai. Gudų bataliono — 1 karininkas ir 13 kareivių. Atskiros sapperų kuopos — 1 kareivis. Inžinerijos bataliono — 1 kareivis. Alytaus karo komendantūros — 2 karininkai ir 4 kareiviai. Biržų k. k.-ros — 9 kareiviai. Kauno — 6 kareiviai. Kėdainių — 2 kareiviai. Pasvalio — 3 kareiviai. Raseinių — 1 karininkas. Seinų — 2 kareiviai. Šakių — 1 kareivis. Šiaulių — 4 kareiviai. Telsių — 1 kareivis. Trakų — 3 kareiviai. Ukmergės — 4 kareiviai. Utenos — 4 kareiviai. Vilniaus — 1 kareivis. Etapo komendantūros 1 nr. — 1 kareivis ir Drausmės kuopos — 1 kareivis.

Taigi, iš viso čia pažymėtų žuvo 28 karininkai ir 524 kareiviai. Pirmas iš Lietuvos Karo Mokyklą baigusis karininkų žuvo 1919 m. 1 p. p. kar. Jurgis Sidoravičius.

Bet ar tai visi čia? Nel! Kai kurių dalių žuvusių sunku susekti, ypač tų, kurios jau likviduotos. Tikslėsnis žuvusiųjų skaičius gali būti 1, 2, 4, 5, 7 ir 1 gusarų pulkų, nes minėtas žinias paėmiau iš jų pačių (minėtų pulkų) sudarytų sąrašų. Kitų dalių skaičius (ypač komendantūrų ir kariuomenės pagalbinių dalių) gali būti, vienu bei kitu žuvusiųjų didesnis, nes šias žinias teko imti iš archyvų, arti nepažįstant tų dalių. Aišku, svetimas žmogus vieną kitą gali ir nesusasti. Bet tai ne per daug tebus praleista.

Manau, kad turi būti didesnis skaičius Seinų k. k.-ros, bet apie ją sunku susekti, nes daug jos raštų žuvo kautynėse su lenkais.

Turint galvoj, kad ne visų dalių yra žinomi žuvusieji bei mirusieji nuo žaizdų, be to, daug mirė nuo žaizdų priešų nelaisvėje, kurių negalima sužinoti, aukščiau minėtas žuvusiųjų skaičius žymiai padidės. Maždaug galima spręsti, kad yra žuvusių kautynėse apie 600 karių. Bet dar ne visos kruvinos aukos dėl nepriklausomybės. Be karių, juk dar žuvo partizanų, šaulių, policininkų ir kt.

Bet tos mūsų tautai brangios aukos dar padidės, kada atsiminsime pirmųjų mūsų kovų sunkius metus, kada mūsų kraštas trūko gydymo priemonių ir vaistų. Šis skaudžiai atsiliepė mūsų kariuomenei. Trūkstant minėtų priemonių, iš pradžių buvo padidėjęs mirtingumo procentas. Nuo vidaus priešo — įvairių ligų (o juk tas priešas karo metu daug prazudo karių ir senose, geriau aprūpintose, kariuomenėse) — žuvo daugiau mūsų karių, negu nuo priešų šūvių. Apskritai, per nepriklausomybės karą žuvo, mirė nuo žaizdų, epidemijų bei kitų ligų apie 2600 karių. Sužeistų buvo apie vieną tūkstantį pusantro šimto. Iš jų invalidais liko apie pusantro šimto.

Tuo būdu nepriklausomybė buvo ne pigiai nupirktą. Lietuvis parodė, kad jis už savo šventus siekimus moka garbingai mirti. Be to, be pačių lietuvių dėl nepriklausomybės žuvo ir kitų Lietuvos tautų vyrų. Kitų tautų žuvusiųjų skaičių sunku suvokti; lengviau žydu. Jų žuvo bei mirė nuo žaizdų 13 kareivių.

Būtų buvę ir daugiau žuvusiųjų, jeigu ne mūsų karo vadų didelis branginimas kareivių gyvybės. Man teko tarnauti rusų kariuomenėje ir savojoj, dalyvauti kautynėse ir be to, artimai susipažinti ir įsikalbėti su austrų, vokiečių ir kt. kareiviais ir iš viso to gavau patirti, kad lietuvis vadas labiau, negu kitų kariuomenių vada, brangino savo kareivio gyvybę.

Ats. vyr. pusk. St. Butkus.

Darbą toliau betęsdami.

Dešimt metų tautos istorijoje, — tai tartum viena trumpa diena žmogaus gyvenime. Tačiau ir diena dienai nelygu. Nelygu ir metai ar kiti tautos gyvenime. Tokių dešimtmečių, kaip tas, kurį mes dabar minime, mūsų tauta, kaip ir kitos tautos, nedaug turėjo. Per šį dešimtį metų tauta tartum iš mirusių prisikėlė, tartum iš didelės tamsos į skaidrią šviesą išėjo. Taip ir buvo: juk buvome pavergti, buvome savo tėvynėje inamiais — numetėme vergųves pančius, tapome šeimininkais.

Visa tai pasiekėme todėl, kad mūsų tarpe buvo daug šviesių žmonių, kurie savo tautą ir šalį pamilo labiau, negu patys save, kad dėl to nepasigailėjo net savo kraujo pralieti. Tokiais šviesiais pasiryželiais buvo ypač pirmieji savanoriai, pirmieji Lietuvos kareiviai, pirmieji kariuomenės ir apskritai visos valstybės kūrėjai. Skaidri, šviesi žvaigždė juos vedė. O toji žvaigždė ir buvo savo šalies ir žmonių meilė ir troškimas atgauti laisvę.

Juk tie pirmieji neturėjo nieko — nei ginklų, nei drabužių, nei jokių valstybinių teisių, nebuvo niekieno pripažinti. Tik priešai buvo viduje ir visuose Lietuvos pasieniuose, kiekvienas jų tykojo pagrobti Lietuvą, neduoti jai atsigauti — iš naujo tautą pavergti. Net ir pagarbos jokios tarp svetimtaučių neturėjome, net kiekvienas jų tamsuolis stengėsi mus pažeminti ir paniekinti, o šventus mūsų tautos siekimus su purvais apdrabstyti.

Teko tų purvų ir mūsų pirmiesiems kareivėliams. Dar 1918 metų gale, kai vos tik atsirado Vilniuje pirmieji kareiviai — dažnai nuskurę, nuvargę, nevisada pavalgę, vyžuoti, menkais ginklais — gatvėse, pašiepdavo juos, užkabinėdavo miesto vaikėzai, valkatos, įvairūs lenkų tamsuoliai. Pašiepdavo ir niekindavo, nes jiems nebuvo suprantami Lietuvos reikalai, neįtę jie laisvės troškimo nei meilės savo broliams — jų širdyse tuščia, o galvose tamsu...

Taip lygiai nepagerbė mūsų ir įsidrąsinę bei dėl nepasisekimų įniršę vokiečiai: irgi dienos metu, matant daugybei žmonių, Kauno vidurmiestyje puolė mūsų sąrgybą, o pastojusį jiems kelią sąrgybinių kareivių Eimutį nudėjo revolverio šūviu. Tačiau privertėme tuos savo skriaudikus mus pagerbti, daugelį jų privertėme mums net ir nusilenkti. O privertėme savo pasiryžimu, darbingumu, susitvarkymu, savo tautos reikalų supratimu. Privertėme savo laimėjimais ties Panevėžiu, Dauguva, Radviliškiu, Širvintais, Giedraičiais ir daugelyje kitų vietų, kur tik laužėme priešų užgaidas mus pavergti.

Tiesa, tose didelėse tautos pastangose ne visu nuopelnai bei darbai buvo vienodi ir lygūs. Tose didelėse tautos pastangose bei kovose pirmose eilėse ėjo labiausiai susipratę, labiausiai pasiryžę. Daug jų sunkiai nukentėjo, žuvo, bet daugelis apdovanota aukščiausiu pagarbos ženklu — Vyties Kryžiumi.

Kiti tos garbės nepasiekė. Tačiau, visi, kurie tik sąžiningai savo pareigas ėjo, vistiek darė didelį tautos darbą — tautai buvo lygiai reikalingi ir brangūs.

Šiandieną, nors dabar ir taikos metas, kiekvienas kareivis, jeigu tik sąžiningai eina savo pareigas, Lietuvai yra reikalingas ir brangus, nes kiekvienas yra jos ginkluotos jėgos dalelė. Iš tų mažyčių dalelių juk ir susidaro visa Lietuvos kariuomenė.

Todėl kiekvienas mūsų, sąžiningai, o reikiant, ir su pasiryžimu savo pareigas eidamas, bus lygus su anais didvyriais ir lygiai garbingai tęs didelį tautos darbą. O tas darbas vis dar didelis. Prie galutinio tikslo dar nėra pusės kelio nenuėita. Juk dar neužtektinai sutvirtėjome, neužtektinai dar ir garbė mūsų tautos iškelta, o beveik trečdalis Lietuvos su mūsų sena sostine Vilniumi dar priešo pavergtą.

Tačiau per pasiryžimą, per meilę savo Tėvynei, jau didelių darbus per tuos dešimt metų esame padarę. Per meilę ir pasiryžimą ir daugiau tų darbų nuveiksime. Ir jeigu ne mes patys, tai tie, kurie paskui mus ateis, pasieks savo tautai laimės. Tuomet visa tauta bus visiškai laisva ir visų gerbiama.

Petras Ruseckas.

Tada mūsų aviacija netgi lebuvo be avim-laučių. Lapkričio 26 d. atvykę angli karininkai ir vienas iš anglų lakūnas majoras Gort, skiriamas aviacijos dalies vadu. Taip tuo metu buvo pavadinta aviacija. Tuo tarpu karo aviacijos mokykla jau baigė savo darbą ir pildydžio m. 1-o vietoje jos mokiniai buvo pakeisti karo mokyklon nrišomais mokais pabūtyti. Gruodžio m. 18 d. buvo išleista pirmoji ir paskutinė karo aviacijos mokyklos laida, o mokykla buvo uždaryta. Iš baigę 82 mokiniai, keletas jų buvo išleisti puskariniškais su teise įgyti laipni dalyje.

Taip labai skurdo eilė savo karininkų lakūnų ir žvalgų, su kuriais jau buvo galima užimoti ir rimtesnį darbą. Pamažu aviacija ėmė ruošti pas save ir mechanikų puskariniškų, tuo pačiu atskirytams įvairiais patalindais, kurie dauguma buvo nepageidaujamas mūsų kariuomenės elementas.

Išėjus iš Radvilskio ir Šiaulių bermontininkus, mūsų kariuomenėje teko didelis aviacijos turtas, kuris vėliau labai padėjo plečiant techniską dalį. Daug lėktuvų bermontininkai buvo išgabėję Vokietijon, kurie, tačiau, gavę *Abwera* vedovanjamai antantės komisijai įskaičius, buvo grąžinti Lietuvon.

Anglų viešpatavimas mūsų aviacijoje tęsėsi taip, kaip ir vokiečių, neilgai. 1920 m. vasario mėn. 18 d. jie atvykę, o aviacijos dalies vadu skiriamas kpt. Gabalis.

1920 m. birželio mėn. mūsų aviacijon atvyksta senas ir patyręs lakūnas, karininkas J. Kraucevičius, kuris ir skiriamas aviacijos dalies vadu. Naujo aviacijos dalies vado generolo leit. Kraucevičiaus ilgameis patirtimis aviacijoje tuojan pasirodė gyvenime. Visas aviacijos organizavimo darbas pastatomas plačiamu mastu, ir tai tol buvęs Mokomasis Būrys performuojamas į mokomą eskadrilę, medžiagos technikos skyrius — į Aviacijos parką, be to, sudaroma viena kovos eskadrilė (dabartinė pirmoji).

Kalbėdami apie aviacijos steigimo darbą, negalime praeiti tylos ir pro jos aktyvų dalyvavimą kovose. Tiksliau to, kad aviacija kūrėsi veik nematomose sąlygose, ji iš pat pradžių kėlė gaidama, padėjo kitiems kovojančiai kariuomenei gauti iš Lietuvos laimę pirmą.

Pirmosios mūsų aviacijos kovos akridimu galima laikyti pabūtyti sausio mėn. pabaigoje žvalgybos ir fotografavimo būriais Vilniun karininko *Fugalevičiaus*, tiesa, su vokiečių lakūnu ir vokiečių lėktuvu, bet mūsų kariuomenės reikais. Aktyviai ir netgi tik atsitiktinai aviacija ėmė lankyti frontą nuo kovų mūšio. Nupirktus lėktuvus ir pasandžius vokiečius lakūnus buvo sudarytas iš 4 lėktuvų kovos būrys karininko *Štalmokas* vedovanjamai. Aviacijos kovos būrio steigimo vieta pradėjo būti Kaune, vėliau Radvilskio ir Utenoje. Svarbiausi kovos būrio uždaviniai buvo: žvalgyimas, bombardavimas ir apšaudymas patalų ir kaimelių. Tuo pačiu metu ėmėsi ir kiti kariniai uždaviniai. Aviacija dalyvavo ir kiti kariniai uždaviniai. Aviacija dalyvavo ir kiti kariniai uždaviniai. Aviacija dalyvavo ir kiti kariniai uždaviniai.

betinamas ir vėliau, jį įėjus atsargon, nusišovė. Nors aviacijos aktyvų dalyvavimą kovose ir trukdė benzino trūksta, tačiau bolševikai dažnai gaudavo pajusti jos veikimą ant savo kailio.

Išėjusius bolševikams Daugpilyje, mūsų lėktuvai dažnai ten lankydavosi bombardavimo tikslais. Tuo metu buvo pirmasis mūsų aviacijos lakūnas, vokiečių karininkas *Sulcas*. Jis buvo pasiryžęs numusti bolševikų priekamaj aerostata, kuris nuolat kabadavo už Daugpilio ir sekdamo mūsų kariuomenės veiksmus. 1919 m. rugsėjo 19 d. karo lakūnas *Sulcas* pasistatė ant savo lėktuvo kulikosvaidžius ir skrido išmėginti juos ore. Bekylant lėktuvas perėjo suktukan ir nukrito.

Nutikus ginklams su bolševikais, mūsų aviacija gavo truputį poilsio, bet neilgam. 1920 metų pavasarį prisidėjo kovos su lenkais, kuriose mūsų aviacija dalyvaus jau žymiai gausingesnė ir stipresnė. Didelės oro žvalgybos, bombardavimai, proklamacijų mėtymas ir įvairios kitos užduotys mūsų lakūnų būdavo dažnai sėkmingai atliekamos per visą kovų su lenkais metą. Vienas mūsų lėktuvas buvo nusileidęs net Varšuvoje, tiesa, ne karo tikslais. 1920 m. vasarą kažin kokiam anglų aukštam karininkui prisireikė greitai vykti Varšuvon. Buvo įsakyta ant mūsų lėktuvo išpiešti anglų karo aviacijos ženklus ir a. a. leit. *Dobkevičius* nugabeno jį Varšuvon. Tų pat metų spalio mėn. 18 d. žuvo kovos lauke pirmas Lietuvos aviacijos karininkas — karo lakūnas leit. *Juozas Kumplis*. Tą dieną jis su oro žvalgu leit. *Pranckevičium* išskrido bombarduoti Varėnos stotį, ten buvo pašautas ir, nukritęs pas lenkus, už keleto dienų mirė. Žvalgas leit. *Pranckevičius*, daugiau ne pusę metų išbuvęs lenkų nelaisvėje, grįžo su suardyta sveikata ir 1926 m. kovo mėn. 25 d. mirė džiova. Tai mūsų aviacijos karo aukos. Be jų, žuvo dar visa eilė lakūnų, eidami tarnybos pateigas namie, besilavindami savo specialybėje. Taip, 1920 m. gegužės mėn. 19 d. nukrito ir užsimušė leit. *Rauba*. 1921-ais metais, mėgindamas lėktuvą, žuvo karo lakūnas *Kaputauskas* su mechaniku *Vaceta*. 1922-ais m. sudegė lakūnas viršila *Kaciusis* su žvalgu leit. *Zakšausku*. 1923 m. nukrito lakūnas leit. *Stelmokas*, 1924 m. — karo lakūnas viršila *Kraucevičius* su žvalgu leit. *Maila*. Toliau seka dar inž. *Jurgis Dobkevičius*, vyr. ltn. *V. Mačiokas*, vyr. ltn. *Tumelis* su vyr. pusk. *Mažonu*. Gal kai kam tai atrodoys per daug. Taip, bet nereikia pamiršti, kad tai yra karo aviacija, kur per 10 metų reikėjo labai daug darbo nudirbti.

K. I. kpt. *Pyragius*.

Mūsų artilerijos pirmieji daigai.

Daugiau kaip šimtą metų lietuvių tauta vilko svetimųjų jungą. Atėjūnai, suardę Lietuvos valstybę, norėjo taip pat pakirsti tautos dvasinį — kultūrinį plėtimąsi ir pagaliau lietuvių tautą nutautinti. Toki tikslą pasistatęs priešininkas visokeriopais būdais slėgė lietuvi, norėdamas jį paversti rusu, lenku ar vokiečiu, žadėdamas už tai įvairių gėrybių. Bet lietuvis, būdamas stiprios valios ir pastovaus būdo, nepasidavė skriaudikams ir, nors silpnai alsuodamas, bet vis dėlto tautos gyvybės ugnelę savyje išlaikė. Ilgainiui tautos sūnų stipresnių dvasia ir kūnu toji gyvybės ugnelė be paliovos buvo kurstoma, ir priešininko vėjai jau jos užgesyti nepajėgė. Taip metai po metų tautinė ugnelė apima visą tautą, ir žengia tautos savarankiškumo, Nepriklausomybės keliu. Tai įvyko 1918 m. vasario 16 d., kada visa tauta vienu didžiu balsu pareiškė pasauliui laisvo ir nepriklausomo gyvenimo nusistatymą. Tam nusistatymui galutinai ir nekludomai įvykdyti tų pačių metų lapkričio mėn. pradėjo organizuoti karo jėgas. Šiandie švenčiant ginkluotų jėgų organizavimo darbo pirmąjį dešimtmetį, tenka šia istorine proga prisiminti to kūrybinio darbo pirmosios dienos.

Lygiai prieš dešimt metų lietuviai vėl paėmė ginklą į savo rankas tautos laisvei ir garbei ginti. Pilnas pasiryžimo ir vilties, kaip kitados galingos Lietuvos valstybės, 1918 metais Lietuvos kareivis stojo valstybės sargyboje. Todėl labai svarbu pažvelgti į tą be galo sunkaus darbo ir pilno kančių laikotarpį 1918 — 1920 m.

Kaip jau minėjau, 1918 metų lapkričio mėn. 23 d. buvo paristas pirmasis kertinis akmuo ginkluotų jėgų kūrybos darbu: pradėta organizuoti Lietuvos kariuomenė. Pirmieji mūsų kariuomenės sudėtyje pasirodė pėstininkai. Po kiek laiko 1919 m. sausio mėn. 1 d. praskambėjo Lietuvos padangėje pirmai baterijai organizuoti pirmas isakymas, kuris tuo pačiu ir davė artilerijos ginklo organizacijos pradžią. Sausio mėn. 6 d. pradėtas baterijos kūrybos darbas — tariant nukreipta žagė pirmajai sunkiai vagai plėsti. Pirmieji tos vagos varytojai buvo karininkai artileristai Jodka ir pulk. Geiga (dabar abu atsargoje).

Tada artilerijos formavimo darbas išaukė labai daug įvairių sunkumų. Lietuvos valstybė, begyvendama pirmuosius nepriklausomybės metus, neturėjo pasigaminusi viso to, ko reikėjo artileri-

jai sudaryti. Tik didelės priešaky to darbo stojusių vadų pastangos nugalėjo visas kliūtis ir darbo vaisiai diena iš dienos sparčiai augo. Baterijos žmonių sudėtį papildė atvykę iš visų Lietuvos kampų savanoriai naujokai, o visas kitas judomas ir nejudomas baterijai reikalingas inventorių buvo iš visur rankiojamas perkamas, dovanai gaunamas ir t. t. Pirmi baterijai pabūklai: rusų 3 colų (76,2) kalibro buvo pirkti iš vokiečių okupantų. Pastarieji labai nenorėjo, kad Lietuvos kariuomenė greitai augtų ir stiprėtų ir darė tam darbui įvairių apsunkinimų vieton to, kad padėtų ir parodytų jaunai Lietuvos kariuomenei gerą širdį. Bet visų ta darbą dirbančių bendras pasiryžimas nebojo minimų apsunkinimų ir skubiai siekė savo tikslo. O skubinti reikėjo, nes iš rytų grėsė didelis mums raudonųjų pavojus. Reikėjo sparčiai ruoštis prieš juos ir gelbėti Lietuvos laisvę, jos savarankiškumą.

Vasario — kovo mėn. artilerijos formavimo darbas žymiai pasistūmėjo priekin. Buvo suformuotas artilerijos pulko štabas, viso artilerijos varomo darbo centras — smegenys ir įpusėtas 2 ir 3 baterijų formavimo darbas. 1-oji baterija, dar galutinai nebaigusi savo formavimo darbo, buvo paskirta į frontą.

Kovo mėn. 24 d. 1 baterijos 1 būrys išvyko į Kėdainius, o 26 d. antras būrys — į Alytaus frontą padėti čia mūsų jau kovojantiems su priešininku pėstininkams. Pirmuosius artilerijos suvius išgirdo Lietuvos žemėlį kovo mėn. 28 d., kada laisvos lietuvių rankos vedami, artilerijos pabūklai praskynė Tėvynės laisvės kelią. Tai buvo pirmieji mūsų atgijusios ir augančios artilerijos kovos daigai pasėti Lietuvos gerovei ir garbei. Tuo būdu artilerija stojo kovon drauge su kitų ginklų kariuomene ir kovojo, kol priešininkai tapo išginti iš mūsų šalies. Tuo pačiu metu prie artilerijos pulkoėjo skubiai naujų baterijų formavimas. Ten visu fizines ir intelektualines pajėgas buvo sukoncektruotos vienam uždaviniui: kuo greičiausiai suformuoti naujų baterijų ir pastuti jas į frontą. To darbo išdavos greitai pasireiškė. Balandžio mėn. pirmomis dienomis pasirodė fronte 2 baterija, kuri pirmąsias kautynes išvystė Zaslių rajone. Čia pamirėta pirmoji artilerijos auka — baterijos eilinis V. Vacbergas, bolševikų nukautas. Birželio mėnesi jau kautasi prieš bolševikus 3 baterija, 4 baterija (baigta formuoti VI-2 iš 1 baterijos 2 būrio,

kuris jau buvo fronte nuo III-26). Žodžiu, fronte ir artilerijos formavimo centre A. Panemunėje virė didelis ir atsakingas darbas. Fronto išdavos iki birželio mėn. antrosios pusės buvo labai sėkmingos, prie to nemaža ir artilerija prisidėjo, ir ji siekė linijos: Vojasiškiai — Dusetų ež. — Galminiai — Bružai — Južintų ež. Šventoji upė — Sartų ež. — Melionys — Pasaršiskiai — Širvintai — Trumpionys — Subačiaus ež. — Varkovės; už tos linijos priešas — bolševikai buvo nustumti, o artilerijos pulko centre baigė formotis 3 baterija ir susiformavo pirmojo ir antrojo divizionų štabai. Taip žingsnis po žingsnio buvo didinama ir stiprinama artilerija. Ji fronte savo nuopelnais neatsiliko nuo pėstininkų. Veiant bolševikus iš rytų Lietuvos, liepos rugpiūčio mėn. artilerija itin pasižymėjo visose eilėse kautynių: ties Salakais (čia įvyko 4 baterijos nelaimė: sprogo vamzdyje sviedinys ir užmušė eilinį Žukauską ir 3 sužeidė), Degučiais, Sabatu, Eglėte, Siodernu, Neu Grunvaldu, Rautensee, Suviekais, Mukuliais, Zarasais, Turmontu, Kalkūnais, Dvetu, Alukšta, Neu Sventen, Gryva — Daugpiliu ir kitais punktais. Čia mūsų jaunoji artilerija tikros kautynių pagarbos užsipelnė. Ji labai daug padėjo ir palengvino iki rugpiūčio 30 dienos atvaduoti Lietuvos rytus iš bolševikų okupacijos.

Baigusi su vienu priešininku artilerija turėjo skubėti į susidariusį naują bermontininkų frontą Radviliškio — Šiaulių apylinkėse. Pirmoji ir antroji baterija liko budėti pagal Dauguvą, likusioji artilerija (3 ir 4 baterijos) iš bolševikų ir viena (5 bat.) iš lenkų fronto (pradėta formuoti 1919 m. liepos mėn. 13 d. buvo permestos į šį frontą ir spalio mėn. 15 d. jau buvo Šeduvos — Baisogalos rajone ir tą pačią dieną vienas 4 baterijos būrys dalyvavo kautynėse Šiaulių — Daugelaičių rajone. Visos artilerijos buvo didžiausias noras ir pasiryžimas kuo greičiausiai atsiskaityti su nauju grobiku. Neilgai trukus visų noras išsipildė. Lapkričio mėn. 22 d. prasidėjusios operacijos sėkmingai baigėsi. Priešininkas buvo gerai visomis karo technikos priemonėmis apsišarvavęs, todėl artilerijai ypač čia teko išvystyti savo ginklo galybę. Žymesnės kautynės buvo išvystytos ties Šiaulėnais, Radviliškio, Aukštalokiais, Meškučiais ir kitais punktais. Antrojo gruodžio mėn. pusėje visa Žemaitija buvo laisva nuo avantiūristų bermontininkų. Taigi, 1919 metų gale artilerija, suvedusi sąskaitas, galėtu vien pasigirti savo atliktais darbais kovos lauke ir užfrontėje — artilerijos pulko centre. Per tuos metus laimingai atsikratyta nuo dviejų pasikėstusių prieš Lietuvos gyvybę priešininkų ir suskub-

ta suformuoti 8 baterijos. Paskutinės 3 baterijos (6 baterija pradėta formuoti IX-3, 7 baterija — XI-8 ir 8 baterija — XII-8) nebesuskubo prisidėti prie tų metų mūsų krašto vadavimo darbo.

Bet dar ne visas mūsų kraštas galėjo laisve pasigerėti ir jį pajauti. Pletinė Lietuvos dalis buvo okupuota kaimynų, bet virtusių tikru grobiku — priešininku, be paliovos skverbusiu karo jėga į mūsų kraštą. Todėl artilerijai taip pat ir visai kariuomenei, pradedant 1920 metus, liko uždėta pareiga atvaduoti mūsų Vilnios, Seinų sritis. Tokiu užsimojimu pradėti 1920 darbo metai.

Dar 1919 metais balandžio mėn. pabaigoje mūsų kariuomenė pirmą kartą susitiko su lenkais ties Varėna, vydamą bolševikus iš Lietuvos. Abi kariuomenės, turėdamos tikslą atsikratyti nuo bolševikų, žygiavo toliau į šiaurės rytus, palikdamos užimtose vietose užpakalyje užtvėras. Pradžioje atrodė, kad viskas bus tvarkoje ir galutina siena atrodė, kad viskas bus tvarkoje ir galutina siena lenkai, palikę stipresnes savo jėgas užpakalyje, paskatino jas skverbtis mūsų teritorijon, atstumiant mūsų kariuomenės silpnesnius būrius. Vėliau lenkai, atsipeikėję prie Varšuvos, pradėjo varyti bolševikus iš savo žemės. Rugpiūčio mėn. 28 d. jie pasiekė mūsų teritorijos sienas Augustavo — Suvalkų rajone ir tuojau jėga pradėjo skverbtis į mūsų kraštą. Mes turėjome ginti savo kraštą, žinodami jau nuo 1919 m. lenkų norus. Prasidėjo susirėmimai Seinų apylinkėse. Iš artilerijos tose kautynėse dalyvavo 2, 5, 9 (performuota iš 8 baterijos) baterijos ir gaubicų baterija. Nuo rugsėjo mėn. 15 d. puolamosios kautynės buvo nutrauktos, prasidėjus deryboms Kalvarijoje, bet rugsėjo mėn. 18 d., toms deryboms nutrūkus, vėl prasidėjo lenkų puolimai. Rugsėjo mėn. 22 d. lenkų pradėta staigi operacija mūsų kariuomenei, ypač artilerijai, labai daug kainojo. Su ašaromis tenka prisiminti tuo laiku priešininko padarytus mūsų artilerijai smūgius. Pradėjus lenkamis stipresnėmis pajėgomis mus pulti, mes turėjome trauktis, ir atsitraukiant IX-22 1 gaubicų ir 9 baterijos būrys ties Seiniais ir 5 baterija ties Kapčiamiesčiu tragingai žuvo. Tuo laiku 5 baterijos vyr. karininkas lt. Stapulionis buvo nukautas. Rugsėjo mėn. 25 d. ties Radune 1 baterija priešininko apsupta pateko į nelaisvę.

Rugsėjo mėn. 30 d. antrą kartą lietuviams su lenkais pradėjus derybas Suvalkuose, tame fronte ginkluoti susirėmimai aprimo. Bet į rytus nuo Nemuno prasidėjo nauja lenkų sugalvota avantiūra. IX-30 jie užėmė Žuraciškių, Zervinų kaimus, X-3 Varėnos stotį ir pagrobė ten esanti šarvuota trau-

Baterijos
priesaika.

Mūsų tankas.

kinį „Gediminą“. Tose kautynėse dalyvavo 2, 3, 4 baterijos, kurios labai daug padėjo sulaikyti lenkų puolimus. Spalių mėn. 6 d. ir čia aprimo ginklai, bet minėtoji avantiūra, pradėta IX-30 lenkų generolui Želigovskiui vadovaujant, spalių mėn. 7 d. išsivystė į tiesioginę Vilniaus kryptį — Lydos — Vilniaus geležinkelio. Pagaliau, lenkai groboniška ranka spalių mėn. 9 d. 11 val. užėmė mūsų tautos širdį — Vilnių. Mūsų mažos jėgos, tame skaičiuje ir 6 baterija, karžygiškai gindamos iki paskutiniųjų savo sostinę, atsitraukė į pietus ir šiaurės vakarus. Čia kritusių karžygių vėlės neduos ramybės tiems grobikams ir be paliovos maldaus Aukščiausiojo, kad Gedimino ainiai kuo greičiausiai grįžtų į Vilnių. Lietuvis Vilniaus niekad neišsižadės.

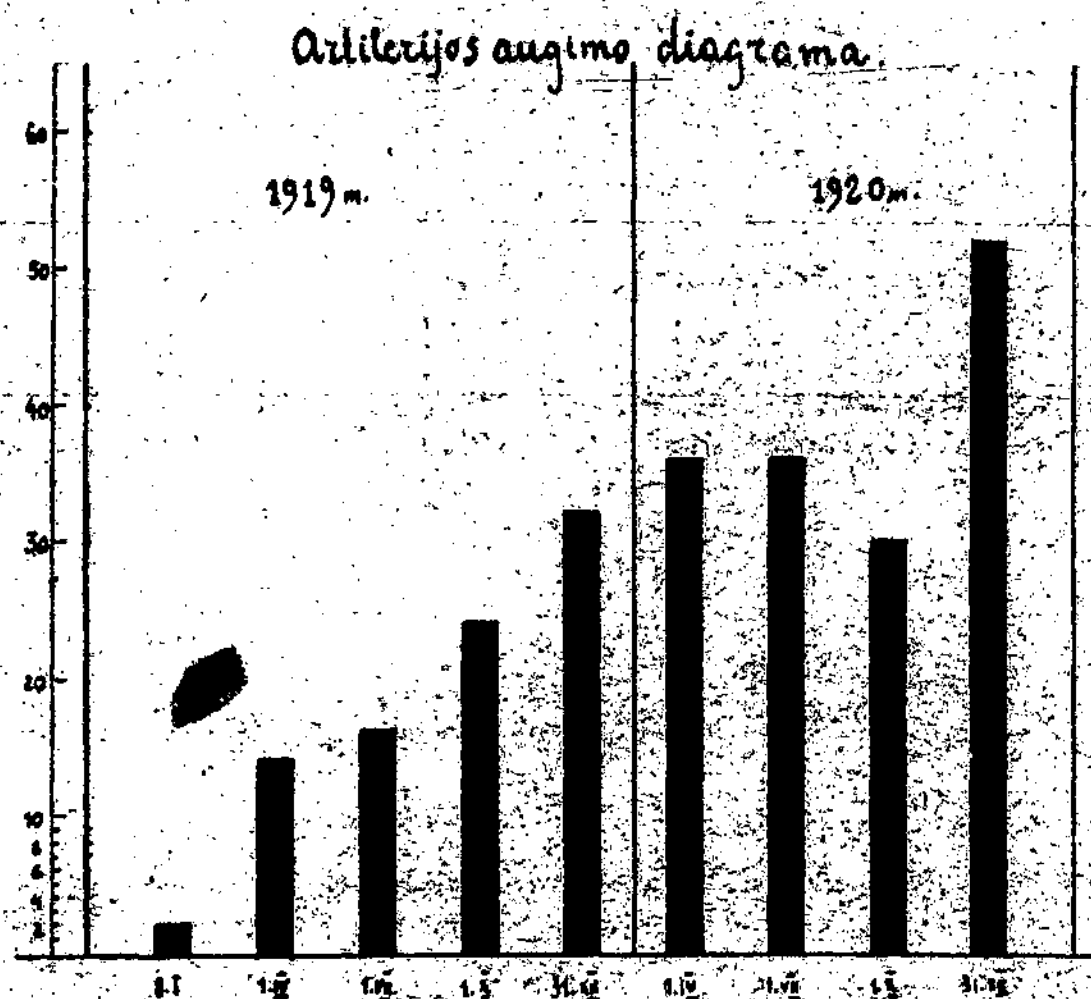
Tuo būdu prasidėjo antrasis karas, tarytum su sukilusiais lenkais — želigovskininkais. Jis Lietuvai labai daug nelaimių atnešė ir iki šiol pagrobto mūsų Vilniaus negražina. Lapkričio mėn. 17 d. želigovskininkai, matyti, norėdami Lietuvos gyvenimą pakirsti, sutelkę visas savo jėgas, pradėjo operacijas Širvintų — Giedraičių bare, kurios pradžioje turėjo pasisekimo. Jų raiteliai, pralaužę frontą, įsiveržė į mūsų užpakalį — Vidzeniškų, Kurklių, Kovarsko link. Mūsų kariuomenės pasiryžimas ir susikaupimas ne tik sulaikė želigovskininkus, bet dar sudavė priešininkui moralinį ir materialų smūgį. Priešininkas be atodairos bėgo Vilniaus link. Buvo žinių, kad jau jų kai kurios dalys gabenamos iš Vilniaus. Galimas daiktas, kad lietuviams būtų pavykę užimti Vilnių ir atvaduoti pagrobtais kraštais, jei nebūtų atėjusi į pagalbą Tautų Sąjungos Kontrolės Komisija su savo „patarnavimais“ — būtent, reikalaudama lapkričio mėn. 21 d. sėkmingas operacijas sustabdyti.

Per karą su želigovskininkais laimingesne buvo mūsų artilerija. Ji sugebėjo išlyginti tų metų siaudžius materialius smūgius ir pasižymėti visoje eilėje kautynių: ties Vilniumi, Naujais Trakais, Rykontais, Valkininkais, Musninkais, Giedraičiais, Širvintais ir kitose vietose.

Kiek daug aukų, kiek ašarų ir viena trečdali Lietuvos teritorijos su Vilniumi kruvinomis rankomis ir žiauria šventvagiška širdimi išplėšė iš mūsų želigovskininkai. Bet bus ir greitai ateis tas

laikas, kad lietuvis tas senas skriaudas atitaisys ir stos tvirta ir jau nebepajudinama koja ant Gedimino pilies kalno.

Tuo želigovskiadės laikmečiu artilerijos pulko centre taip pat nesnausta: dirbta daug. Pirmoj eilėje buvo atstatytos visos rugsejo mėn. 22-25 dd. žuvusios mūsų baterijos; suformuotas atskiro tvirtovės diviziono štabas, beveik buvo baigtos formuoti trys sunkiosios (1, 2 ir 3) tvirtovės baterijos. Tas visas darbas padarytas 1919-1920 m. bėgyje. Artilerijos augimas vaizdžiai matyti iš čia pridėtos diagramos.

Po 1920 m. lapkričio mėn. 30 d. mūsų kariuomenė nuo želigovskininkų skyrė apie 12 km. demarklinijos ruožas. Karo veiksmams pasiliovė, ir užimto generolo Želigovskio kariuomenės mūsų krašto išsprendimas perėjo į diplomatų rankas. Tuo laiku dalis artilerijos buvo likusi fronto zonoje, bet vėliau, aplinkybėmis pakitę, buvo atitraukta užpakalį — į nuolatinės stovyklas.

Kiekvienam yra malonu ir idomu prisiminti nudirbtus savo darbus, tuo labiau kiekvienam kariuomenės nariui, kuris prisidėjo prie Lietuvos valstybės atstatymo ir jos išlaikymo. Dabar, švenčiant tą brangią mums visiems šventę, pravartu susikaupti ir prisiminti anuos netolimos praeities dėl Laisvės kovos laikus ir pasiskirti savo buities palaikymui tolimesnius uždavinius. Mūsų artilerija, kaip jau minėjau, vystėsi valstybės kūrimosi gaidynėje. Augo, stiprėjo ir kartu gynė Lietuvos Nepriklausomybę. 1919 metais sausio mėn. pradžioje pasėti artilerijos pirmieji daigai neišnyko, nors buvo iš visų pusių apsupti pavojais, bet augdami išsišakojo, sustiprėjo. 1919-1920 m. kovos artileriją užgrūdino ir nurodė tolimesnius darbus kelti: iš vienos pusės stiprinti materiales ir morales jėgas, iš kitos kiekvieni momentu būti pasiruošus ginti savo kraštą ir, išgirdus galingojo trimito balsą, atvaduos mūsų kenčiančius brolius už demarklinijos su Lietuvos sostine Vilniumi. Pradėjime antrąją kariuomenės gyvenimo dešimtmetį su viltimi, kad visus siekiamus savo idealus įgyvendinsime ir 20 metų sukurtųjų proga iškilmingai pagerbsime Vilniuje ir kitose Lietuvos okupuotose vietose dabar amžinybėje išsinčius mūsų karžygius.

Art. kap. Šipelis.

Ats. kpt. Mikuckis, lietuvių dragūnų diviziono vadas Valke.

7 p. pulko kautynės su lenkais ties Širvintais (1920 m. lapkričio m.)

Mūsų kavalerija pirmame nepriklausomybės dešimtmetyje.

Kai kam, tur būt, atrodo, kad mūsų tautiška kariuomenė pradėjo kurtis tik 1918–1919 met., vadinasi, tada, kai buvo paskelbta Nepriklausoma Lietuva. Jei kam nors iš provincijos žmonių šiek tiek yra žinoma, kad dar 1917–1918 metais mes jau Rusijoje turėjome savo peštininkų dalys, tai, tur būt, mažai kas žino, kad jau 1917 m. spalio mėn. mes turėjome Rusijoje savo lietuvių dragūnų divizioną (2 eskadronų). Norėdamas trumpai parodyti mūsų tautiškos kavalerijos organizavimosi pradžia ir jos veikimą mūsų kariuomenės 10 metų gyvenimo laikotarpy, aš trumpais bruožais papasakosiu atskirai apie kiekvieną mūsų kavalerijos dalį, jų įsisteigimo tvarką, t. y., apie:

1. Lietuvių dragūnų divizioną Valke.
2. Gudų eskadroną Gardine.
3. 1 gusarų pulką.
4. 2 ulonų pulką.
5. 3 dragūnų „Geležinio Vilko“ pulką.

1. Lietuvių dragūnų divizionas Valke.

1917 metais, didžiojo karo metu, po Rusų revoliucijos, įvairios Rusijai priklausios tautos pradėjo organizuoti savo tautiškos kariuomenės dalys, iš jų karininkų ir kareivių, kurie karo metu tarnavo rusų pulkuose. Rusų dalyse buvo daug mobilizuotų lietuvių, kurie 1917 m. nutarė irgi organizuoti lietuvių pulkus, ar batalionus, kad veltų atvesti juos į Lietuvą. Šiam darbui klūdė rusai ir ypač lenkai, bet, nežinint jai, 1917 metais mūsų kariams patriotams pasisekė surinkti apie 3000 lietuvių karių ir organizuoti iš jų batalionus, taip atsirado 1 atskiras lietuvių batalionas Vitebske, lietuvių atsargos batalionas Smolenske, 1-as atskiras Sibiro lietuvių batalionas Vytauto Didžiojo ir Royno lietuvių batalionas.

Vadinasi, Rusijoje gyvenantieji lietuviai turėjo jau peštininkų dalys, bet nebuvo dar kavalerijos, nors rusų kavalerijos pulkuose lietuvių tarnavo labai daug. Ši spraga labai greit buvo užkišta. 1917 m. spalio mėn. XII rusų armijos lietuvių karių visuotiname suvažiavime majoras Mikuckis pastebė-

jo, kad daugelis iš suvažiavusių lietuvių karių yra 20 Suomų dragūnų pulko. Tas davė jam mintį organizuoti lietuvių dragūnų eskadroną.

Majoro Mikuckio energijos dėka greit buvo išgautas leidimas formuoti lietuvių eskadroną iš XII armijos vadovybės ir organizavimo darbas prasi-
dėjo 1917 m. spalio mėn. Artimiausias kavalerijos pulkas, nuo XII armijos buveinės, buvo 20 Suomų dragūnų pulkas, kuriame buvo apie 100 lietuvių. Tas pulkas stovėjo tuomet ties Dorpatu (Estijoje). XII armijos štabas Valke. Davus leidimą, armijos vadovybė pasiuntė telefonogramas į visas savo dalis, kad leidžia kariams lietuviams atpleisti savo pulką ir vykti į Valką pas majorą Mikuckį į lietuvių eskadroną.

1917 m. gruodžio mėn. pradžioje 20 Suomų dragūnų pulko 2 eskadrono vachmistras Eidukaitis Jonas (dabar vyr. leit. 1 gusarų pulke) su 50 dragūnų pilna šarvuote ir su arkliais paliko pulką ir žygio tvarka atvyko į Valką pas majorą Mikuckį. Tas ir buvo lietuvių dragūnų diviziono pradžia. Nuo vachmistro Eidukačio atvykimo į eskadroną pradėjo iš visų dalių plaukti lietuviai, daugiausia kavaleristai, nors ju tarpe buvo ir peštininkų ir artileristų.

Kadangi Valke vietos nebuvo, todėl už kelių dienų eskadronas persikėlė į Grabzdžių kaimą, 5–6 km. nuo Valko. Ten ir ėjo tolimesnis eskadrono organizavimas. Šiame darbe majorui Mikuckiui daug padėjo jo pažįstamieji rusai, o ypač lietuvis a. a. daktaras generolas Vytautas Girdvila.

Eskadrono organizavimosi pradžia buvo labai sunki, nes majoras Mikuckis, pats būdamas peštininkas, negalėjo surasti kavalerijos karininkų lietuvių, bet vis dėlto jis energingai varė užsibrėžtą darbą, padedamas vachmistų ir puskarininkų.

1918 m. vasario mėn. 1 d. eskadronė buvo jau apie 120 žmonių ir 83 arkliai; eskadronas vis augo naujai atvykstančiais žmonėmis ir arkliais ir įvairiu turtu. Kadangi eskadronas buvo jau per daug didelis, todėl majoras Mikuckis greitai laiku išgavo leidimą formuoti lietuvių dragūnų divizioną. Leidi-

mas buvo duotas, ir 1918 m. vasario mėn. 27 d. jau pradama formuoti 2 eskadroną, kuris greitai laiku irgi buvo pilnas.

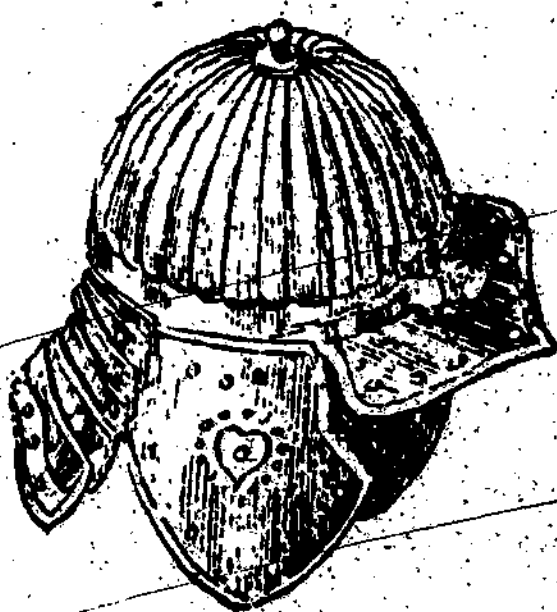
1-jo eskadrono vadu buvo paskirtas vachmist-ras Eidukaitis, 2-jo — vyr. pusk. Slaurusevičius, vėliau Ruškys, diviziono ūki prižiūrėjo vachm. Eidukaitis. Visą reikalingą divizionui turtą, ap-mundiravimą, šarvuotį ir ginklus, divizionas gavo iš 17 kavalėrijos divizijos. Tos divizijos štabo vir-šininkui operatyviniu atžvilgiu divizionas ir priklausė. Diviziono dragūnai buvo ginkluoti rusų kavale-rijos karabinais ir kardais. Iš viso divizionas turėjo apie 200 žmonių ir arklių.

džių kaimo, divizionas, majoro Mikuckio vadovybėje, išėjo 1918 m. vasario mėn. 24 d.

Kovo mėn. 3 d. divizionas buvo jau Verro miestelyje, tą patį dieną rusai su vokiečiais pasirašė taikos sutartį, po kurios pasirašymo vokiečiai užėmė Verro miestelį. Norėdamas pasilikti Rusi-joj, divizionas galėjo pasitraukti iš miestelio ir eiti Rusijos gilumon, bet nė vienas lietuvis dragūnas ne-norėjo bastytis svetimoje žemėje. Visi alla vienas norėjo grįžti Lietuvon ir kovoti už jos laisvę. To-dėl divizionas pasiliko Verro miestelyje ir be kauty-nių atidavė ginklus ir arklius vokiečiams, kurie užtat žadėjo visus juos nuvežti Lietuvon. Žinoma,

Pirmieji mūsų savanoriai raitininkai
(1919 m.)

Lietuvių divizionas buvo suformuotas ne tikslu padėti rusams kariauti su vokiečiais, bet grynai švietimo bei tautinio susipratimo ir susivienijimo tikslu.

Lietuvių dragūnų divizionui da lyvaut kauty-nėse neteko. Vokiečiai tuo laiku pradėjo brautis Rusijos gilumon ir 17 rusų kavalėrijos divizija, ku-riai priklausė ir lietuvių divizionas, pradėjo trauktis Pskovo link. Lietuvių divizionas gavo įsakymą lydėti divizijos štabą, nes rusų karminkai jau nepa-sitikėjo savais kareiviais ir norėjo turėti lietuvius, kaip štabo apsaugą. Iš eskadrono buveinės, Grabz-

vokiečiai savo pažado neįspildė ir suėmė visus di-viziono dragūnus, nuvežė belaisvių stovyklon, ten kai kuriems teko išbūti net iki 8 mėnesių.

Divizionas žuvo, bet jo kariai greit išsivadavo iš vokiečių nelaisvės, grįžo Lietuvon ir įstojo į nau-jus lietuvių formuojamus eskadronus ir išėjo į kau-tynių laukus kovoti už Lietuvos Nepriklausomybę.

II. Gudu eskadronas.

Vienkart, kai Alytuje ir Kaune, 1918—1919 me-tų pradžioje, formavosi mūsų 1 ir 2 pestininkų pul-kai, Gardine pradėjo formuotis Lietuvos kariuome-

nės sudėtin įeinančios tautiškos gūdų kariuomenės dalys. Buvo suformuotas 1 gūdų Gardino pėst. pulkas, Gardino komendantūros batalionas ir Gūdų gusarų eskadronas.

Eskadronas pradėjo formotis 1919 m. sausio mėn. pradžioje. Vadu buvo paskirtas kapitonas Glinskis, kuris vėliau tarnavo mūsų gusarų pulke, būdamas 4 esk. vadu. Eskadrono kareiviai buvo visi savanoriai, daugiausia buvo tikri gudai, be jų buvo keletas Lietuvos totorių ir net porą žydų. Visi jie buvo tarnavę rusų kavalerijos pulkuose, todėl buvo visko matę ir prityrę kariai kavaleristai.

Eskadronas nešiojo tokia pat uniformą, kaip ir Kaune steigiamų mūsų gusarų eskadrono kareiviai, vadinasi, vokiečių sukirpimo mundurus ir mil'nes, kepurų lankeliai buvo balti. Kad atsiskirti nuo gusarų lietuvų, gudai uždėjo tik raudonus kantus.

Ginkluoti jie buvo įvairiai: kai kurie turėjo vokiečių pėst. šautuvus, kai kurie karabinius. Kartais irgi buvo įvairūs: rusų ir vokiečių. Balnus turėjo įvairius: — vokiečių, rusų, kazokų. Pikių neturėjo, bet buvo manoma jas įvesti su gūdų tautiškomis balta-raudona-balta vėliavėlėmis.

Dėl kelių 1 gūdų Gardino pėst. pulke atsiradusių išdavikų, gegužės mėn. 1919 m. gūdų dalys Gardine buvo lenkų nuginkluotos ir nuvarytos į belaisvių stovyklas. Ištrūko tik vienas gūdų eskadronas, kuris tą patį mėnesį ir atvyko Kaunui. Kaune eskadronas buvo prikomandiruotas prie 1 gusarų pulko ir tuoj buvo išsiųstas saugoti demarkacijos liniją su lenkais, ties Leipūnų miesteliu.

Demarkacijos linijoje eskadronas, dažnai susišaudydamas su lenkais, išstovėjo iki rugpjūčio mėn. pabaigos. Lenkai tuo laiku pradėjo vis dažniau ir dažniau puldinėti lietuvius ir pagaliau naktį iš 23 į 24 dieną rugpjūčio mėn. lenkų kavalerija atakavo gūdų eskadroną. Matyt, kad eskadronas nebuvo išstatęs sargybų, arba išstatyti sargybiniai miegojo, nes lenkai, ne kieno nekludomi, prieėjo prie butų, kur gyveno gūdų gusarai, apmetė butus rankinėmis granatomis ir puolė su kardais.

Iš miego pakelti ir netikėtai užklupę gusarai gudai gynėsi, kiek galėjo, bet nebegalėjo atsispirti prieš daug gausingesnius lenkus ir, palikę 12 nužautų, sužeistų ir belaisvėn paimtų gusarų, vieną karininką ir 13 arklių — pasitraukė. Kita dieną keli gusarai pabėgo iš nelaisvės ir grįžo prie eskadrono. Kiti buvo nuvežti belaisvių stovyklon į Gardiną.

Tais pačiais metais rudenį kautynėse su lenkais netekęs daug žmonių ir arklių, eskadronas, turėdamas vos 25 gusarus, grįžo Kaunui ir buvo prikomandiruotas prie 2 atskiros gūdų kuopos, su kuria buvo išsiųstas į Dauguvos frontą.

Lapkričio mėn. 17 d. gūdų eskadronas buvo išformuotas: eskadrono vadas kapitonas Glinskis su visais eskadrono arkliais perėjo į 1 gusarų pulką, o eskadrono kareiviai buvo pervesti į gūdų pėst. batalioną, kur jie ir toliau narsiai kovėsi su lenkais, bet tik jau pėsčių rikiuotėje.

Nebūdami lietuviai, gūdų gusarai visą laiką didvyriškai kovėsi su Lietuvos priešais, nes, būdami gudai patriotai, jie mylėjo savo Tėvyne Lietuvą ir Gudiją, kurios dar senoveje buvo sudariusios vieną didelę ir galingą valstybę — Lietuvą.

III. 1-as gusarų D. L. Etn. K. Jonošo Radvilos pulkas.

Pradėjus organizuoti mūsų įvairias pėstininkų dalis ir kitų ginklų rūšių vienetus, 1919 m. sausio mėn. buvo sumanyta organizuoti ir atskirus raitelių

eskadronus. 1919 m. sausio mėn. 11 d. prie Kauno miesto ir apskrities komendantūros buvo pradėtas organizuoti 1 gusarų eskadronas. Reikia pabrėžti, kad tuo laiku miesto komendantu buvo jau majoras Mikuckis, kur's Rusijoje organizavo ir vadovavo lietuvių dragūnų divizionui.

Eskadronas augo labai sparčiai. Kasdien į eskadroną ateidavo nuo 5 iki 10 savanorių, tai buvo inžinieriai, klerikai, mokytojai, studentai, gimnazistai ir ūkininkų sūnūs. Visų ūpas buvo labai pakeltas, visi nekantriai laukė, kada eskadroną išsiųs į frontą, į pirmą kovos krikštą.

Tais pačiais metais vasario mėn. 4 d. prie Atskirojo Vilniaus bataliono buvo pradėtas formuoti 2 gusarų eskadronas. Vos mėnesiui praslinkus, ir šis eskadronas buvo pilnas, nes iš visur ėjo savanoriai, norintieji tarnauti kavalerijoje. Nei 1-mo, nei 2-ro eskadrono gusarai neturėjo kariškų rūbų, nei apavo, visi keletą mėnesių vilkėjo savo rūbais, todėl eskadronų išvaizda buvo labai marga. Kad galima būtų atskirti nuo civilių žmonių, eskadronų gusarams buvo įsakyta užsidėti ant kepurų baltus lankelius, nuo to atsirado vėliau gusarų uniforma.

1-as gusarų eskadronas palyginant trumpu laiku buvo aprūpintas arkliais, kuriuos miesto komendantas supirkinėjo iš vokiečių, ar Kauno apylinkės gyventojų. 2-as eskadronas porą mėnesių visai neturėjo arklių. Visas mokymas buvo daromas kaip kavalerijoje, todėl 2 eskadronas buvo nei pėstininkai, nei kavalerija. Apginklavimas buvo irgi gan margas. Gusarai turėjo vokiečių pėst. šautuvus, kavalerijos ar artilerijos karabinius, įvairius kardus. Daug savanorių atejo su nuosavais ginklais, pirktais iš vokiečių ar paimtais kautynių lauke 1914—1915 m. Nei 1-as, nei 2-as eskadronas pikių neturėjo.

Eskadronams vos tik susitvėrus, kovo mėn. 27 d. jie jau buvo išsiųsti bolševikų frontan, į Žiežmarin-Zaslių-Aukštadvario apylinkes. 1 eskadronas, kaip anksčiau suformuotas, buvo jau aprūpintas arkliais ir frontan išvyko raitas, 2-as pėsčias. Abu eskadronai, nors ir neapmokyti, dalyvavo kovose su bolševikais ties Jėznu, Aukštadvariu, Pajautiskiais, Žasliais ir Vieviu. Bolševikai su dideliais nuostoliais buvo atmesti.

Balandžio mėn. 2-as eskadronas grįžo Kaunui. Čia jis buvo aprūpintas arkliais ir, porą savaitių pasimokęs, vėl buvo išsiųstas į bolševikų frontą. Naujame fronte abu eskadronai dalyvavo kautynėse ties Alunta, Utena, Daugailiais — gegužės mėn. ir birželio ir liepos mėn. ties Novosiolkais. Vienasuvais, Degučiais, Salaku, Žagarine, Čiorny-Brody.

Iki gegužės mėn. 12 dienos dar tebesikuriančioje ir jau smarkiai su bolševikais besikaujančioje mūsų kariuomenėje buvo tik tie du atskiri gusarų eskadronai, bet tą mėnesį karo vadovybė pamatė, kad vis augantį ir vis platesnį frontą užimančiai kariuomenei 2-ųjų eskadronų neužtenka, todėl iš visų raitų dalių buvo įsakyta suformuoti 1-ji „Lietuvių raitelių pulką“, į kurį įėjo ir gūdų eskadronas, išsprukęs iš lenkų Gardine. Naujo pulko vadu buvo paskirtas švedų kariuomenės majoras Hoegeris, jo padėjėju buvo pulkininkas Jackevičius, kuris faktiškai ir vadovavo pulkui. Liepos mėn. 1 d. pulkininkas Jackevičius galutinai priėmė pulką.

Tuo laiku, kai 1 ir 2 eskadronai kovėsi su bolševikais, birželio mėn. Kaune buvo pradėtas steigti 3 eskadronas, jo vadu buvo paskirtas dabartinis gusarų pulko ūkio viršininkas pulk. leit. Engmanas.

Liepos ir rugpjūčio mėn. 2 eskadronas dalyvavo smarkiose kautynėse su bolševikais ties Zarasais.

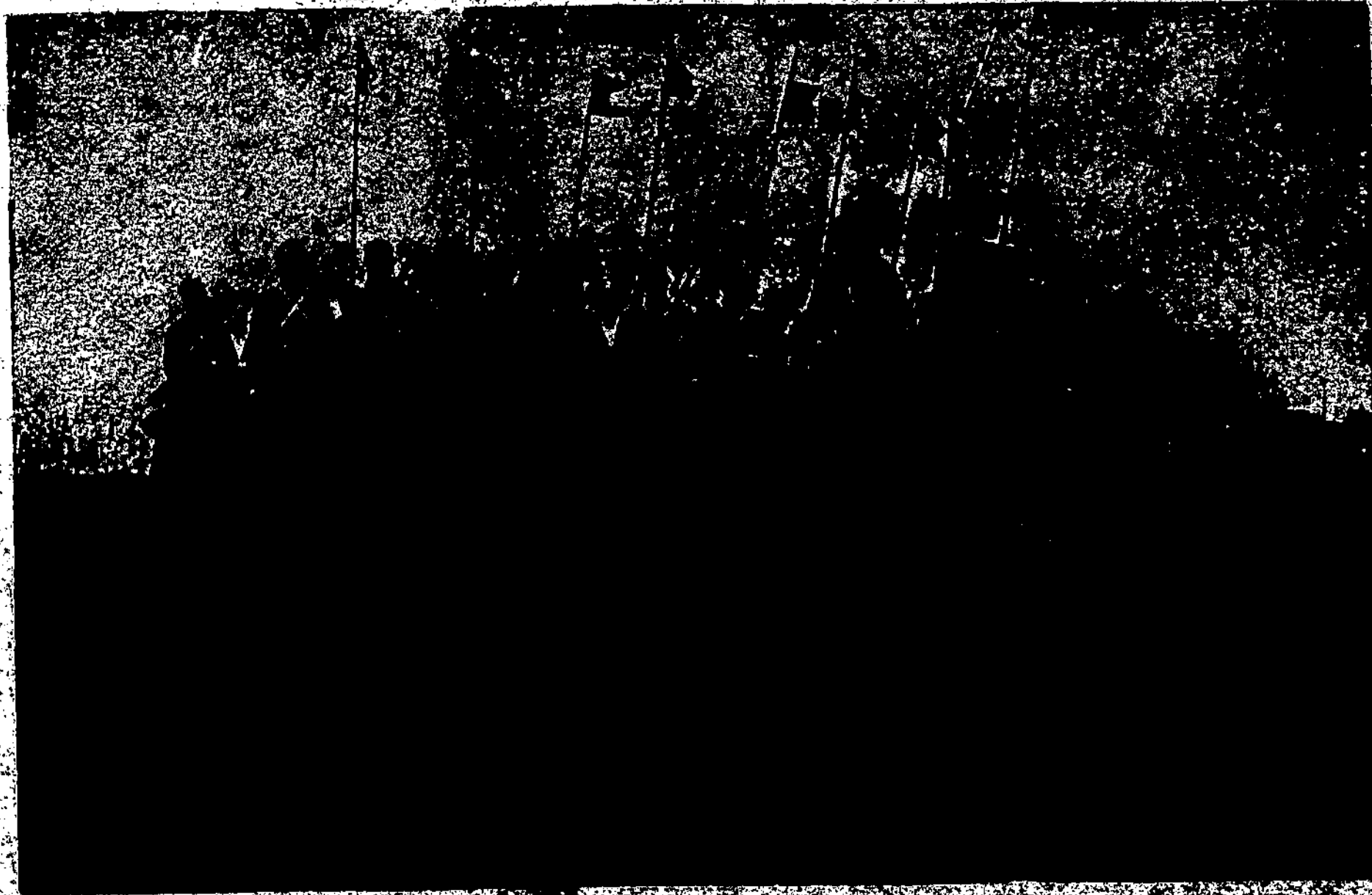
Smalva, Žagarinė, Turmantais, Štainenze, Grince-
nu, Kalkūnais. 2 eskadronai, atakuojant Zarasus,
didvyriškai žuvo gusaras Vincas Siporaitis. Tuose
kautynėse pasižymėjo visa eilė gusarų tarp kurių
Petras Bindokas, apdovanotas 3 ir 2 laipsnio Vyties
Kryžiumi, gusarai Storkus, Kraunaitis, Indrišius,
Našliūnas, Blokas, Pečkauskas, Siporaitis, Jablons-
kis, Adomaitis, Tamkevičius, Orentas, Macijauskas
ir kiti — visi apdovanoti Vyties Kryžiumi 3 laipsnio
su kardais.

Spaliu mėn. pulkas gavo naują pavadinimą
„1 Raitelių pulkas“. Pradėta steigti 4 eskadronas.
Bolševikai buvo jau išvaryti už Dauguvos, bet šiau-
rės Lietuvoje atsirado kitas priešas — bermontininkai.
Į naują frontą buvo išsiųsti 1 ir 2 eskadrono 3 būriai,
kurie dalyvavo kovose ties Radviliškiu - Pakruojum-
Lygumais - Meškučiais - Joniškiu ir Šiauliais.

Lenkams vis besiveržiant Lietuvos gilumon,
eskadronai dalyvavo kautynėse ties Lyda, Vilium,
Lendvaravų, Rykontais, Trakais, Daugais, Varėna—
Perlojumi — Merkinė, Sirvintais, Gledraičiais — Du-
bingiais. Lenkų kavalerijai 1 isibrovus 1 Lietuva,
4 eskadronas išėjo iš Gledraičių kautynių ir persekio-
jo lenkus, kol jie buvo išvaryti iš Lietuvos.

Po Gledraičių ir Sirvintų kautynių 1 ir 4 eska-
dronas buvo atitraukti ties Ukmerge. 1-as ties Žas-
lais, 3 eskadronas liko Daugu — Merkinės apylinke-
je. Tuo pat metu, kai eskadronai kovėsi su lenkais,
Kaune buvo suformuotas atskiras eskadronas.

Kautynėms pasibaigus ir eskadronams grįžus iš
fronto, pulkas pradėjo tvarkytis ir iš naujo organi-
zuotis. Eskadronai, nekuomet normaliai nemoky-
ti ir visų karo gudrybių išmokę kautynių lauke, po
priešo kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi, per du metus

Šių dienų kavalerija

Lapkričio mėn. į frontą išvyko ir 3 eskadrono
2 būriai. Šie būriai kovėsi ties Kėdainiais, Airlogala,
Lyduvėnais. Kadangi augančiam pulkui pradėjo stigti
puskarininkių, tad buvo įsteigta mokomoji komanda.

Ir bolševikai, ir bermontininkai buvo iš Lietuvos
išvaryti, bet 1920 met. prasidėjo bolševikų-lenkų
karas, ir mūsų kariuomenė buvo permesa į kitą
frontą, kad sustabdytų bolševikų plūdimą į Lietuvą.
Lenkams Vilnių apleidus ir užėmus jį bolševikams,
mūsų kariuomenė pareikalavo atiduoti jai mums
priklausančią sostinę, todėl 1920 met. liepos mėn.
pulkas buvo išsiųstas į Vilnių. Pulkui į Vilnių su
8 pėst. pulku žygiuojant, lenkų brigada pasijojo jiems
kelia ties Rikontais, lenkai buvo sumušti ir palikę
kautynių lauke apie 100 lavonų, atsitraukę. Pulkas
vėl pradėjo žygiuoti tolyn ir 15 d. įėjo į Vilnių.

Dar porai mėnesių praeinčius, bolševikai buvo
sumušti ties Varšuva ir panikoję pradėjo trauktis į
Rusiją, lenkai juos vijosi ir kartu pradėjo brauktis į
mūsų kraštą. Prasidėjo naujos kautynės su lenkais.
Nuo to laiko pulko eskadronai buvo išskirti į visas
puses, o pulko štabas grįžo Kaunui. 2 eskadronas
buvo pasiųstas į Suvalkų apylinkę, paėmė Suvalkus
su dideliu grobiu ir pasiekė Augustavo perką. Ru-
denį ten nuvyko 3 ir 4 eskadronai. 1 eskadronas
liko už Vilniaus, Rodūnė, ir čia pasidūrė su lenkais
Nočios - Rodūnės - Elsiškes linijoj.

išvaikščioje visa Lietuva ir Latvijos, ir Lenkijos kraš-
tus — rikiuotės atžvilgiu nekaip atrodė uniformos ir
apginklavimo įvairumas išsyk krito į akis. Todėl
dabar buvo pradėtas visas vienodinti nuo kaman-
davimo iki apginklavimo.

1921 met. gegužės mėn. 17 d. pulka priėmė da-
bartinis Vyr. Štabo viršininkas gen. štabo pulkinin-
kas P. Plechavičius. Naujo pulko vado ener-
gijos, kavalerijos dalyko žinojimo ir nenuilstamo dar-
bo dėka pulkas buvo surinktas vienon vieton Anykš-
čių rajone ir per 6 mėn. buvo pertvarkytas, perorga-
nizuotas, vienodai apginkluotas ir aprėngtas, ir pul-
kas gavo tikro kavalerijos pulko išvaizdą.

Bolševikų, bermontininkų ir lenkų kovose vieni
eskadronai turėjo pikes, kiti neturėjo. Lengv. kul-
kosvaidžiai buvo įvairių sistemų, nešiojo juos gusarai
ne krūviuose, bet tiesiog pasikabinę ant kaklo, šovinių
dežės buvo gusarų nešiojamos tiesiog rankose. Sunk.
kulkosvaidžių pulkas visai neturėjo. Dabar pulkas
gavo vienodus lengv. kulkosvaidžius, gavo sim-
kiuosius — buvo suorganizuotas kulkosvaidžių eska-
dronas ir ryšio komanda. Be to, pulkas gavo naują
pavadinimą „1-as kavalerijos pulkas“.

1922 m. balandžio mėn. pulko vado dėka pulkas,
kadangi jo pamatai buvo gindami eskadronai, gavo
4 pavadinimą „1-as Gūsarų pulkas“. Iki 1922 m.
lapkričio mėn. pulkas stovėjo Anykščių rajone, ta-

rydamas manevrus, lauko pratimus ir nuolat tobulėdamas tapo vienas iš geriausių.

1924 m. pulko vadui pulk. P. Plechavičiui išvykus į Karo Akademią, į Čekoslovakiją, pulką priėmė pulk. leit. Engmanas, vėliau pulk. Jackevičius, kuris jam vadovauja ir dabar.

1927 m. rugsėjo mėn. 25 d. Tautos Vadas davė pulkui šefą ir naują (jau 5) pavadinimą. Pulko šefu paskirtas Didysis Lietuvos Etmonas Kunigaikštis Jonušas Radvila, ir pulkas pavadintas „1-ju gusarų Didžiojo Lietuvos Etmono Kunigaikščio Jonušo Radvilos pulku“. Tą pačią dieną pulkas gavo ir standartą.

IV. 2 ulonų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštienės Birutės pulkas.

1919 metų kovos su bolševikais ir bermontininkais, o taip pat ir mūsų nuolatinieji kivičiai ir 1920 metų kovos su lenkais parodė mums, kad vieno kavalerijos pulko neužtenka, todėl 1920 m. lapkričio mėn. 16 d. buvo pradėtas steigti 2 raitelių pulkas Kaune. Pulko vadu buvo paskirtas 1 raitelių pulko vadas pulkininkas Jackevičius, kuris perdavė pulką pulkininkui Litvinui.

Pulko organizavimas ėjo gan sparčiais žingsniais, nes krašte buvo jau tvarka, gerai veikė visos karo ir civilės įstaigos, todėl naujai besiformuojas pulkas greit gavo reikalingą skaičių žmonių ir arklių, buvo išsiskyrę gan gerai aprūpintas ginklais ir apmūniruotas. Gavo pakankamą karininkų ir puskarininkių skaičių, todėl per 4 — 5 mėnesius, t. y. 1921 m. balandžio mėn., pulkas jau turėjo 4 eskadronus.

Kadangi kovos buvo jau pasibaigusios ir joks rimtas pavojus mūsų kraštui negresė, tad savanorių pulką veik visai neatvykdavo. Žmonių pulkas gavo iš skirstymo punktų įvairių pėstininkų dalių ir atsargos batalionų. Arklių daugiausia pulkas gavo iš Kariuomenės Arklių Depo.

1920 met. gruodžio mėn. 8 d. buvo įsteigta mokomoji komanda, vėliau kulkosvaidžių eskadronas, ir maždaug per pusę metų nuo pulko įsteigimo pulkas buvo jau visai suformuotas.

Kovo mėn. 30 d. mes perėmėm iš latvių mums priklausantį Palangą su jos apylinkėmis. Perėmimas įvyko labai iškilmingai: į Palangą atvyko visa karo ir civilė mūsų vyriausybė ir įvairių kariuomenės dalių. Ju tarpe buvo ir 1 ulonų eskadronas su 1 gusarų pulko orkestru. Miniamam eskadronui tuomet vadovavo dabartinis kavalerijos viršininkas gen. štabo pulkininkas P. Plechavičius.

1921 m. balandžio mėn. 24 d., vykdydamas armijos vado įsakymą, pulkas žygio tvarka per Jona-vą — Ukmergę išvyko į Uteną. Pulkas buvo išsiųstas saugoti demarkacijos liniją su lenkais nuo Gledraičių iki Ežerėnų, t. y., iki latvių sienos.

30 d. pulkas perėmė barą iš 5 pėst. pulko, kuris čia stovėjo anksčiau. Didesnių susirėmimų su lenkais pulkas neturėjo, nors maži susišaudymai su lenkais buvo kasdieninė ulonų drona. Sakysim, liepos mėn. 18 d. ulonų lauko sargyba buvo užpulta civiliskai persirengusių lenkų kareivių. Lenkų užpuolimas nepavyko, ir jie pagrobė tik 4 pabaluotus arklius ir 3 karabinius, buvo priversti greit trauktis prieš kontratakuojančius ulonus.

1921 met. pulkas perdavė savo barą 3 pėst. pulko dalims ir beveik išstisus metus pulkas išstovėjo Kaune, visą laiką atiduodamas mokymui, lauko pratimams ir tvarkymuisi.

Vėliau pulkas buvo perkeltas į Alytų, kur stovi ir dabar. Pulku vis dar vadovavo pulkininkas Jackevičius. 1926 met. sausio mėn. pulkininkas

Jackevičiui buvo įsakyta priimti 1 gusarų pulką, o ulonų pulką priėmė pulk. A. Plechavičius, kuris ir dabar pulkui vadovauja.

Kaip gusarų pulkas laikui bėgant gavo jau 5 pavadinimą, taip ir ulonų pulkas šimet gavo 4 pavadinimą. Šiomet rugsėjo mėn. 30 d. Respublikos Prezidentas ulonų pulko šefu paskyrė Lietuvos Didžiąją Kunigaikštienę Birutę ir kartu su pulko standartu (vėliava) pulkas pavadintas „2-as ulonų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštienės Birutės pulkas“.

V. 3 dragūnų „Geležinio Vilko“ pulkas.

Nuolatinis lenkų ginklų žvangėjimas mūsų Vilniaus krašte ir lenkų noras pagrobti ir paveržti Lietuvą, vertė mūsų vyriausybę stiprinti kariuomenę, kad galėtumėm niekais paversti lenkų sumanymus, atremti jų puolimus ir išvaduoti pagrobtą sostinę Vilnių.

Tuomet 1920 m. pabaigoje, pačių karščiausių mūsų kautynių su lenkais metu, seimo atstovas kap. Natkevičius buvo iškęles klausimą suformuoti tokias tautiškas dalis ir duoti joms tokį pavadinimą, kuris būtų surištas su mūsų garbinga praeitimi. Atsirado mintis formuoti kavalerijos šimtines, pavadinant jas „Geležinio Vilko“ šimtinėmis.

Pasiūlymas buvo priimtas, ir 1920 metais spalio mėn. pradžioje (apie 6 — 7 d.) seimo atstovas kap. Natkevičius pradėjo steigti Panemunėje 1-ją Geležinio Vilko šimtinę. Šimtinėn stojo savanoriai inžinieriai, advokatai, menininkai ir darbininkai, ir šimtinė greit pradėjo augti.

Kadangi Panemunėje ankšta buvo, todėl spalio mėn. 16 dieną šimtinė buvo perkelta į Raudondvarį, Kauno apskr. Savanoriai vis plaukė iš visų kraštų ir įvairių kariuomenės dalių, bet iki spalio mėn. 22 d. šimtinė iš turto nieko neturėjo, turėjo tik tą, ką buvo atsinešę su savim ateidami savanoriai ar atsiųsti kareiviai. Mėnesio pabaigoje šimtinė gavo šautuvus, keturius kulkosvaidžius ir šlaip-turto.

Šimtinės vado pareigas nuo spalio mėn. pabaigos pradėjo eiti pulk. Litvinas, nes kap. Natkevičius, užimtas seimo darbais, negalėjo nuolat būti šimtinėje. Kaip greit augo šimtinė, rodo kad ir šis faktas. Vos mėnesiui praslinkus nuo šimtinės įsteigimo, joje buvo jau 10 karininkų ir 243 vilkai. (Taip oficiališkai šimtinės kariai buvo vadinami). Kiek blogiau buvo su arkliais, nes šimtinė turėjo vos 27 arklius ir tai dauguma buvo nuosavi — savanorių. Bet ne tik savanoriai atvykdavo su savais arkliais, buvo atsitikimų, kad arklius dovanavo pulkui net dyarininkai ar stambesnieji ūkininkai.

Lapkričio mėn. 28 d. šimtinė žiūrėjo armijos vadas ir rado, kad ji kautynėms visai paruošta. Tą pat dieną iš 1-jo raitelių pulko šimtinė gavo 92 arklius ir, turėdama 317 karių, turėjo jau ir 125 arklius. Karių ir arklių skaičiui vis augant, gruodžio mėn. 7 d. Krašto Apsaugos Ministerio įsakymu šimtinė buvo performuota į 3-ji raitelių Geležinio Vilko pulką. Tuoj buvo pagtas 2 šimtinės, ryšio, kulkosvaidžių ir nerikiuotės komandų ir pulko štabo formavimas, ir šimtinė tapo pulku tikra to žodžio prasme. Gruodžio mėn. 23 d. 2 eskadronai pirmą kartą viešai pasirodė kariuomenės parade Žallajame kalne, Kaune.

Pulko organizavimuisi padėjo ne tik valdžia, bet ir įvairios tautiškos Lietuvos ir Amerikos lietuvių organizacijos ir gynimo komitetas. Gruodžio mėn. 30 dien. gynimo komitetas davė pulkui 200.000 auksinių pulko organizavimosi išlaidoms padengti.

1921 m. sausio mėn. 20 d. pulkas pradeda organizuoti griežikų komandą; vienkart perorganizuoja-

ma kulkosvaidžių komanda, kurion įėjo 1 sunk. kulk. būrys ir 2 lengv. kulk. Komanda tą dieną buvo priskirta 1 eskadronui, kuris gavo įsakymą būti pasiruošusiam išeiti į frontą. Sausio mėn. 21 d. 1 eskadronas su kulkosvaidžių komanda, 5 karininkais, 132 vilkais ir 139 arkliais išėjo frontan ir sustojo Vyžūnų dvare, Utenos apskr. Tuo pat laiku pradėta daugiau rūpintis karių švietimu — buvo sudarytos pulko eskadronų ir komandų švietimo komisijos, kurios energingai pradėjo veikti pulko karių tarpe. Gegužės mėn. viduryje 1 eskadronas persikėlė iš Vyžūnų ir Taujėnų dvaro, Ukmergės apskr.. Pulkas ir toliau buvo nuolat papildomas žmonėmis, arkliais ir šiaip įvairiu pulkui reikalingu turtu.

Liepos mėn. 10 d. pulk. Litvinas buvo paleistas nuo pulko vado pareigų, jo vieton buvo paskirtas pulk. leit. Remišauskas, perkeltas iš 2 raitelių pulko. Tą pat mėnesį 16 d. visa pulkas, išskyrus 1 eskadroną, kuris pasilikė Taujėnuose, buvo perkeltas į Kauną ir sustojo dabartinėse gusarų kareivinėse.

Rugpjūčio mėn. 1 d. pradėdamas formuoti 3 eskadronas. Spalių mėn. pabaigoje pulkas buvo perkeltas į Vilkaviškį, kur jis atvyko lapkričio mėn. 2 d. Gruodžio mėn. buvo pradėta formuoti technikos (sprogdintojų) komanda ir jau 1922 met. sausio mėn. 1 d. pulke buvo 3 pilni eskadronai, 4 komandos su 618 žmonių ir 450 arklių. Pulkas vis geriau ir geriau buvo aprūpinamas kaip techniškoms, taip ir kitoms priemonėms, todėl ir pats pulko mokymas pradėjo eiti sklandžiau ir energingiau.

Balandžio mėn. 4 d. pulkas gavo naują, jau trečią pavadinimą (2-as buvo: 3 kavalerijos Geležinio Vilko pulkas) 3 dragūnų Geležinio Vilko pulkas. Balandžio mėn. 29 d. pulk. leit. Remišauskas nuo pulko vado pareigų buvo paleistas, pulką priėmė pulk. leit. Gedgaudas. Nuo rugsėjo mėn. 11 d. ir 22 d. pulkas dalyvavo kariuomenės rudens manevruose, kuriems pasibaigus, pulkui buvo įsakyta pasiruošti žygiui, pereiti į Anykščių rajoną ir užimti 1 gusarų pulko stovėjimo vietą.

Atvykęs Utenon, pulkas užėmė demarkacijos liniją nuo Giedraičių iki Latvių sienos. Saugoti tą didelį barą pulkui padėjo 3 pėst. pulko vienas batalionas ir prikomandiruoti prie eskadrono partizanų būriai. Demarkacijos linijoje lenkų kareiviai, persirengę civiliais ir savo partizanų padėdami, dažnai užpuolinių dragūnų sargybas. Balandžio mėn. 14 d. 1 dragū-

nų eskadronas, susirėmęs su lenkais, neteko vieno nukauto arklio, bet užtat dragūnai išvaikė lenkus ir atėmė iš jų 3 gyvus arklius. Tą pat mėnesį 17 d. kautynėse su lenkų partizanais buvo sužeistas 2 eskadrono dragūnas Sirbiškis.

Gegužės mėn. 25 d. lenkai vėl puolė dragūnų sargybas. Kautynėse 1 eskadronas neteko 1, o 2 eskadronas 2 nukautų arklių; 28 d. 2 eskadronas vėl neteko 2 dragūnų ir 2 arklių, paimtų nelaisvėn. Reikia pastebėti, kad visuose su lenkais susirėmimuose lenkai turėjo daug daugiau nuostolių, jų tarpe net buvo nukautų lenkų karininkų.

Stovėdamas fronte ir negaudamas papildymų, pulkas vis dar negalėjo suformuoti 4 eskadrono, bet, gavus papildymą, 4 eskadronas buvo pradėtas steigti rugpjūčio mėn. 10 d. Suformavus 4 eskadroną ir gavus dar 156 arklius iš 1 gusarų pulko, dragūnų pulkas buvo galutinai suformuotas, ir mes jau turėjome 3 pilnus kavalerijos pulkus.

1923 m. lapkričio mėn. 29 d. pulk. leit. Gedgaudas buvo paleistas, ir pulko vado pareigas pradėjo laikinai eiti kap. Lepecha. Bet pulkui, matyti, nelėmta buvo ilgai gyventi. Krašte ir jo sienose viešpatavo veik visiška tvarka, lenkų bruzdėjimai ir apėtitas pagrobti Lietuvą sumažėjo, nes pamatė, kad lietuviai visi kaip vienas griebėsi ginklo, jei lenkai pradės liesti Lietuvos gilumon, todėl nuo savo siekimo jie beveik atsisakė.

Kadangi kavalerijos pulkų išlaikymas labai brangiai kainuoja, buvo nuspręsta vieną kavalerijos pulką išformuoti. Blogas burtas krito ant 3 dragūnų Geležinio Vilko pulko ir nuo 1923 metų gruodžio mėn. 31 dienos buvo įsakyta išformuoti pulką. Pulką išformuojant, du eskadronai ir kai kurios komandos su visais žmonėmis ir arkliais buvo perduoti 2 ulonų pulkui, o kiti ir kulkosvaidžių eskadronas — 1 gusarų pulkui. Pulke liko tik likvidacinė komisija, kuri vasario mėn. 15 d. baigė savo darbą ir 3 dragūnų Geležinio Vilko pulkas galutinai išnyko iš mūsų gyvuojančių kariuomenės dalių sąrašo.

Svėsdami 10 metų mūsų kariuomenės gyvavimo sukaktuves, palinkėkime, kad šis tradicinis pulkas, nešiojęs kiekvienam lietuviui brangų ir garbingą vardą, šiokiu ar tokiu būdu artimiausioje ateityje būtų atgaivintas ir vėl skaitytųsi gyvuojančiu, nes Vilnius laukia atvadavimo iš lenkų jungo.

Kavalerijos kap. Kriaunaitis.

Karo mokslų ir istorijos žurnalas

„MŪSŲ ŽINYNAS“

Eina 6 kartus per metus.

Leidžia Vyr. Št. Karo Mokslo Valdyba.

Redaguoja majoras Steponaitis.

Prenumerata metams — Lt. 50 (kariams, šauliams ir valstybinėms gimnazijoms — Lt. 25)

Adresas: Kaunas, Nepriklausomybės aikštė „Mūsų Žinyno“ redakcija.

Kaina: metams 15 lt., pusmečiui 8 lt., 1 mėn. 1 lt. 50 ct. Kareiviams per pusę pigiau. Užsieny metams 25 lt. Šio nr. kaina 1 lt. 50 ct. visiems. Skelbimai: petito eilutė 40 ct.; prieš tekstą dvigubai. Adresas: Kaunas, Nepriklausomybės aikštė.

Leidžia Vyr. Št. Karo Mokslo Valdyba.

Redaktorius kpt. Balčiūnas.

Akc. „Spindulio“ B-vės spaustuvė, Kaune.

Šio nr. išspausdinta 4.000 egz.

22299

Vienintelis spalvuotas, iliustruotas sodžiul ir miestui
skiriamas dvisavaitinis žurnalas

„Mūsų Dienos“

„Mūsų Dienos“ didelio formato 16 puslapių su spalvuotais viršeliais.
„Mūsų Dienos“ kiekvienam numeryje yra virš 50 paveikslų iš Lietuvos ir užsienų gyvenimo.
„Mūsų Dienos“ bendradarbiauja žymūs rašytojai, poetai, žurnalistai.
„Mūsų Dienos“ linksmina savo skaitytojus juokų skyriaus paveikslais, šaržais, eilėrašiais, feljetonais, realaus gyvenimo juokingomis nuotraukomis.
„Mūsų Dienos“ visi skaitytojai pripažįsta, kad „M. D.“ pirmas Lietuvoje taip įdomus paveiksluotas, populiarius ir visiems priimamas žurnalas.

**Atsiųskite mums trumpąm laišku – nesigailėt. Paskaitę nors
vieną numerį su „Mūsų Dienos“ nesiskirsite.**

KAINA: nuo 6 m. 1 numerio iki metų galų 9 litai, 3 mėn. 4 litai
Užsieniuose dvigubai.

Vienas numeris susipažintiui stacionariai veltai, prisitaisius 5 cent. pašto ženklą.

Prie „Mūsų Dienos“ yra sudarytas

„Sodžiaus Knygynas“

visuomeninė knygomis teltis.

1) Mūsų Dienos ir Tautos Dainos ir Apsilankymas daržų laimė 2 lit. 2) Patalpų
laikraštis 1 lit. 3) Patalpų mėnuo 1 lit. ir 4) Mūsų ir vaikai 1 lit. Perkant visas
knygas 10 litų, gaunama 25 litų.

Adresas: Kaunas, Naugardžio 6 Nr. Tel. 29-10.

„Mūsų Dienos“.

„Mūsų Dienos“ ir Tautos Dainos ir Apsilankymas daržų laimė 2 lit.

„Mūsų Dienos“ ir Tautos Dainos ir Apsilankymas daržų laimė 2 lit.

„Mūsų Dienos“ ir Tautos Dainos ir Apsilankymas daržų laimė 2 lit.